

NAVF'S

UTREDNINGSINSTITUTT

NORGES
ALMENVITENSKAPELIGE
FORSKNINGSRÅD

ARKIV

1976: 6

Utredninger om forskning
og høyere utdanning

Bergljot Baklien

Psykologprofesjonen og dens omgivelser

INSTITUTE FOR STUDIES IN RESEARCH
AND HIGHER EDUCATION

The Norwegian Research Council
for Science and the Humanities

F O R O R D

Denne meldingen om psykologprofesjonens framvekst i Norge er skrevet av instituttets medarbeider Bergljot Baklien. Den ble høsten 1971 lagt fram som hovedoppgave ved Institutt for Sosiologi, Universitetet i Oslo. Oppgaven er en sosiologisk studie av psykologprofesjonens utvikling, en prosess som i mange trekk skiller seg fra den profesjonalisering andre akademiske yrker har gått gjennom. Den drøfter også vesentlige sider ved forholdet mellom psykologprofesjonen og folk flest, andre profesjoner og myndighetene. Utredningsinstituttet ønsker å gjøre dette materialet tilgjengelig for en større leserkrets, og publiserer derfor oppgaven. Arbeidet står likevel for forfatterens egen regning. I forhold til hovedoppgavens tekst er det gjort enkelte mindre endringer av redaksjonell art.

Vi vil takke professor Ulf Torgersen som har bidratt med en innledning: "Psykologiprojektet 7 år etter".

Oslo, mai 1976

Sigmund Vangsnes

FORFATTERENS FORORD

Forhistorien til denne oppgaven kan føres tilbake til høsten 1968 da jeg begynte som forskningsassistent for Ulf Torgersen på dette prosjektet. Min interesse for profesjonssosiologi generelt og dette prosjektet spesielt vokste etter hvert som arbeidet skred fram. Jeg er derfor svært takknemlig over at jeg fikk lov til å arbeide med deler av materialet og bruke det i denne hovedoppgaven.

Ved siden av Ulf Torgersen gav Ingrid Eide verdifull veiledning. Dessuten hadde diskusjoner med medstudenter stor betydning for det endelige resultatet. Jeg vil også takke Jan Hovden, som hjalp meg med databehandlingen.

Når avhandlingen nå publiseres for et større publikum, skyldes det for en stor del Sigmund Vangsnæs' interesse for temaet. Jeg vil derfor til slutt takke for hans iver, og for de mange kritiske kommentarer.

Bergljot Baklien

I N N H O L D

	Side
PSYKOLOGIPROSJEKTET 7 ÅR ETTER v/Ulf Torgersen.....	9
I PROFESJONALISERING. FORHOLDET MELLOM PROFESJON OG OMGIVELSER.	13
II PSYKOLOGPROFESJONENS ETABLERINGSPROSESS.....	28
III OMGIVELSENE REAKSJON PÅ DENNE PROSESSEN.....	38
IV HOLDNINGER TIL PSYKOLOGEN OG HANS VERDIBASIS.....	47
V HOLDNINGER TIL ANDRE PROFESJONER.....	59
VI PSYKOLOGPROFESJONENS DIFFUSE SOSIALE FORANKRING.....	68
VII ANDRE PROFESJONERS FORHOLD TIL PSYKOLOGEN.....	80
VIII PSYKOLOGENES SELVOPPFATNING.....	102
IX OM Å MÅLE MENINGER. METODEKRITIKK. DET PROFESJONELLE SAM- FUNN. TEORIKRITIKK.....	114
SAMMENDRAG.....	127

Ulf Torgersen:

PSYKOLOGIPROSJEKTET 7 ÅR ETTER

Det spørsmålet Bergljot Baklien tar opp i denne rapporten - som er en modifisert utgave av hennes hovedoppgave til sosiologisk embetseksamen 1971 - knytter an til to trekk ved utviklingen av psykolog-profesjonen i Norge. En historisk gransking av profesjonens framvekst viser at en her ikke står overfor den ellers vanlige sekvens i gangen mot profesjonalisering, en sekvens som er beskrevet av Wilensky i hans interessante artikkel "The Professionalization of Every-One?"¹⁾ Det vanlige er, ifølge denne artikkel, at en virksomhet blir vanlig og deretter blir til heldagsbeskjeftigelse. Dette yrket utstyres så med en viss formell utdannelse: denne blir til universitets- eller høyskoleutdannelse, som etter en stund fastsettes som en absolutt forutsetning for praksis i de tidligere åpne stillingene. Samtidig tar yrkesgruppen over viktige sider av den interne justis og disiplinerer sine egne, med utgangspunkt i faglige retningslinjer og foreningsstatutter. For psykologiens vedkommende var det den universitetsutdannede gruppen som kom først og stillingene og monopolordningen som kom etterpå. Men likevel var tempoet i profesjonaliseringen meget høyt. Wilensky beskriver en rekke ganske tidkrevende slike prosesser, for psykologien i Norge tok det imidlertid mindre enn 30 år fra det var etablert en spesialutdannelse til Psykologloven kom som kronen på profesjonaliseringsverket. Disse to trekkene har krav på en forklaring, og det er nærliggende å spørre hvor denne yrkesgruppen fikk støtte fra til denne på en gang egenartede og raske imperiebyggingen. Den foreliggende avhandlingen gir ganske mye av et svar på dette spørsmålet.

Baklien regner med at støtte kan komme fra svært ulike hold; det kan være diffus støtte i opinionen, mer solid støtte i en bestemt klientgruppe, eller forankring i et etablert maktsenter, hos eliten, eller en del av den. Det er ikke noe i veien for at en kan ha støtte i alle disse mulige støttepunktene. Men i prinsippet må man analysere en profesjons balansegang mellom de tre alternative støttemulighetene, enkelte vil ha sterkest støtte hos eliten, andre vil - som geisteligheten - ikke ha det så lett. Selve balansegangen kan imidlertid inneholde momenter som yrkesgruppen er lite interessert i å se som de er; det kan finnes "vested interests" i å spille enkelte typer støtte opp eller ned. Baklien påviser på en rekke steder at psykologene har ganske bred støtte i befolkningen - i alle fall er fraværet av aktiv motstand påfallende. Men psykologenes vilje til å se dette, og til å vedstå seg at de har sterkest støtte nettopp hos samfunnets best utdannede og mest innflytelsesrike, den er begrenset. De oppfatter seg som lite likt og identifiserer seg med samfunnets "underdogs" og da er det ikke så lett å forstå at man er velsett i sin alminnelighet, og særlig i de beste kretser.

1) Harold Wilensky: "The Profesionalization of Every-One?" American Journal of Sociology, vol LXX (sept. 1964) pp 137-158.

En kan med utgangspunkt i slike betraktninger lett bli fristet til å spørre om hva slags "forankringsprofil" andre yrkesgrupper eller faglige trossystemer har. Det er spørsmål en har små sjanser til å få svar på, for denne studien har ikke særlig mange paralleller. Om en ser på den diskusjon som har vært ført om aktiva og passiva ved moderne teknikk og naturvitenskap, og spør hva vi vet om dens opinionsforankring, så må svaret bli at vi vet uhyre lite.¹⁾ Den påståtte avtrapping i tillit kan være et massefenomen, men det kan også være et elitefenomen: et ledd i kampen mellom vår tids to dominerende eliter; den "humane mafia" og den "teknologiske mafia". Dette bør vi vite noe mer om, ikke bare fordi historikere i framtida vil ha behov for å vite hvor dypt - eller hvor høyt - skepsisen til "teknikken" egentlig stakk i 1970-årene, og heller ikke for at produsentene av slike trossystemer skal kunne "sell the product" med større finesse. Det er fordi det er verdifullt å vite og forstå hvordan et moderne samfunn egentlig ser på vitenskapen, en institusjon som har vært sagt å være en av dets viktigste legitimitetskilder. Jeg skal ikke prøve å gi noen resept på hva slags temaer en her burde ta opp, men jeg vil tro at studiet av sekundære legitimeringsprinsipper ville være av betraktelig betydning. Vi har vel en ikke ubetydelig tiltro til moderne medisin, teknikk osv. selv om det altså ville være av betraktelig interesse å se hvor mange (og hvem) det er som direkte forkaster disse tanke-systemene. Men vel så interessant som hva som finnes av klare alternative trossystemer, er det hva som eksisterer av surrogater dersom det en tror mest på synes å svikte, eller som mer spesielle trossystemer innen mer avgrensede felter av vår omverden.²⁾

Også en annen linje som kan trekkes fra Bakliens hovedoppgave springer ut av temaet "psykologen som de svakes forsvarer". Psykologens vekst inn i samfunnet og det administrative system synes å være et ubestridelig faktum. Her undrer en seg rent umiddelbart: hvor lett vil det bli å opprettholde denne stillingen - eventuelt en smidig balanse mellom den enkleste totalidentifisering med klienter og vanskeligstilte, og en fullstendig oppsluking av de hensyn som dominerer hos myndigheter og i arbeidsliv? Hva betyr denne situasjonen m.h.t. økt eller redusert innsikt hos psykologene - ofte argumenteres det jo, i tråd med "underdog"-identifiseringen, som om økt ansvar bare blokkerte informasjonen? Og hva betyr det for konflikter med eventuelle nye profesjoner som kommer inn "fra venstre"?

1) Det er f.eks. ikke noen henvisninger til slike undersøkelser i Reinhard Bendix' "Science and the purposes of knowledge". Social Research vol 42 1975(2) pp. 331-359.

2) Synspunktet har vært berørt av Everett C. Mendelsohn i foredrag 31. mars 1976 ved NAVF's utredningsinstitutt.

Men dette er sannsynligvis bare en tråd i en større vev, og har derfor ikke kunnet tas opp innenfor avhandlingens ramme. Veksten av psykologprofesjonen har styrket en del av de tankemodellene som har vært egnet til å trekke avvikere bort fra det enkle straffesanksjonssystemet. "Sykdomsperspektivet" har vært en av likhetens allierte. Men det er et langt rikere register av intellektuelle handgrep som står til likhetstilhengernes disposisjon. Den økende kritiske holdningen til "behandling" i kriminologisk litteratur er et eksempel: renessansen for rene juridiske tankemodeller er vel lettest forståelig om en ser synspunktskiftet som en utnyttelse av det til enhver tid sterkeste argument for likhet og humanitet. Det er et spørsmål om ikke en folkeligjøring av begrepene "straff" - "behandling" ville vise at lite har vært lagt i begrepet "behandling" utover et visst elementært fravær av strenghet og hevnløst: kanskje en mer konkret tilnærming enn den analytisk inntrengende tolkning av relativt intensjonsdype resonnementer¹⁾ kunne åpne nye veier. Dette er ikke stedet til å analysere de ulike strategier likhetsforestillinger kan bygge på, men at de er mange og motsetningsrike er neppe tvilsomt. Likhetssynspunktene synes å hente næring av tildels ganske ulike tankesystemer. Både behandlingstanke og rettssikkerhetshensyn. Regelorientering og partikularistisk unntaksorientering. Tro på at alt alle kan endres og forbedres og krav om at man aksepterer at vi spiller med så mange inngitte kort at en ikke bør plage folk i den mulige forbedrings navn. Krav om åpen dialog med den som står under oss og påbud om den overlegne forståelse som forutsetter en mer patriarkalsk og/eller aristokratisk holdning vis a vis den vanskeligstilte. Det er god grunn til å tro at psykologprofesjonen vil bli filtret inn i slike spørsmål i tida som kommer og det ville være nyttig om undersøkelser med utgangspunkt i Bakliens foreliggende arbeid kunne gå videre med disse spørsmålene. Det bør ikke få anledning til å være en enslig svale i ubegrenset tid framover.

1) For en slik, se Vilhelm Aubert: "Legal Justice and Mental Health" i The Hidden Society, Totawa, N.J. Bedminster Press. 1965.

I PROFESJONALISERING FORHOLDET MELLOM PROFESJON OG OMGIVELSER

For 100 år siden var psykologi et ukjent begrep i Norge. Nå er det et fag som har etablert seg. I dag eksisterer det en formalisert utdanning i faget, og personer som tar denne utdannelsen er relativt ensidig motivert mot bestemte yrker som i følge sosiale normer kan fylles bare av folk med psykolog-utdannelsen. Vi kan si at psykologyrket er blitt profesjonalisert. Andre yrker har gjennomgått en lignende utvikling, og oppnådd tilsvarende kjennetegn på profesjonell status. Vi kaller dette en profesjonaliseringsprosess.

Denne prosessen er så vanlig at enkelte profesjonsteoretikere regner den som universell. Blant andre har en amerikansk sosiolog, Harold Wilensky, tatt for seg dette. Han hevder at trinnene i prosessen alltid vil følge en bestemt rekkefølge.¹⁾

Wilensky bygger sin teori om stadiene i prosessen på en forutsetning om at de fleste yrker søker å nå den maksimalt profesjonelle situasjon, men at bare få klarer det. Han setter opp disse trinn i prosessen:

1. Visse oppgaver blir heltidsbeskjeftigelse, vi får et yrke.
2. Opplæring. Det etableres skoler og utdanning som forbereder for disse oppgavene, først elementærskoler, og siden universitetsutdanning.
3. De som har tatt denne utdannelsen og som har dette yrket går sammen om å danne en forening, en profesjonsorganisasjon. Organisasjonen gjennomlever tre faser:
 - a. Grensene for hva som er profesjonens arbeidsområde trekkes opp.
 - b. Det oppstår en indre motsetning, en slags generasjonskonflikt mellom de gamle som lærte yrket "the hard way", og "the newcomers" som har tatt den nye utdannelsen. De nye vil gjerne betrakte de gamle som et hinder for virkelig profesjonalisering.
 - c. Utad oppstår det motsetninger mellom denne og andre profesjoner. Konkurransen med naboyrkene om hva som skal være den enkeltes arbeidsfelt.
4. Organisasjonen begynner politisk aktivitet for å få arbeidsområdet lovmessig beskyttet. Myndighetene kommer inn som støttespillere, og det kommer en lov som verner profesjonen.

1) Harold Wilensky: "The Professionalization of Every-One?" American Journal of Sociology, vol. 70.

5. Organisasjonen vedtar en formell etisk kodeks der service-idealet uttrykkes. Denne inneholder regler for å eliminere de ukvalifiserte, for å hindre indre konflikter og for å beskytte klienten.

Som illustrasjon til denne teorien gir Wilensky en tabell der han viser hvordan 17 amerikanske yrker har gått gjennom denne prosessen. Wilenskys tabell og tilnæringsmåte er utvilsomt et verdifullt og nyttig tillegg til profesjonssosiologien. Den er blitt mye brukt av andre profesjonsteoretikere og er ofte henvist til, også av norske forskere. Blant annet baserer mye av Anita Werners artikkel om journalistprofesjonen seg på Wilensky's teori.¹⁾

Nettopp fordi tabellen og teorien bak den er så mye brukt av andre, kan det være nyttig å nærme seg den med en viss kritisk holdning. Tabellen står der for å bevise riktigheten av en teori. Likevel inneholder den så vidt mange data som går i feil retning, at mye av dens styrke her blir borte. Særlig gjelder dette forholdet mellom det Wilensky har regnet som 3. og 5. trinn i profesjonaliseringsprosessen. Tallene er basert på utviklingen innen 18 yrkesgrupper, og i 11 av disse blir den første nasjonale organisasjon stiftet før vi får den første universitetsutdanning.

I relasjonen mellom disse to trinnene har vi altså flere feil enn vi har "riktige" data, betraktet fra teorien. På et punkt er imidlertid alle Wilenskys data "riktige", og det er i utgangspunktet. Samtlige av de yrker han har bygget sin tabell på eksisterte som heltidsyrker før det kom noen utdanning eller organisasjon. Dette leder oss til kritikken av tilnæringsmåten, en kritikk som etter min oppfatning er langt alvorligere og langt mer dyptgripende enn kritikken mot de enkelte tall i tabellen.

Det ligger nemlig i Wilensky's tilnæringsmåte at dataene for det første trinnet i prosessen må vise at dette kommer før de andre. Han har tatt utgangspunkt i dette ene trinnet, og objektene for teorien blir dermed "heltidsyrker". De andre trinnene er til for å fortelle når de som var sysselsatt i dette yrket fikk etablert sin utdanning, stiftet sin første organisasjon osv. Det kommer ikke frem at det burde være like naturlig å begynne med hva som helst annet. En mulighet kunne det være å se på når de som sto tilsluttet en bestemt profesjonsorganisasjon fikk etablert sin utdanning, når det de drev med ble heltidsyrke. En annen mulighet kunne være å ta utgangspunkt i en utdanning eller et fag.

1) Anita Werner: "Norske journalister." Tidsskrift for samfunnsforskning, 1966.

THE PROCESS OF PROFESSIONALIZATION

	Became Full-Time Occupation	First Training School	First University School	First Local Professional Association	First National Professional Association	First State License Law	Formal Code of Ethics	No. of Errors	No. of Ties	Per Cent Error, by Group†	
Established:											
Accounting (CPA)	19th cent.	1881‡	1881‡	1882	1887	1896	1917	0	1		
Architecture	18th cent.	1965	1868	1815	1857	1897	1909	2	0		
Civil engineering	18th cent.	1819	1847	1848	1852	1908	ca. 1910	0	0		
Dentistry	18th cent.	1840§	1867	1844	1840§	1868	1866	3	1		
Law	17th cent.	1784	1817	1802	1878	1732	1908	2	0		
Medicine	ca. 1700	1765	1779	1735	1847	Before 1780	1912	2	0	21	
Other in process, some marginal:											
Librarianship	1732	1887	1897	1885	1876	Before 1917	1938	2	0		
Nursing	17th cent.	1861	1909	1885	1896	1903	1950	1	0		
Optometry	1892	1910	1896	1897	1901	ca. 1935	1	0		
Pharmacy	1646	1821§	1868	1821§	1852	1874	ca. 1850	2	1		
School teaching	17th cent.	1823	1879	1794	1857	1781	1929	3	0		
Social work	1898(?)	1898	1904	1918	1874	1940	1948	1	0		
Veterinary medicine	1803	1852	1879	1854	1863	1886	1866	3	0	27	
New:											
City management	1912	1921	1948	After 1914	1914	None	1924	2	0		
City planning	19th cent.	1909‡	1909‡	1947	1917	1963	1948	2	1		
Hospital administration	19th cent.	1926‡	1926‡	1933	1957	1939	2	1	29	
Doubtful:											
Advertising	1841	1900(?)#	1909(?)#	1894	1917	None	1924	1	0		
Funeral direction	19th cent.	ca. 1870	1914	1864	1882	1894	1884	3	0	29	
								Total errors	32		25

†The total number of dates out of order in group divided by total possible entries in group. The errors for the whole table are 25 per cent of possible entries.

‡Dates in italics in the same row designate the same event.

§Two dates in the same row marked with a section mark (§) designate associated events.

|| Only three or four physicians are known to have resided in the Colonies prior to 1700. From 1607 to 1730 Colonial medical practice was relatively primitive (R.H. Shyrock, *Medicine and Society in America: 1660-1860* [Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1962], pp. 7, 18).

#"(?)" designates best inference from available information.

Det siste er det som er gjort ved undersøkelsen av psykologprofesjonen. Men som jeg skal komme tilbake til er psykologiens og psykologprofesjonens utvikling av en slik art at den på mange måter faller utenfor Wilenskys skjema. Dersom en skulle følge hans tilnæringsmåte nøye ville sannsynligvis psykologprofesjonen ikke komme med. Den sterkeste og alvorligste kritikken mot Wilenskys tilnæringsmåte blir at den ikke tillater avvikende tilfeller. Teorien er konstruert slik at dataene nødvendigvis må bekrefte den.

Når en går tallene bedre etter i sømmene kan en imidlertid få inntrykk av at dette er bare et tilfeldig empirisk mønster av mange mulige. Wilensky plasserer disse 6 punktene i en rekkefølge og bruker dem som en beskrivelse av fasene i profesjonaliseringsprosessen. Men selv om det viser seg at denne bruken av dem kan kritiseres, så mister ikke punktene sin verdi som egenskapssum. Uansett hvor mye rekkefølgen av dem varierer kan de fortsatt være nyttige som kjennetegn ved den idealtypiske profesjon.

For å forsøke anvendbarheten av Wilenskys skjema på norske forhold har jeg laget en tilsvarende tabell over utviklingen innen en del norske profesjoner. Jeg vil kommentere tabellen og problemene som oppsto under arbeidet med den punkt for punkt.

Som i Wilenskys tabell er også her heltidsyrket det første trinn i de aller fleste tilfellene. Dette gjelder særlig der et yrke oppstår gjennom et naboyrke. Dette punktet viste seg forøvrig å være svært vanskelig å tidfeste. En grunn er at det ikke finnes noen kilder for slikt, en annen at det ofte er et definisjonsspørsmål når virksomheten begynte. Derfor er det en rekke huller i den første kolonnen i tabellen, til tross for at alle disse er heldagsyrker i dag og til dels også har vært det svært lenge.

For de første skoler som ble etablert i faget er data forholdsvis solide og "riktige". Forøvrig viser ikke alle disse tallene til første "skole" i betydningen "ikke-universitet". For eksempel peker tallet 1479 for legene hen på opprettelsen av København Universitet. Et medisinsk fakultet ble allerede fra første stund knyttet til dette. Også andre av de eldste årstall her viser til skoler i Danmark og ikke i Norge. For veterinærene står tallet 1773 for åpningen av veterinærskolen i København. For ingeniørene derimot er 1757 årstallet for åpningen av det første bergverksseminarium på Kongsberg.

Naturlig nok gjelder det for alle de undersøkte profesjonene at de fikk etablert utdannelse på høyskole- eller universitetsnivå etter den første skole. For noen profesjoner er det også her vanskelig å vite hvilket årstall som egentlig er mest korrekt å føre opp. Dette gjelder blant annet

Profesjonalisering av noen norske yrkesgrupper.

	Heltids yrke	Første skole	Første universitet/høyskole	Lokal organisasjon	Nasjonal organisasjon	Statlig autorisasjon	Formell etisk kodeks
Jurister	ca. 1650		1739	1860	1860(1908)	1810	1967
Prester	ca. 1100	ca. 1550	1629	før 1890	1900	(1629)	
Filologer		ca. 1550	1788	1840		(1788)	
Realister		1843	1851	1859	1892	(1851)	
Leger	ca. 1700	1479	1844	1826	1886	1889	1891
Tannleger	1840	1860	1928	1891	1884	1935	1919
Apotekere	1550	1672	1815/1923	1900	1858/1881		
Veterinærer		1773	1906/1933	1897	1888	1948	1909
Sivilingeniører		1757	1900	ca. 1850	1874		1921
Agronomer		1825	1859	(1961)	1907		
Revisorer	ca. 1900		(1929)		1930	1929	
Bibliotekarere		1940			1946		
Lærere		1826	(1922)	1821	1892		
Arkitekter		1818	1900	1902	1874/1911		
Sosialarbeidere		1920	(1950)				
Journalister	ca. 1870	1917	(1951)	1894	1883		
Sykepleiere	ca. 1865	ca. 1870	(1959)	1904	1912	1948	1912
PR-folk	ca. 1950				1949		

prestene. På midten av 1500-tallet hadde de fleste norske prester ikke mer lærdom enn den de hadde fått i latinskolene, som ble opprettet i hver stiftstad og i virkeligheten var stiftets presteseminarium. Men allerede da gikk det da an å få teologisk utdanning ved Universitetet i København. I 1569 ble det bestemt at biskopene ikke skulle innvie noen til presteembete med mindre de "noen år tilforn" flittig og vel har studert ved universitetet og siden "skilles derfra med rektors testemonium." Men først 7/11 1629 ble teologisk embetseksamen satt som vilkår for å bli prest.

For veterinærene er det oppgitt to tall for første universitetsutdanning. 1906 er det år det ble nødvendig med artium for å komme inn på veterinærhøyskolen i København. 1935 viser til åpningen av Norges veterinærhøyskole.

Slik er det også for apotekerne. I 1815 kom det første norske eksamensreglement for farmasøyter, og det var nokså vanlig å følge forelesninger ved Universitetet i København før man gikk opp til denne eksamen. I 1835 fant man imidlertid at det farmasøytiske studium burde være adskilt fra universitetet. Profesjonsorganisasjonen arbeidet for å knytte utdannelsen til universitetet igjen, men først i 1923 ble det bestemt at artium skulle være forutdannelsen. Farmasøytisk institutt ved universitetet begynte undervisningen våren 1932.

13 av de 18 profesjonene jeg har tatt for meg har hatt eller har lokale foreninger. For noen av de øvrige ble det først dannet en nasjonal organisasjon, og så deretter lokal-avdelinger under denne. I tabellen er det imidlertid bare tatt med foreninger stiftet på rent lokalt initiativ. Av de 13 som er nevnt gjelder det for 4 av dem at den lokale organisasjon ble til før det var etablert noen undervisning i faget på høgskolenivå, og for 2 før det eksisterte noen som helst skole i det hele tatt. Det er altså 6 av 13 som går i "feil" retning, om vi skal følge Wilensky's teori.

For øvrig er det nødvendig med en kommentar til tallene 1840 og 1859 for filologene og realistene. Disse peker nemlig ikke hen på lokale foreninger i vanlig forstand, men er studentforeninger. Dermed blir det en selvfølge at de følger etter etableringen av filologi og realfag som universitetsstudium.

Dannelsen av den nasjonale organisasjon faller også for de fleste yrkesgruppene inn på "rett plass". For tre av profesjonene ble det dannet en nasjonal organisasjon før lokalt initiativ førte til noen lokale foreninger. Disse tre er tannlegene, apotekerne og veterinærene.

Organisasjonsutviklingen blant tannlegene er noe spesiell, i det den første organisasjon for norske tannleger hverken var lokal eller nasjonal. Det var Skandinavisk Tannlægeforening som ble stiftet i 1866. Norges Tandlægeforening ble stiftet 15/10 1884 i Kristiania. Av byens 24 tannleger møtte 17 til det konstituerende møtet. Foreningen gav seg ut for å være en landsomfattende sammenslutning, men hadde den første tiden få medlemmer utenfor Kristiania. Den første lokale tannlegeforening kom i Bergen i 1891.

For apotekerne er det igjen oppført to årstall. 1858 angir starten for Den Farmaceutiske Forening. Interessen for denne foreningen var imidlertid liten, og den hadde så godt som opphørt å eksistere da Norges Apotekerforening ble dannet 16/5 1881. I likhet med tannlegenes første norske forening var den sterkt lokalt preget, selv om den gav seg ut for å være en nasjonal organisasjon.

Den første nasjonale organisasjon for veterinærene kom ikke bare før lokale organisasjoner, men også før det var etablert noen høyere utdanning. Den norske Dyrlægeforening var en av initiativtakerne ved gjennomføringen av artium som forutdannelse for veterinærer i 1906, og siden reisingen av Norges Veterinærhøgskole.

Dermed er vi inne på relasjonen mellom tredje trinn, første universitet/høyskole, og femte trinn, første nasjonale organisasjon. På dette punktet fant vi at over halvparten av de yrkesgruppene Wilensky hadde tatt for seg hadde årstall som pekte i "feil retning". For Norge synes faktisk tallene å falle "riktigere" inn i forhold til hverandre, idet vi får 5 "feil" av 14. I de fleste av disse tilfellene finner vi det samme som for veterinærene: Profesjonsorganisasjonen står frem som drivkraften bak etablering av faget ved høyskole eller universitet. Organisasjonene synes å betrakte dette som et viktig middel til å heve yrkesgruppens status, og man er seg bevisst at høyskoleutdanning er et trinn i profesjonaliseringen. Utviklingen hos ingeniørene kan gi eksempel på dette.

Den Norske Ingeniør- og Arkitektforening ble stiftet i 1874. I et festskrift utgitt til 50-års jubileet i 1924 kan vi lese:

"Trangen til å heve ingeniørstanden op i nivaa med andre samfundsklasser og da spesielt i høide med den akademiske stand, gaar stadig igjen i foreningens arbeide. Det gjaldt herunder ikke alene at stille strenge krav til de høiere tekniske skolers nivaa, men fremforalt fandt man at optagelsen av studerende ved disse skoler skulde være betinget av at vedkommende var i besiddelse av den beste almenndannelse som kunde opnaaes, i det alene denne gjorde vedkommende moden til studiet i de tekniske fag. Man forlangte derfor at det

høiere tekniske undervisningsvæsen skulde baseres paa examen artium."1)

Det viste seg svært vanskelig å si noe om det Wilensky kaller statlig lisens. Skulle en regne det år embetseksamen ble innført ved lov i et fag, eller det år myndighetene begynner å kreve en autorisering av yrkesutøveren? Samme hvor velvillig en tolker uttrykket, er det bare få av yrkesgruppene som hadde noen form for slik offentlig lisens. Samtidig er dette en av de kolonnene der sjansene er nokså store for at det eksisterer en eller annen form for autorisasjon fra myndighetene uten at det har kommet klart frem i de data jeg har hatt til rådighet.

I de fleste tilfeller er det profesjonsorganisasjonen som mer eller mindre direkte er initiativtakeren til at en slik autorisasjon blir gjennomført. Dette gjelder for eksempel tannlegene. Den Norske Tannlegeforening fikk etter mange års arbeid med saken i 1935 gjennom at bare de som hadde eksamen fra Norges Tannlegehøyskole skulle kunne praktisere som tannleger.

Wilensky fant formelle etiske kodekser i alle de yrkesgrupper han undersøkte, enten det nå gjaldt bibliotekarer eller byplanleggere. I Norge derimot, oppfylte bare 1/3 av de undersøkte yrkesgrupper dette kravet. I en del av disse profesjonsorganisasjonene er det imidlertid klart at det utøves formell kontroll over medlemmene uten at det derfor eksisterer en skreven etisk kodeks. For eksempel Norges Lærerlag har komiteer der de tar for seg rettslige og faglige saker. Likedan har Norges Arkitektforening en normkomité. I Advokatforeningen hadde hovedstyret og kretsstyrer gitt uttalelser om god advokatskikk og kollegiale forhold i mange år før "Regler for god advokatskikk" ble vedtatt 16. juni 1967.

Dette var profesjonaliseringsprosessen slik den har artet seg for en del norske yrkesgrupper. Vi begynte med å slå fast at psykologene hadde gått gjennom en tilsvarende prosess. En historisk analyse av utviklingen innen psykologyrket vil imidlertid vise at de har fulgt en noe annen sekvens enn den vanlige. Rekkefølgen av begivenhetene stemmer ikke med teorien, og heller ikke med hva vi har sett hos de andre profesjonene. Hovedproblemet i denne oppgaven blir å finne årsakene til denne utviklingen.

Meningen er å gå fram på følgende måte:

I kapittel II vil vi beskrive på hvilke punkter psykologene skiller seg fra andre profesjoner, vi vil med andre ord skildre hvordan psykologprofesjonens etableringsprosess har foregått. Vi vil hevde at denne

1) Festskrift i anledning Den Norske Ingeniørforenings 50 års jubilæum den 9. desember 1924. Side 21.

spesielle utviklingen har funnet sted fordi det bak den har stått egenartede interesser. Disse interessene er knyttet til en spesiell situasjon som for en stor del eksisterer fremdeles. Psykologens situasjon skiller seg nokså mye fra den andre profesjoner befinner seg i. For psykologene er forholdet preget av løs tilknytning til myndighetene, begrenset støtte fra andre profesjoner, og bare diffus støtte fra opinionen og fra bestemte klientgrupper. Store deler av oppgaven vil gå med til å beskrive denne spesielle situasjonen, dvs. det spesielle i forholdet mellom psykologene og deres omgivelser.

Den løse tilknytningen til myndighetene viste seg allerede i selve etableringsprosessen. Det kommer også klart fram i omgivelsenes reaksjon på denne prosessen. Dette vil vi behandle i kapittel III, der aviser og tidsskrifter fra profesjonens etableringsår er brukt som viktigste kilde.

Psykologene får bare diffus støtte fra opinionen og fra bestemte klientgrupper. De neste tre kapitlene er brukt til å illustrere dette. Materialet her er en større intervjuundersøkelse foretatt gjennom Norsk Gallup. Undersøkelsen omfattet 1612 personer og ca. 35 spørsmål. I kapittel IV vil vi se på holdninger til psykologen som yrkesutøver og til hans verdibasis.

Materialet setter oss også i stand til å trekke inn holdninger til andre profesjoner. Spørsmålet er nemlig ikke bare hvordan folk oppfatter psykologene. Like meget gjelder det å få plassert dem i forhold til andre profesjoner. Oppfattes psykologene som bedre eller dårligere, viktigere eller mindre viktige enn andre profesjoner? Og ikke minst: Er det slik at folk "velger seg" en profesjon og er mer negativ overfor andre? Disse spørsmålene vil vi svare på i kapittel V.

I kapittel VI vil vi se på hvordan holdning til psykologene henger sammen med andre holdninger. Vi vil forsøke å lete etter holdningsgrupper, eller "belief-systems" som noen av de teoretikere vi kommer inn på kaller det. Dessuten vil vi i det samme kapitlet, som er det siste der folk flest's holdninger er lagt til grunn, benytte anledningen til å trekke noen konklusjoner om psykologprofesjonens diffuse sosiale forankring.

En side ved den egenartede situasjonen psykologene befinner seg i er at de får en så vidt begrenset støtte fra andre profesjoner. De tilgrensende yrkene utgjør en svært viktig del av profesjonens omgivelser. I kapittel VII vil vi konsentrere oss om hvordan leger, jurister, lærere og teologer oppfatter psykologprofesjonen.

At psykologene befinner seg i en såvidt egenartet situasjon har fått en del følger for profesjonen. I første rekke har det ført til en begrenset interesse for videre profesjonalisering og vitenskap. Dessuten har den gitt dem en sterk og velutviklet underdog-identifikasjon, og en

ekstrem overvurdering av fiender og problemer. I kapittel VIII vil vi se på hvordan de som identifiserer seg med profesjonen oppfatter holdningene, og hvordan de ser på forholdet mellom dem selv og omgivelsene.

I det siste kapitlet stiller vi spørsmål om hva vi egentlig har funnet. Er det holdninger vi er kommet fram til, og hva er en holdning? Oppgaven avsluttes med en enkel vurdering av den profesjonssosiologiske teori som resultatene skal settes inn i.

Før vi går mer konkret inn på psykologene og deres profesjonalisering, skal vi imidlertid bruke litt plass på forholdet mellom en profesjon og dens omgivelser mer generelt. I nær tilknytning til trinnene i profesjonaliseringsprosessen står forholdet mellom profesjonen og den kontekst den eksisterer innenfor. Denne konteksten er først og fremst almenheten, alle dem som omgir profesjonen. Det er også denne delen av konteksten vi vil legge mest vekt på her. En mer begrenset, men viktig part av omgivelsene som profesjonen stadig er i kontakt med, er klientene. Litteraturen gir adskillige eksempler på hvordan klientgrupper kan påvirke eller bestemme en profesjons utvikling. Dessuten består omgivelsene av andre profesjoner, andre yrkesgrupper som har oppnådd omtrent samme statusposisjon i samfunnet. Disse andre profesjonene vil ha større innvirkning og betydning jo nærmere deres fagområde ligger. Naboprofesjonene vil lettere påvirke utviklingen enn de som befinner seg relativt fjernt.

Profesjonen må betraktes som en gruppe i stadig interaksjon med samfunnet omkring. Endringer i egenskaper ved omgivelsene eller ved profesjonen vil derfor skape spenninger som umiddelbart påvirker denne interaksjonen. Slike spenninger kan arte seg på mange måter, og gi seg mange forskjellige utslag. Dette vil for en stor del være avhengig av hvordan profesjonen legitimerer sin virksomhet og sin status.

Noen profesjoner gjør dette ved å henvise til generelle samfunnsinteresser. En undersøkelse av en del norske profesjonsorganisasjoner viser at mange av dem har formålsparagrafer der denne siden av ekspertisen understrekes. For eksempel skal apotekerforeningen virke til å "befordre Farmaciens Udvikling"¹⁾, Den Norske Dyrlegeforening har til formål "at virke til fremme av dyrlægevesenet"²⁾, Den Norske Lægeforening skal "fremme tiltak som er egnet til å bedre befolkningens helse og fremme vitenskapelig arbeid"³⁾ og Norges Juristforbunds formål er blant annet

1) Den Norske Apothekerforening, §1 ved stiftelsen i 1881.

2) Den Norske Dyrlegeforening, §1 i lovene fra 1909.

3) Den Norske Lægeforening, §1 c og d i lovene fra 1947.

"å heve den juridiske utdannelses og forsknings betydning"¹⁾.

Det er forøvrig nokså vanlig at profesjoner påpeker det samfunnsmessige aspekt i sitt virke. Fra profesjonsmedlemmers side er det gang på gang blitt understreket hvor viktig denne siden av saken er i forhold til de rent personlige, materielle belønninger den profesjonelle oppnår. Profesjonene kan slik legitimere sin virksomhet og sin status ved å henviser til generelle verdier. Men dersom det ikke er full enighet i samfunnet om de verdiene profesjonen mer eller mindre eksplisitt bekjenner seg til, vil dette ganske naturlig føre til spenninger.

En yrkesgruppe eller utdannelsesgruppe som ønsker å oppnå profesjonell status vil slik gjerne søke å alliere seg med andre grupper som allerede har stor makt og høy status. De vil knyttes til, og identifiseres med verdier de har til felles med disse gruppene. Utviklingen av profesjonene i Norge kan gi mange eksempler på dette. Det har blant annet vist seg i forsøk på å alliere seg med særlig makt-rike klientgrupper. Klarer og tydeligst kan vi i dag se dette i de nyere profesjonenes tilnærminger til de eldre og mer etablerte. Hos psykologene er det blitt uttrykt ønske om en slik koalisjon med legene. Særlig i den aller første fasen forsøkte psykologene å nærme seg legene i profesjonaliseringsprosessen.

Ulik legitimering av seg selv og av virksomheten vil føre til ulik profesjonalisering. Dette kan selvfølgelig ha sitt utgangspunkt i ulike ønsker om profesjonalisering. En yrkesgruppe eller utdannelsesgruppe som kan skaffe seg status og beskyttelse på andre måter vil gjerne ha et svakere ønske om profesjonalisering. En annen mulighet kan være at gruppen rett og slett ikke ønsker å møte de krav og fordringer en fullverdig profesjon blir stillet overfor.

Her er vi tilbake til et av de mer tvilsomme punktene hos Wilensky. Han forutsetter at full profesjonalisering er det absolutte ønskemålet for alle yrkesgrupper. Men som vi skal se er det bare i bestemte situasjoner at en profesjonalisering er å foretrekke. For eksempel ser det ut til at psykologene er trukket sterkere inn i profesjonaliseringsprosessen enn de selv har ønsket. En slik prosess er resultatet av en bestemt relasjon mellom omgivelsene og profesjonen. Profesjonen er langt fra noen isolert enhet, og det er derfor umiddelbart klart at den sosiale kontekst må tilfredsstille visse betingelser for at profesjonalisering kan finne sted.

1) Norges Juristforbund, §2, punkt 3 i lovene fra 11. mai 1966.

I første omgang kan vi nevne tre "troer" som er en forutsetning for full profesjonalisering.

1. Tro på formell kunnskap. Forestillingen om at denne må forekomme i en viss minstedose om den skal være noe verd. For eksempel er de fleste enige i at ingen kan være lege uten å ha hele den medisinske utdanningen. Vi skal siden se hvordan psykologene prøver å overbevise sine omgivelser om at ingen kan drive intelligenstesting uten å ha hele psykologutdannelsen.
2. Tro på at klienten ikke kan vurdere innsats eller potensiell innsats. Profesjonsutøverer kan vurderes bare av sine kolleger, sine likemenn.
3. Tro på at kunnskapen kan erverves bare ved at man går gjennom en bestemt utdanning. Tro på at kunnskapen kan testes ved eksamener som gir en god prediksjon om senere yrkesinnsats.

Dette er generelle forutsetninger knyttet til selve kjennetegnene på den profesjonelle idealtypen.¹⁾ Dersom disse forutsetningene ikke er til stede i omgivelsene, vil det være vanskelig eller umulig for en yrkesgruppe å oppnå profesjonell status.

Faktorer i samfunnet omkring kan også virke til å rive ned en allerede eksisterende profesjon. Vi vil her ta opp en del idésystemer som slik kan begrense eller motvirke profesjonaliseringen. Det dreier seg om ideologier som bryter med troen på at bare personer som har gjennomgått en bestemt utdanning og der fått en viss formell kunnskap, kan fylle yrkesroller som er definert som innenfor profesjonen.²⁾

Populisme er en trusel mot profesjonen som går ut på at folk benekter at det finnes noen slik formell kunnskap som kan formidles gjennom en utdanning. Vi vil ha eksempler på populisme når noen sier at det psykologene driver med, kunne hvem som helst andre gjøre like bra. Det baserer seg likevel bare på sunt folkevett og kunne læres vel så bra i livets skole som noe annet sted.

1) Den profesjonelle idealtypen eksisterer når:

1. En bestemt langvarig utdanning erverves av
2. personer som har en ensidig motivasjon rettet mot oppnåelse av
3. bestemte yrker som i følge sosiale normer ikke kan fylles av andre personer enn de med denne utdannelsen.

Denne definisjonen skriver seg stort sett fra Ulf Torgersen: Profesjons sosiologi. U-forlaget, Oslo 1971.

2) Listen av slike ideologier skriver seg stort sett fra Ulf Torgersen.

Innovisme er når folk nok aksepterer at det finnes profesjonell kunnskap på dette feltet, men denne kunnskapen dør, forsvinner eller modifiseres etter svært kort tid. Innovisme kan ofte være et produkt av ekstrem vekt på vitenskap, fordi vitenskapen må dokumentere at den til enhver tid gjør fremskritt, og slik krever stadig fornyelse.

Spesialisme kan være en annen konsekvens av sterk vekt på vitenskap. Profesjonene baserer seg på at det finnes en viss type felles kunnskap og at denne kunnskap i seg selv rekker svært langt. Dermed blir det en trusel mot profesjonen når spesialiseringen drives langt nok. I ekstreme tilfelle kan den få som resultat at den eksisterende profesjonen sprenses i en rekke underspesialiteter.

Personalisme og kvaksalveri er to andre slike ideologier som begge legger sterk vekt på det personliges betydning. Ingen av dem har imidlertid nye miniatyrprofesjoner som resultat. Mens personalisme innebærer at helt spesielle evner kan satses på i tillegg til den profesjonelle fellesutdannelsen, vil kvaksalveri bety at disse spesielle evnene kan være tilstrekkelige uten noen bestemt utdanning ved siden av. Dette er en orientering som holder på å forsvinne i det moderne samfunnet, og det kan ofte være vanskelig å skille den fra populisme. Når det gjelder psykologene kan vi si at forestillingen kommer til syne i uttrykk som: "Han er en stor psykolog, han har fått store psykologiske evner", når de brukes i betydningen "han er en flink menneskekjenner" om en legmann.

Disse idésystemene som slik virker til å bremse på profesjonaliseringsprosessen vil også kunne være eksempler på hva vi kalte spenninger mellom profesjoner og dens omgivelser. Ved å nærme seg dette aspektet på et praktisk og konkret plan vil en samtidig finne mange spenninger som ikke kan forsynes med noen av disse merkelappene. Mange av de reaksjoner en profesjon får på sitt virke og sin verdibasis vil være spesifikke for denne profesjonen.

De aller fleste profesjoner opplever tvil med hensyn til sine verdier, skepsis og motstand mot sitt virke og sitt personale. Medisinen er en vel etablert profesjon som nyter høy prestisje, men så sent som i 1950 trodde hver fjerde nordmann at alle slags sykdommer kunne helbredes ved håndpåleggelse og bønn. 38% mente at visse sykdommer kunne helbredes på denne måten.¹⁾ Juristene er en av våre eldste profesjoner. En undersøkelse i vårt naboland Sverige i 1969 viser imidlertid at det er et mindretall av befolkningen som tror på likebehandling ved domstolene. Vi vil få flere eksempler på slik mistillit til en profesjon senere i oppgaven, der vi behandler forholdet mellom psykologene og deres sosiale omgivelser.

1) Offentliggjort av Norsk Gallup Institutt 24. juni 1950.

Kilder for analysen av 18 norske profesjoner:

Jurister:

Henning Bødtker: Den Norske Sakførerforening, 1908-1938.Den Norske Advokatforening: Regler for god advokatskikk, 1967.

Prester:

Norges kirke og presteskap ved 900-årsjubileet. Red. Alfred Eriksen, Oslo 1930.H. S. Blom Svendsen: Den Norske Kirkes Presteforening 1900-1950. Oslo, 1950.

Filologer og realister:

Viggo Johannesen: Realistforeningen 1859-1959. Oslo 1959.Skolen og vi. Festskrift for Norsk Lektorlag ved 60-årsjubileet 1952, Oslo 1952.

Leger:

Jørgen Haslev Berner: Den Norske Lægeforening 1886-1936, Oslo 1936.

Tannleger:

Jacob Ramm: Den Norske Tannlægeforening gjennom 70 år, Oslo 1950.

Apotekere:

J. Flood: Norges Apothekere i 300 Aar (1588-1889) Kristiania 1889.Norges Apotekerforening 1889-1956, Oslo 1956.Norges Apotekerforenings tidsskrift, nr.5, 1962, s. 317: "Den farmasøytiske utdannelse i Norge", dr. pharm. Bjarne Samdahl.

Veterinærer:

Helge Stenersen: Den Norske Veterinærforening 1888-1938, Oslo 1938.Den Norske Veterinærforening 1888-1963, Oslo 1963.Den Norske Veterinærforening 75 år, 1888-1963, Oslo 1963.

Sivilingeniører:

Festskrift i anledning Den Norske Ingeniørforenings 50 årsjubileum, den 9. dec. 1924. Kristiania 1924.Teknisk Ukeblad, nr. 44, 1934, s. 502-504: N. I. F.'s historie 1924-34 av generalsekretær Bjarne Bassøe.

Agronomer:

Bernt Karlgård: Norske Landbrukskandidater, Oslo 1932.

Bibliotekarere:

Økt innsats 1957, s. 126-128. Skolestyrer, bibliotekar Gerd Wang.
Statens Bibliotekskole.

Lærere:

Norsk Skuleblad 1962, s. 880-883. Norges Lærerlag 70 år.
Norges Lærerlag i 24 aar, 1892-1917. Kristiania 1917.

Arkitekter:

Festschrift i anledning Den Norske Ingeniørforenings 50 aars jubileum den 9. dec. 1924. Kristiania 1924.
Byggekunst, 1924, s. 181. Carl Berner: Arkitektstandens organisasjon.

Sosialarbeidere:

Norges Kommunal og sosialskole gjennom 10 år. Oslo 1960.
Kommunalt sosialt tidsskrift, 1960, s. 43-46. Bernt H. Lund:
Utdanningen av sosialarbeidere i Norge.
Sosialt Arbeid, 1960, s. 241-250. Anne Marie Trøften Ulsteen:
Norske Kvinners Nasjonalråds sosialskole
1920-1960.

Journalister:

Ludv. Saxe: Norsk Presseforbund 1910-1935, Oslo 1935.
Christiania Journalistklubbs tiårs jubileum 30. september 1894 - 30. september 1904. Christiania 1904.
Journalisten, 1963, s. 171. "Journalistopplæringen her i landet kan ikke bli stående på det rent provisoriske stadiet."
s. 194. "Bergens Presseforening drøfter journalistopplæring."
Samtiden, 1955, hefte 9. Redaktør Carl Just: Norsk Journalistutdannelse.

Sykepleiere:

Ingrid Wyller: Norsk Sykepleieforbund, 1912-1962, Oslo 1962.

II PSYKOLOGPROFESJONENS ETABLERINGSPROSESS

I det første kapitlet begynte vi med at psykologenes profesjonaliseringsprosess følger en noe annen rekkefølge enn det som er vanlig. Så slapp vi taket i psykologene, og gikk over til en beskrivelse av hva som betraktes som den vanlige eller normale profesjonaliseringsprosessen. I denne delen vil vi så prøve å vise hvordan denne prosessen artet seg for psykologene.

Som vi så tok Wilensky utgangspunkt i at det eksisterer et heldagsyrke. Psykologi var imidlertid en betegnelse på et undervisningsfag i Norge lenge før vi fikk noen yrkesvirksomhet med dette navnet. Det første skoleslag som hadde undervisning i psykologi var lærerskolene. Førstelæreren eller bestyreren hadde ansvaret for dette faget. De var teologer og hadde oftest ikke andre forutsetninger enn den psykologi de hadde læst til anneneksamen. Den psykologien de underviste i var også sterkt teologisk preget. Dette inntrykket forsterkes om vi ser på de lærebøkene som ble brukt. I 1860 kom E. F. B. Horn: Kort omrids af Sjælelæren. Det var den første bok i sjælelære skrevet av en nordmann. Boken var på bare 44 sider, og behandlet i tre hovedavsnitt følelsen, erkjennelsen og viljen. Det teologiske perspektivet viser seg allerede i den første setningen: "For at erholde kundskab om Sjælen, maa vi dels bruge vor Erfaring, dels maa vi uddrage de Lærdomme om Sjælen som indeholdes i den hellige Skrift." Boken hadde imidlertid mange gode eksempler, og ble ansett for å være en god innføring i faget.

I 1906 oppfordret lærerskolens eksamenskommissjon folk med lyst og evner til å utgi passende lærebøker i psykologi, og i årene som fulgte kom det en rekke bøker.¹⁾ Et interessant trekk ved disse bøkene er målformen de er skrevet i. Av de fem lærebøkene som kom som følge av eksamenskommissjonens oppfordring var ikke mindre enn tre skrevet på et nokså ekstremt nynorsk. Lærebøkene forfattere ble også omtalt i avisene som aktive målmenner. Det kan med andre ord skimtes en sammenheng mellom "psykologisaken" og målsaken.²⁾

1) Einar Aas: Sjælelære og Undervisningskunst. 1907.

Matias Skard: Vaart Sjæleliv. 1908.

Kr. Nordvik: Stydjesetningar i Sjælelæra. 1908.

Olav Schulstad: Sjælelære. 1910.

Nordeide og Kristvik: Lærebok i sjælelæra. 1914.

Særlig den siste av disse bøkene ble brukt i mange år framover og kom i mange nye utgaver.

2) Om Matias Skard og boken "Vaart Sjæleliv" sies det i Agderposten, 27/5 1916 at Skard her "med omsyn til emne og maalføring hev gjort eit liknande vetskapeleg nybrottsarbeid for sjele- og oppsedyngslæra som prof. Gjelsvik hev gjort for rettsvitskapen." Skard selv sier i forordet at det som endelig fikk ham til å skrive boka var "ei sterk oppmoding fraa Det norske samlaget".

Noe mer om holdningen til og oppfatningen av hva dette faget var, kan en finne ved å se hva som ble skrevet om det bl.a. i Norsk Skoleblad. I 1931 finner en f.eks. en artikkel av professor Søren Nordeide, "Upplæringa i psykologi ved lærarskulane no".¹⁾

Det sier noe om artikkelforfatterens oppfatning av faget når han uttrykker ønske om at det i psykologitimen vil bli tid til å nevne "dei fysiologiske og sjelelege verknader som bruk av alkohol og nikotin kan føra med seg hjå born og vaksne." Vi kan med andre ord slå fast at denne første psykologien skiller seg en del fra faget slik vi kjenner det i dag.

Begynnelsen til undervisningen i psykologi ved universitetet var at Psykologisk institutt ble grunnlagt i 1909, året etter at Anathon Aall var blitt professor i filosofi. Året før hadde han holdt sitt første kurs i eksperimentalpsykologi. Allerede i 1890-årene hadde forøvrig flere nordmenn studert eksperimentalpsykologi i Tyskland. De fleste kom likevel til å arbeide med faget en kort tid, fordi arbeidsvilkår og mulighetene for å få stillinger var så dårlige. Alle disse første eksperimentalpsykologene kom til psykologien med filosofien som bakgrunn og vendte tilbake til den i senere arbeider.

Ved Universitetet i Oslo ble kursene i eksperimentalpsykologi gjentatt høsten 1910 og 1911, og Universitetets årsberetning nevner at ca. 8 studenter fulgte kurset. En av Anathon Aalls elever var Harald Schjelderup som i 1922 (vel 26 år gammel) ble professor i filosofi. Samtidig ble han medbestyrer ved Psykologisk Institutt. Psykologien dominerte etter hvert Schjelderups interesse mer og mer, og i 1928 fikk han stillingen omgjort til et professorat i psykologi.

Psykologi som støttefag ble første gang brukt da Ingjald Nissen tok magistergraden i filosofi i 1925. Forskrifter til magistergraden med psykologi hovedfag kom i 1928, og samme året tok de to første magistergraden i psykologi, nemlig Henry Havin og Andreas Arnesen. Virkelig hovedfagsundervisning kom ikke i gang før i 1930-årene. Universitetets årsberetning forteller for første gang i 1932/33 at professor Harald Schjelderup foruten å forelese i psykologi til forberedende også veiledet hovedfagsstudenter ved det psykologiske institutt. Og høsten 1935 ble det gitt forelesninger 4 timer pr. uke i eksperimentale psykologiske metoder for magistergradsstuderende med psykologi som hovedfag. Det var 16 studenter som fulgte kurset.

1) Skolebladet nr. 42, 1931.

Psykologi ble altså etablert som universitetsfag allerede i 1930-årene, og var slik det første som skjedde i psykologenes profesjonaliseringsprosess. Om vi tenker tilbake til Harold Wilensky's presentasjon av trinnene i profesjonaliseringsprosessen, kommer dette i et noe interessant lys. Wilensky plasserer universitetsutdannelsen som det tredje trinnet i prosessen. Vi finner likevel at undervisning i psykologi ble gitt lenge før det eksisterte noe en kan kalle et psykolog-yrke.

Ser vi på psykologforeningen finner vi enda et avvik. Den hadde sitt første og konstituerende møte 10/4-1934, altså lenge før det eksisterte noe psykolog-yrke. Den første formannen var professor Harald Schjelderup, og ellers besto det første styret av dr.phil. Richard Eriksen, mag.art. Åse Gruda Skard, dr.phil. Ola Raknes, mag.art. Henry Halvorsen og mag.art. Sissel Blessing. Foreningen var slik den første tiden ikke begrenset til å omfatte bare de som hadde psykologutdannelsen. Dette var jo også nærmest umulig, fordi foreningen kom igang før det eksisterte noen egentlig utdanning, og altså lenge før man kunne snakke om noen egentlig yrkesgruppe av psykologer.

Allerede på det første møtet nedsatte man en innvelgingskomite som etter forslag kunne ta opp nye medlemmer. De første årene valgte foreningen inn et forholdsvis stort antall skolefolk og medisinere, og også noen ingeniører, i tillegg til fag-psykologer.

De første statuttene nevnte i § 2 hvem som kunne bli medlemmer:

- a) De som ved Universitetet i Oslo har tatt doktorgraden på et psykologisk emne, eller magistergraden med psykologi som hovedfag, eller annen universitetsutdanning som kan anses likeverdig med denne.
- b) Praktiske psykologer med en utdanning som kan anses likeverdig med de ovennevnte (f. eks. fyller kravene til opptagelse i den internasjonale psykoanalytiske forening).
- c) Dessuten kan opptas i foreningen de som har gjort verdifullt arbeid på det psykologiske området uten å fylle betingelsene som er satt i a og b.

Lærere, ingeniører og medisinere ble altså valgt inn i henhold til punkt c. Vi har før vært inne på forskjellige måter en yrkesgruppe kan legitimere sin profesjonelle status på. En slik måte var å støtte seg til andre grupper som hadde denne status. Akkurat det er det vi ser et eksempel på her. Psykologene, som foreløpig svever i det ukjente intet, trekker inn andre, veletablerte profesjoner og gjør dem "medansvarlige" i den profesjonelle virksomhet, og i profesjonaliseringsprosessen.

Utviklingen hos psykologene er slik temmelig forskjellig fra den vi har sett i andre profesjoner. Som både Wilensky's analyse og min egen undersøkelse viste, er det vanlige at en først har et yrke, at inneha-verne av dette yrket får gjennom at det skal være skoler og universi-tetsutdannelse, og at de så etter hvert går sammen i en forening. Psykologene har gått gjennom trinnene i denne prosessen i en noe annen rekkefølge. Utgangspunktet var et skolefag som etter hvert fikk fotfeste ved universitetet. Den grenen innen psykologi som her sto sterkest var eksperimentalpsykologien, og den var nær knyttet til filosofi. De som følte en eller annen tilknytning til dette faget dannet så en forening. Og alt dette foregikk før det eksisterte noe som kan kalles et psykolog-yrke.

Dette er avvik som forekommer i den aller tidligste fasen i profesjona-liseringsprosessen, før vi egentlig vet om dette kan komme til å utvikle seg til en profesjon eller ikke. Det vi ser er spirene til en profesjo-nalisering, og vi vet at en slik profesjonalisering er ikke noe fritt-stående fenomen som begynner å eksistere helt av seg selv og i seg selv, uten at noe eller noen på en eller annen måte presser den frem. For psykologene kan vi allerede ane konturene av hva som initierer denne prosessen, og det skal bli klarere etter hvert som profesjonaliserings-tendensen forsterkes.

Det kan være flere instanser som slik presser igjennom en profesjona-liseringsprosess. En av dem kan være klientene, eller den eventuelle vordende profesjonens potensielle klienter. For psykologene eksisterte det ingen klientgruppe enda. Det å være psykolog var ikke noe yrke, og dermed var det heller ingen klientgrupper som kunne påvirke profesjona-liseringen. Blant dem som kunne tenkes som den eventuelle vordende profesjonens viktigste kunde inntar de offentlige myndigheter en sen-tral plass. Men som vi siden skal se helt tydelig visste myndighetene lite om hvilke tjenester denne gruppen egentlig kunne tilby, og lite om hva psykologi var for noe. Derfor kunne denne potensielle klient-gruppen vanskelig bidra til å presse gjennom noen profesjonalisering, eller virke til å forsterke profesjonaliseringsprosessen, men de kunne derimot være en viktig støttespiller for andre og mer aktive instanser.

Det vanligste vil være at profesjonaliseringen initieres av selve yrkes-gruppen, fordi den ønsker den status og den prestisje som profesjoner får. Eksempler på dette kan vi i Norge finne hos dyrlegene og ingeniø-rene, og det passer også godt med det bildet Wilensky viser oss av pro-fesjonaliseringsprosessen. Det eksisterer først en yrkesgruppe, og så får denne gjennomført de endringer og det som skal til for at den skal kunne betraktes som en profesjon. Men som vi allerede har vært inne på stemmer ikke dette med hvordan utviklingen foregikk for psykologene.

Vi kan altså slå fast at for psykologene begynte tingene å skje før det eksisterte noen klientgrupper, og før vi hadde noen egentlig yrkesgruppe av psykologer. Profesjonaliseringstendensene forekommer før disse instansene er etablert. Men hva var det da som eksisterte og som kunne sette i gang en slik prosess? Det forelå en utdanningskategori, en ganske liten gruppe mennesker som hadde det felles at de hadde tatt en universitetseksamen i psykologi, og hadde en sterk interesse for faget. Denne gruppen befant seg ved universitetet side om side med andre utdanningskategorier, og kom ganske naturlig til å sammenligne seg med dem, kanskje særlig med medisinerne. Presset fra de andre utdanningskategoriene skapte på den måten hos psykologene et ønske om materiell- og prestisje-messig belønning på linje med den som ble de tilsvarende utdanningskategorier til del.

Utdanningskategorien ønsket med andre ord å skape et psykolog-yrke og en psykologprofesjon. Grunnet de hadde å bygge på var undervisningsfaget psykologi, og der sto som nevnt eksperimentalpsykologien sterkt. Dette var et nokså dårlig grunnlag, og psykologene visste det selv. Som Åse Gruda Skard sier det i Psykologi og Psykologar i Norge:

"Om eit nytt fag skal bli kjent og verdsett, må det byggjast opp undervisning og popularisering slik at folk i ymse yrke kan forstå at dei kan ha nytte av kunnskaper og vidare gransking i faget. Til slik popularisering høver ikkje eksperimentalpsykologien så godt."¹⁾

I arbeidet med å skape et yrke ble det først og fremst viktig å få overbevist de rette instanser om at det eksisterte et stort og udekket behov for folk med denne utdannelsen. En måte å gjøre dette på var å opprette et nytt fagstudium ved siden av magistergraden. Og i 1946 nedsatte Universitetet et utvalg som skulle utrede spørsmålet om et nytt fagstudium i psykologi. Utgangspunktet var bl.a. at Norsk Psykologforening hadde gjort oppmerksom på at det eksisterte et stort behov for fagpsykologer. Utvalget besto av professor Harald Schjelderup, Åse Gruda Skard og Johs. Clausen, altså personer en kan vente ville tale "psykologiens sak". Innstillingen kom 22/8 1946.²⁾

Frem til 1946 var det 19 som hadde tatt magistergraden i psykologi, og av disse var det bare 9 som oppholdt seg i Norge og hadde psykologi som sin hovedbeskjeftigelse. Psykologforeningen valgte å tolke dette som om landet hadde bruk for mange flere psykologer. Og stortingsdebatter og avis kommentarer gir oss ikke noen grunn til å tro at det var noen som helst som tvilte på denne tolkningen.

1) Åse Gruda Skard (red.): Psykologi og Psykologar i Norge. Oslo, 1959. Side 13.

2) Innstillingen er gjengitt i Stf. 1947, III, Ot.prp. nr. 98.

Men etter å ha lest hvordan de første norske psykologene hadde det, finner en at tallene like gjerne kan tolkes i stikk motsatt retning. Det var så få fordi det ikke fantes arbeid for psykologer her. Få var det som hadde tatt psykologi, og av de 19 som hadde gjort det var over halvparten reist utenlands for å skaffe¹⁾ seg arbeid, begynt med andre ting, eller rett og slett sultet i hjel.

De felter der utvalget særlig påpekte det sterke behov for fagpsykologer var psykoteknikere til personalkontorer og til forsvaret, skolepsykologer og innen hva utvalget kalte den anvendte sosialpsykologi, fengsler, skolehjem, mødrehygienekontorer o.l. Alt dette var imidlertid felter der institusjonen først måtte overbevises om behovet for slike ytelser som bare folk med denne utdannelsen kunne gi. Det eksisterte ingen konkrete stillinger som skulle fylles.

Saken gikk den vanlige vei gjennom departementet til Stortinget, og den 20/4 1948 kom Stortingets universitets- og fagskolekomité med sin innstilling.²⁾ Den vurdering som der ble foretatt viser et bilde av psykologer som en som måler og vurderer. Dette var også det de avisene som kommenterte innstillingen hadde fått ut av den. Følgende setning fant vi i både Aftenposten og Morgenbladet:³⁾

"Psykologens oppgave er en undersøkelse og en forhåndsdom over det enkelte menneskes sjelelige forutsetninger og muligheter til senere livsførsel og samfunnstjenester."

Psykologene fikk dessuten svært god respons i pressen på sine tanker om et stort udekket behov for fagutdannede psykologer, uten at noen avis synes å ha særlig kjennskap til hva det dreier seg om.⁴⁾

Universitets- og fagskolekomiteen følte seg også på gyngende grunn og baserte det meste av innstillingen på uttalelser fra en komite nedsatt av det historisk-filosofiske fakultet og av Det akademiske kollegium. Det burde kanskje ikke forundre oss at komiteens formann var professor Harald Schjelderup. Av hans uttalelser i komiteen er det særlig en som viser profesjonaliseringstendensen:

-
- 1) Hvor trange og kummerlige kårerne var får en et inntrykk av i Åse Gruda Skard (red.): Psykologi og psykologer i Norge. Se særlig biografien til Andreas Arnesen, en av de to første som tok magistergraden i psykologi i Norge.
 - 2) Innst. O. nr. 35, 1948, Stf. 1947, 6B, side 50 og utover.
 - 3) Aftenposten 21/4 1948. Morgenbladet 30/4 1948.
 - 4) Se f.eks. Aftenposten 24/4, Morgenbladet 30/4, og Arbeiderbladet 30/4 1948.

"Slik psykologien har utviklet seg i løpet av de siste 30-40 år, krever den psykologiske fagutdannelsen sin egen form, i visse henseender mer beslektet med lege-utdannelsen enn med studiet av fagene til universitetets lærereksamen."¹⁾

Henvisningen til den yrkesgruppen som både i Norge og i de fleste andre land befinner seg nærmest den idealtypiske profesjon, nemlig legene, er typisk. Den illustrerer nettopp hvor viktig rollemodellen fra de andre utdanningskategoriene var for psykologene i denne sammenhengen. For øvrig har vi sett at andre profesjoner har gjort det samme. F.eks. da prestene stiftet Den norske kirkes presteforening, og likedan da veterinærene fikk gjennomført at en måtte ha artium for å bli veterinær, henviste de begge til legeprofesjonen og til den situasjon den befant seg i.

Psykologenes sak kom opp i Lagtinget den 12. mai 1948. Ved å lese debatten der, sitter en igjen med et noe underlig inntrykk. Det synes som Lagtingsrepresentantene fant saken så viktig at man burde debattere den, men samtidig visste de for lite om dette spørsmålet til å kunne si noe særlig. En replikk fra Stranger er et nokså typisk eksempel på dette: "Jeg er ikke fagpsykolog, men jeg er medlem av Lagtinget, og da må jeg ta standpunkt til de saker som forelegges meg."²⁾

Forøvrig virker flere av begrunnelsene for å fremme loven om embetseksamen i psykologi nokså underlig på oss i dag. Statsråd Fostervoll tok f. eks. opp at en hadde så mange studenter, men ingen skikkelig eksamen å by dem:

"Situasjonen er den at det er 100-200 psykologistuderande ved Universitetet, og den einaste utvegen dei no har til eit slutt mål på sitt studium er magistergraden, som er ein vitskapleg grad."

Representanten Svarstad hadde en noe lignende oppfatning:

"Her står mange studentar i kø og ventar på ein slik eksamen. Desse studentane har vore midt oppe i okkupasjonstida, dei har vorte heft og hindra og gått gjennom mange vanskar. Skulle dei no stått her og førebutt seg til ein slik eksamen og han skulle vorti stengt, då ville mitt hjarta ha sagt meg: Det er ikkje heilt korrekt, då bør vi opna ein veg, og då med sikte på å opna veg for vidare studium."

Loven gikk gjennom, men den ble gjort midlertidig. Den ble tatt opp igjen 7 år senere, og neste gang vi kan lese om de offentlige myndigheter og embetseksamen i psykologi er i en odelstingsproposisjon i 1955.³⁾

1) St.f. 1948, 6B, side 52.

2) Debatten er å finne i Stfh. 1948 VIII, s. 78 og utover.

3) Stfh. 1955 IIIb, Ot.prp. nr. 49.

Proposisjonen bygger for en stor del på en utredning foretatt av en komite nedsatt av Det akademiske kollegium og med professor Harald Schjelderup som formann. I 1955 som i 1948 understreket man det store samfunnsmessige behov for fagutdannede psykologer, og særlig da den type psykologer som har plassering og kontroll som hovedfelt. Samtidig ble det uttrykt en viss frykt for disse nye overmenneskene som skulle læres opp til å vurdere andre. Man understreket sterkt det store ansvar som dermed ble pålagt psykologen. I stedet for å gå mot dette bildet av den "farlige" psykologen brukte de dette som et argument for å få en sterkere og bedre psykologutdannelse. Den komiteen som utredet dette for Stortinget sa det slik:

"Så betydningsfulle og ømtålelige de psykologiske oppgaver er, er det klart at det bør stilles meget store krav til dem som skal arbeide som psykologer, og at de trenger en best mulig grundig og betryggende utdanning som bakgrunn for sitt yrke."

I Kirke- og undervisningskomiteens innstilling til Odelstinget gir man uttrykk for lignende tanker. Etter først å ha kommet inn på alvoret i de oppgaver psykologene skal ta seg av, sier de:

"Det er nødvendig at det vises den aller største forsiktighet med hvem man betror disse oppgaver. Selv ikke den beste utdanning kan gi full sikkerhet for de riktige løsninger av de dypt menneskelige problemer som fagpsykologene stilles overfor. Fagpsykologenes arbeid krever personlige, moralske og etiske forutsetninger som ingen eksamen kan gi."¹⁾

I den videre debatten kom man blant annet inn på at de som selv skulle bli psykologer først av alle burde underkaste seg psykologiske prøver og tester for å se om de var skikket til oppgaven.

Lov om embetseksamen i psykologi ble sanksjonert i statsråd 29. juli 1956. Om vi ser tilbake på debattene og komiteinnstillingene, hadde de to gjennomgangstemaer. Det første er oppfatningen av psykologen som en tester og måler og setter den rette mann på den rette plass. Men som vi før har tatt opp var det eksperimentalpsykologien som var mest fremtredende i den første tiden. Senere, i begynnelsen av 50-årene, fikk klinisk psykologi høyest status hos psykologene, og ble etter hvert den grenen som de identifiserte seg mest med. Den siden de som initierte profesjonaliseringsprosessen, nemlig utdanningskategorien, valgte å fremheve, var altså likevel teste- og målepsykologen. Sannsynligvis var dette den forklaringen av psykologens arbeid som var lettest å oppfatte og lettest å popularisere, og en kan gå ut fra at denne

1) Sthf. 1956 VI b, innst. O. no. 19.

oppfatningen var eller ble den vanligste ute blant folk. Men som vi skal se eksempler på vil dette bildet av psykologen lett gi negative assosiasjoner, og slik få en viss betydning for omgivelsenes oppfatning av profesjonen.

Det andre temaet er det store behovet samfunnet hadde for psykologer. Dette behovet ville til stor skade for samfunnet forbli udekket om man ikke ga bedre muligheter til å utdanne seg i yrket. En slik oppfatning kom også klart til uttrykk i avisenes kommentarer til utvidelsen av psykologutdannelsen. Denne oppfatningen av situasjonen stilles imidlertid i et noe spesielt lys når man leser psykologistudentenes organ Impuls for det samme tidsrom. I en leder skriver de slik om psykologenes arbeidsmuligheter:

"Enhver som har gitt seg i kast med det psykologiske studiet vil av og til - kanskje nokså ofte - i sitt stille sinn spørre seg selv om det er noen mening i å slite i så mange år når arbeidsmulighetene ikke er lysere enn de er. I og med at man kan spørre slik, må det eksistere et misforhold mellom samfunnet og psykologien. Er det så at dette er beroende på et manglende behov for psykologer, eller manglende forståelse for behovet samt økonomiske vanskeligheter?"¹⁾

Psykologistudentene hadde utvilsomt et godt kjennskap til arbeidsmarkedet for ferdige psykologer, så dette kan bare tydes i den retning at det var vanskelig for dem å finne passende arbeid.

Til slutt vil vi forsøke å oppsummere hvordan psykologenes etablerings- og profesjonaliseringsprosess foregikk. Utgangspunktet var at psykologene eksisterte side om side med andre utdanningskategorier ved universitetet. Presset fra disse andre gruppene skapte hos psykologene et ganske naturlig ønske om tilsvarende materiell og prestisjemessig belønning. For å oppnå dette måtte de gjøre samfunnet klar over det behov som eksisterte, kanskje til dels også skape et slikt behov der hvor det ikke fantes. Misforholdet mellom alt snakket om det store behovet for psykologer, og psykologistudentenes pessimistiske syn på arbeidsmulighetene illustrerer glimrende at det ikke var noen klientgruppe av mer eller mindre spesifikk karakter som "ønsket" seg psykologer.

Drivkraften i profesjonaliseringsprosessen var derimot utdanningskategorien, som ønsket å skape et yrke for derigjennom å oppnå den materielle og prestisjemessige belønning de mente å ha krav på. Fordi disse psykologene utgjorde en relativt ideologisk enhetlig gruppe, gjorde det

1) Impuls nr. 4, okt. 1955.

ikke så mye at de var få. Dessuten gir myndighetene inntrykk av å ha vært en usedvanlig sterk støttespiller i denne kampen. Wilensky og andre profesjonssosiologiske teoretikere har også pekt på at de politiske myndigheter ofte er med på å fremme en yrkesgruppes profesjonalisering. Når de var så lette å samarbeide med ved etableringen av psykologi som fag og innføringen av embetseksamen i psykologi, er det neppe fordi de har hatt noen sterk interesse av slik profesjonalisering. Det virker heller som de offentlige myndigheter var svært lette å manipulere fordi de hadde så helt minimal kjennskap til emnet.

Problemet kan også betraktes fra en annen synsvinkel, med myndighetene som utgangspunkt. Det er slett ikke utenkelig at myndighetene, i vårt tilfelle kanskje særlig Kirke- og undervisningsdepartementet, hadde interesser der eksistensen av en profesjon med de funksjoner og oppgaver psykologgruppen gav inntrykk av å kunne fylle, passet svært godt inn.

Uansett hvilken form eller fasong denne tilknytningen til sentrale samfunnsorganer og interesser hadde, er det sannsynlig at den virket inn på hva slags bilde omgivelsene fikk av profesjonen. Derfor er det viktig å ha denne tilknytningen i minnet under analysen av kritikken mot psykologene, slik vi skal ta den opp i neste kapittel.

III OMGIVELSENES REAKSJON PÅ DENNE PROSESSEN

I forrige kapittel viste vi at utviklingen av profesjonaliseringsprosessen hos psykologene var foregått på en egenartet måte. Rekkefølgen av trinnene i prosessen er egenartet fordi det ikke som normalt var yrkesgruppen eller en mer eller mindre spesifikk klientgruppe som var drivkraften i prosessen. Her var det de som tok psykologi som fag som først og fremst presset denne utviklingen gjennom. En gruppe yngre mennesker ønsket å få en utdanning til noe som samfunnet rundt dem ennå ikke hadde etterspurt.

Så blir spørsmålet hva denne egenartede utviklingen og initieringen av prosessen har betydd eller betyr for forholdet mellom profesjonen og omgivelsene. Utdanningsgruppen selv var med på å skape en etterpørsel etter og en interesse for ulike typer av psykologisk service.

Behovet ble til dels bestemt ut fra et faglig perspektiv. Samtidig var en del av de premissene som dette behovet var sprunget ut av, av en slik art at enkelte personer eller grupper kunne føle seg truet. I en lang rekke situasjoner etter etableringen av psykologistudiet har det også forekommet både skarp og lærd kritikk av denne yrkesgruppen. Sammen med en del konfliktsituasjoner av mindre behagelig art har dette lett kunnet gi psykologene en følelse av at de representerer en sterkt mislikt yrkesgruppe, en profesjon som på mange måter er blitt en slags representant for konkurransesamfunnet (som psykologene vel har tjent med mere protest og mindre entusiasme enn de fleste andre yrkesgrupper).

For å få et inntrykk av omgivelsenes holdning til psykologene, og av hvordan omgivelsene formidlet denne holdningen blant annet til psykologene, har jeg, om enn noe usystematisk, sett på dagsavisene i Oslo i de vel 20 siste år psykologprofesjonen har eksistert. Det viste seg lett å finne konkrete eksempler på nokså injurierende kritikk, men det er verd å merke seg at denne kritikken var sterkest i profesjonens første år.

Det som er blitt skrevet og sagt om psykologene er sterkt preget av det bildet de skapte av seg selv under etableringen av psykologistudiet. De første aviskommentarene kommer i forbindelse med en nordisk psykologkongress som ble holdt i Oslo i august 1947. Hans Ording hadde da en kronikk i Morgenbladet: "Kan psykologi være farlig?" Der sa han blant annet:

"Det er et spørsmål om en ubetinget kan hilse den sterkt voksende interesse for det psykologiske studium med glede. På kongressen ble det forsiktigvis uttalt at en ikke måtte stille for store

forventninger. Men på den annen side kom det klart frem at målet er å få utdannet psykologiske eksperter som skal anbringes så og si overalt i samfunnet og passe på at ethvert menneske får et yrke som svarer til dets intelligens og anlegg forøvrig. For å nå dette mål må psykologene særskilt ta seg av barnas oppdragelse og drive intelligens- og evneprøver som sammen med statistiske beregninger skal gjøre det mulig å innordne barn og voksne i et slags karakter-system. Og etter den karakteren skal da barnets fremtid avgjøres osv. Kort sagt, det blir psykologene som får den avgjørende makt i samfunnet, idet de får rett til å avgjøre de enkelte menneskers skjebne.

- Men hvordan vil det gå når barnas skjebne skal bestemmes av psykologekspertene? Disse mennesker som oppfinner psykologiske metoder, som i mange tilfeller praktiseres med merkelig mangelfull dømmekraft."¹⁾

Professor Ording går deretter inn på at det er blitt sagt at psykologi og psykoanalyse kan forandre et menneskes karakter, og spør i den forbindelse etter en norm:

"Dersom normen er dårlig, blir det farlig. En burde kreve at psykologer som vil påvirke andre menneskers karakter, gjør rede for hvilke moralske normer som de legger til grunn."

Mens Ordings innlegg mot psykologene her er fremstilt som en del av omgivelsenes generelle reaksjon på psykologene, kan han også betraktes som representant for en annen, mer veletablert profesjons syn på disse nykommerne. Ording var nemlig professor i teologi, og teologien og kristentroen skinner vel delvis gjennom i det siste sitatet fra hans kronikk. Forholdet mellom psykologene og deres naboprofesjoner skal vi for øvrig komme tilbake til i kapittel VII.

Fra psykologenes side kom det svarinnlegg fra professor Harald Schjelderup og stud. mag. art. Arvid Ås. De understreker begge at psykologene ikke har som mål å utdanne eksperter som skal plasseres på strategiske steder i samfunnslivet og foreta inngrep i det enkelte menneskes frihet. Professr Schjelderup går dessuten inn på at Ording er professor i teologi, og mener at "hans kjennskap til moderne psykologi tydeligvis må være helt overfladisk."²⁾

1) Morgenbladet 20/8 1947.

2) Morgenbladet 23. og 27. august 1947. Deler av både professor Ordings kronikk og professor Schjelderups svar ble forøvrig gjengitt i Norsk Skuleblad nr. 35 og 36 1947.

Avisene kan også gi eksempler på ubehagelige sammenstøt mellom psykologene og den sosiale kontekst de eksisterer og virker i. En slik konflikt utspilte seg blant annet i 1953. En ung kvinne hadde oppdaget at hun uten å være klar over hva som skjedde, var blitt sterilisert. En psykiater hadde etter vanlige intelligenstester satt hennes IQ til 47, og anså henne som en person med særlig mangelfullt utviklede sjelsevner. Pikens far var bekymret for at hun skulle "rote seg bort i noe", og psykiateren og faren ble sammen enige om å få henne sterilisert. Piken anlegger så sak mot psykiateren, som i sakens gang blir anklaget for "ufullkommen evnemåling".¹⁾

Piken tapte imidlertid saken, da man fant at psykiateren, som forøvrig var tilknyttet skolepsykiatrisk kontor, hadde hatt tilstrekkelig grunn til å gi ordre om sterilisering. Dette forhindrer ikke at saken gir grunnlag for en rekke nokså injurierende avisinnlegg om psykologer og intelligenstesting. I Dagbladet skriver dr. philos. Roar Hauglid:

"For en avskyelig og opprørende sak. Kan dette virkelig skje i Norge i dag? En ung kvinne berøves sin helligste menneskerett, uten at hun selv blir gjort klar over hva som skal skje. Og det etter utsagn av en psykiater som er satt til å stelle med våre skolebarn.

På hvilke indikasjoner feller dette menneske sin skjebnesvangre dom? Jo, piken blir intelligensmålt, og det er "mange av prøvene hun ikke klarer." Kunne hun ikke alfabetet baklengs, eller passet hennes reaksjoner ikke inn i psykologenes skjema? Kanskje denne opprørende sak kunne tjene til å få røkt ut disse menneskemålere av sine huller, hvor de under skalkeskjul av navnet vitenskap uhindret får drive sin sjelelige kvaksalvervirksomhet.

Skolepsykologisk kontor heter en fin institusjon som skal hjelpe våre barn over i særklassene. På det tynneste grunnlag blir små barn helt fra førsteklassinger gitt hemmelige åndelige karakterer som kan bli skjebnesvangre for hele deres fremtid. Men dyktige er de, disse skolepsykologer. De forteller oss alltid om hvor flinke og snille barna blir, hvor lykkelige over å bli puttet over i særklasse eller særskole."²⁾

Uvitende foreldre blir, sier Hauglid, "dupert av fagfolkenes fine uttrykk og naive tro på sin "vitenskap" som selv ennå ikke er nådd utover

1) Dagbladet 18/11 1953.

2) Dagbladet 19/11 1953. "Menneskemålere" av dr.philos. Roar Hauglid.

barnestadiet, og som tror at den med skjemaer og tørre tall kan lodde menneskesjelens dybder."

Aviskommentaren gir slik inntrykk av at tilliten til denne yrkesgrup- pens ytelse og den kunnskap de baserer sine ytelse på er minimal. Psykologene reagerer ved at de forsøker å trekke grensene mellom sin profesjon og andre profesjoner. F.eks. evnemåling er noe bare de som har den psykologiske utdanning kan gjøre, og det er til stor skade for profesjonen at inkompetente personer forsøker seg på dette. Bl.a. har cand.psychol. Arvid Ås et innlegg i Dagbladet der han beklager at evnemåling i vårt land i stor grad er preget av psykologisk kvaksalveri, fordi den utføres av folk som nok har lang utdanning, men som er uten kompetanse når det gjelder å utføre og vurdere slike prøver.

"På overflaten kan det se ut som om evnemåling er en svært grei og lett affære som det ikke er noen heksekunst å anvende. I virkelig- heten kreves det omfattende psykologiske kunnskaper, både av gene- rell og av mer spesiell statistisk og psykometrisk art, for å kunne vurdere resultatene av en evnemåling. Det er heller ingen hekse- kunst å måle blodtrykk med et blodtrykkapparat, men for å vurdere resultatet og sette det inn i en større sammenheng må en ha omfat- tende kunnskaper og erfaring som bare et medisinsk studium kan gi. Det er en rekke ganske kompliserte faktorer som må tas hensyn til under utførelsen av vurderingen av evnemåling. For å vite om en i det hele tatt kan bruke en spesiell test eller prøve i et gitt til- felle, må en vite hvordan den bestemte prøve er konstruert og stan- dardisert. Dette krever blant annet kunnskaper i psyometri og psykologisk og pedagogisk statistikk." 1)

Etter Ås' mening har verken leger, lærere eller yrkesveiledere disse kunnskaper:

"Her i landet er det bare de som går gjennom en grundig fagpsyko- logisk opplæring ved universitetet (ved Psykologisk Institutt eller Pedagogisk Institutt) som i sin utdanning får systematisk opplæring både i de spesielle kunnskaper og ferdigheter som har med evnemåling å gjøre, og de omfattende psykologiske kunnskaper som er nødvendige for å kunne sette resultatene av en evnemåling inn i en større sammenheng og vurdere dem på den riktigst mulige måten."

"Psykologene er den gruppe som i kraft av sin utdanning er de mest kompetente på dette området. Det må prinsipielt slås fast at

1) Dagbladet, 26. mars 1953. Arvid Ås: "Psykologisk kvaksalveri".

evnemåling utført av personer uten fagpsykologisk utdanning og trening er kvaksalveri."

Ås slutter slik:

"Derfor må folk med fagpsykologisk utdanning nå i større grad bli konsultert og etter hvert bli overlatt all evnemåling. Det er den beste og sannsynligvis eneste sjanse vi har til å komme ut av den uholdbare tilstand som nå hersker."

Liknende synspunkter kommer fram i en samtale Dagbladet hadde med Åse Gruda Skard. Hun er enig i at det ikke utvises nok forsiktighet ved evnemålinger, som ofte blir tatt altfor isolert. Hun understreker at psykologene (i motsetning til andre) hele tiden har vært klar over at det er barnet som helhet som skal undersøkes: "Psykologen prøver å bruke tester i en større sammenheng."

Disse innleggene berører ikke bare selve tilliten til psykologen. Til dels har de også utgangspunkt i de ideologiene som bryter ned profesjonen. Sterkest representert er populismen. Den uttrykker en mistillit til det profesjonen baserer sin kunnskap på, og mener at dette er noe alle kan lære vel så bra i livets skole.

Dr.philos. Roar Hauglid sier det slik i Dagbladet, hvor han uttrykker at foreldre og lærere er de som vet best hvor barna står:

"Men enn om de foreldre som er i stand til det, og lærerne som sammen har den beste praktiske erfaring, som daglig kan "teste" barna, fikk lov å samarbeide i fred, uten innblanding fra alle disse velmenende "fagfolk". Det kunne sogar tenkes at enkelte foreldre gjennom daglig samliv med barne hadde ervervet seg en viss "spesialutdanning" som kunne oppveie en del av psykologenes dogmer. Kanskje man da slapp denne kontortesting med dens hemmelige, naive, men derfor farlige katalogisering av sjeler."1)

Svarene på innleggene i dagspressen viste at denne kritikken nådde fram til psykologene, og at de følte behov for å forsvare seg qua profesjonen. Debatten ble dessuten kommentert i psykologistudentenes organ Impuls i en leder kalt "Andres syn på psykologi."2)

"-alt i alt etterlot denne diskusjonen et inntrykk av at det ennå hersker en betydelig uvilje mot psykologer, en uvilje som det er rimelig å tro bunner for en stor del i uvitenhet om psykologisk virksomhet."

1) Dagbladet, 26. nov. 1953. Roar Hauglid: "Menneskemålerne".

2) Impuls nr. 1, 1954.

Impuls siterer så en leder i Bergensstudentenes organ Ånd og Vilje som man mener forsterker dette inntrykket. Ånd og vilje uttrykker seg slik:

"Virksomheten begrenser seg ikke bare til barna. Når vi blir større, voksne, har vi dem også over oss. I sin bunnløse naivitet mener de å kunne gjøre dette, naturligvis bare til en viss grad, men oppfatningens prinsipielle natur forrykkes ikke. De opererer gladelig og uten samvittighet med sin "vitenskap", hyllet i fine og uforståelige ord, forutsier vesentlige ting og grasserer og foregriper begivenhetenes gang i sin vitenskap som selv er i det laveste barnestadiet. La oss for fremtiden bli spart for menneskemålerne. La dem krype i hi med sin vitenskap til de modnes litt, eller begrense sin virksomhet til det lille som kan anerkjennes. La så ikke det dyreste materiale som finnes kanskje bli ofret på kvaksalvernes alter."

Psykologistudentene sier i Impuls at de betrakter innlegg av denne typen som en fornærmelse mot sin faggruppe. Samtidig frykter de at denne lederen i Ånd og Vilje er representativ for manges syn på den moderne psykologi. De er også sørgelig klar over hvor viktig det er å ha omgivelsenes velvilje om de skal kunne foreta noen videreutvikling av faget.

Impuls fortsetter:

"Våre arbeidsmuligheter som psykologer avhenger imidlertid av den velvilje samfunnet ser på våre metoder med. Derfor er det ikke nok at vi selv er klar over våre metoders brukbarhet. Vi må på en ganske annen måte enn før få gjort det klart at det ikke er kvaksalveri psykologene driver med. Slik det er nå er det ikke annet å vente enn at det oppstår en kraftig reaksjon når en helt ny yrkesgruppe trer frem uten å ha overbevist samfunnet om brukbarheten av sin metodikk."

En oppsummering og en konklusjon på grunnlag av denne analysen må være at den forteller om en nokså sterk motstand mot psykologen og hans virke. Psykologen oppfattes som en som legger seg borti ting han ikke har noe med, en som til en viss grad kan virke frihetsberøvende. Han tester og vurderer, måler og plasserer, uten at folk selv har noe særlig de skal ha sagt. Og ikke minst, de opptrer som representanter for et teknifisert, tingliggjørende konkurranse-samfunn. Psykologene kritiseres for at de mener å kunne:

. . ."hjelp mennesket mot teknikken ved å gå til angrep på dets sjel med teknikk, ved å gi unge mennesker instrumenter i hende med myndighet til å bestemme andre menneskers skjebne. Der finnes vel ikke farligere teknikere enn sjelemålere."¹⁾

Vi kan i første omgang se to grunner til at opinionen er så negativ, og vi har vært inne på begge tidligere. For det første var det utdanningskategorien selv som var den viktigste drivkraften i profesjonaliseringsprosessen. De ble en yrkesgruppe uten at noen hadde bedt om deres tjenester, uten at noen hadde ønsket seg dem. De plasserte seg selv i posisjoner de laget og hadde ikke noen spesifikke klientgrupper eller støt-tegrupper til å ta imot seg.

For det andre hadde de som det enkleste og greieste bildet de kunne finne av seg selv til hjelp i denne prosessen, fremstilt seg nettopp som testere og målere. Kritikkk mot dette bildet kunne nok være på sin plass, men en yrkesstatistikk kan imidlertid vise at psykologene verken var så strategisk plassert eller drev med så farlige saker som det motstanden mot dem gav inntrykk av. På neste side har vi et diagram som viser hvor 148 av de 163 som hadde tatt cand.psychol.-eksamen fram til 1955 befant seg da.

Som vi skal komme tilbake til i neste kapittel, er det dessuten slett ikke sikkert at disse avis-skriveriene gav et riktig bilde av hva folk flest mente om psykologene. Disse sterkt kritiske utfallene mot psykologene kom fra akademikere, som stort sett tilhørte det vi kan kalle naboprofesjonene. I avisinnleggene betraktet de seg nok mer som representanter for folk flest enn for sin profesjon, men det forhindrer ikke at de kan være svært så lite representative for hva slags bilde folkeopinionen hadde av psykologene.

Det er også en annen årsak til at det vi kan lese i avisene kanskje sier lite om hva folk flest mente. Det er gjerne de mest negative som uttrykker sin kritikk så snart de får anledning til det, mens de som har en mer velvillig innstilling til yrkesgruppen holder inne med sine meninger. En viktig side ved dette er imidlertid at de oppfatningene som kom til uttrykk på denne måten så mye lettere og mye sterkere nådde fram til psykologene. Det var denne til dels urettferdige og uberettigede kritikken som skapte grunnlaget for deres oppfatning av omgivelsene, og på den måten fikk betydning for profesjonaliseringsprosessen.

1) Morgenbladet 29. aug. 1947.

Lektor Arnulf Strømme: "Psykologiens diktatur."

Psykologer fordelt på yrke i 1955¹⁾

Ikke inntektsgivende stilling (husmor, syk, etc.)	20
Militærpsykologer	20
Psykologer på helseinstitusjoner (psykiatrisk)	18
Arbeidpsykologiske institusjoner	16
Yrkesrettl. arbeidskontor	15
Forskning og undervisning (Universiteter, høyskoler)	14
Industripsykologer (også adm.)	13
Videregående spesialstudier	8
Skolepsykologer	7
Lærere i folkeskolen, off. skoler og arbeidsskoler	5
Rent ikke-faglig yrke	4
Privat konsulentvirksomhet	3
Barnehager	2
Psykoterapeuter	2
Barnevernsnemnd	1
SUM	148

1) Diagrammet er hentet fra Impuls nr. 5, 1955.

Det ser ut til at kritikken rammet psykologene på en måte som fikk dem til å samle seg. Resultatet ble en understrekning av enheten i kunnskapsmengden og dermed også av monopolaspektet. Enkeltstående psykologiske teknikker, f.eks. intelligenstesting, skulle bare kunne brukes av dem som har den fulle og hele psykologiske utdannelse. Det henvises også til generelle samfunnsverdier: Det er til samfunnets beste at psykologen får ha monopol på dette.

I neste kapittel vil vi fortsette med holdninger til psykologen. Men da vil vi se på de holdningene som psykologene ikke har fått anledning til å henge seg så mye opp i. Det dreier seg nå om holdninger vi måtte gå ut og spørre etter for å få vite noe om.

IV HOLDNINGER TIL PSYKOLOGEN OG HANS VERDIBASIS

Vi har beskrevet psykologenes profesjonaliseringsprosess og hvordan den skiller seg ut, både fra andre norske profesjoner og fra Harold Wilenskys typologi på området. Dette kan oppsummeres her. Profesjonen etablerte seg selv uten at noen hadde bedt den komme. Derfor hadde de heller ikke noen spesifikk klientgruppe i omgivelsene som kunne støtته dem. Den spesielle etableringsmåten og det bildet de fremhevet av seg selv medførte en del nokså krasse reaksjoner bl.a. i dagspressen. På mange måter inneholdt denne kritikken en konservativt preget angst for den nye yrkesgruppen, som ut fra en liberalistisk ideologi og manglende moral ville gripe inn og klusse med forsvarsløse menneskers sjeleliv. Uten å vite noe særlig om psykologene tillat man dem en frigjorthet og en makt som det umiddelbart var grunn til å frykte. Noe av det viktigste ved kritikken er at den kom til uttrykk på en slik måte at psykologene ikke kunne unngå å oppfatte den og reagere på den.

Psykologene forsøkte å legitimere sin profesjonalisering med å knytte til seg samfunnsverdier og understreke behovet for nettopp den typen ekspertise de representerte. Samtidig la de vekt på helheten ved sitt fag og på monopolkravet. Omgivelsene møtте yrkesgruppen med en tilsynelatende negativ holdning, men det medførte bare en sterkere samling om profesjonaliseringstanken.

Dette gjaldt imidlertid for 15-20 år siden, og i profesjonenes aller spedeste barndom. Nå vil vi se på hvordan det er i dag, og hvordan de noe bredere lag av omgivelsene oppfatter profesjonen. Er det fremdeles slik at psykologene ikke har støtте i noen spesielle deler av omgivelsene?

Først vil vi behandle holdninger til psykologen som yrkesutøver, og deretter se på hva folk mener om nervøsitet, om menneskekunnskap og andre faktorer som kan knyttes til profesjonen. Materialet for denne delen er en landsomfattende survey-undersøkelse gjennomført i januar 1969. Den omfattet et vanlig Gallup-utvalg på 1612 personer, og ble utført av Norsk Gallup i forbindelse med en av de månedlige rundspørringene. Spørsmålene var utformet etter nokså grundige pretester i Oslo-området. De konsentrerte seg særlig om psykologen og standpunkter som kan knyttes til profesjonen, foruten at de så vidt kom inn på noen andre profesjoner.

Jevnt over viste folk seg å være langt mer positive enn det vi hadde fått inntrykk av gjennom avisene en del år tidligere. Dette gjaldt alle grupper av personer, og de aller fleste spørsmålene. Til tross

for profesjonens uvanlige etablering, og alle problemene som var fremme i debatten omkring den, ser det ut som om psykologene nå blir betraktet som en fullverdig profesjon. De bredere lag av omgivelsene er lite villige til å avvise profesjonen som uviktig eller unødvendig i dagens samfunn.

14 % av de spurte var enig i:

"Psykologer klusser ofte med saker som ellers ville ha ordnet seg på en grei og naturlig måte."

46 % valgte å si:

"Psykologer steller med saker som vanligvis blir tatt for lite alvorlig; ingenting ordner seg av seg selv."

Dermed ser det ut til at folk flest ikke er så negative som de få som uttrykte sin holdning i dagspressen i profesjonens første år. Denne kritikken beskrev psykologene ikke bare som en overflødig, men også en farlig yrkesgruppe. Man mente de klusset med forsvarsløse menneskers sjeleliv. Samtidig syntes denne kritikken å ha sitt utspring i en slags konservativ frykt for en ny, urban, sosial-liberalisme man mente psykologene sto for. Dessuten kom den stort sett fra personer med høy status og høy utdanning.

Tabell 1. Holdning til psykologen - mot bosted og utdanning.¹⁾

	By			Land			Totalt
	Bare folkeskole	Real-skole, gymnas	Univ. høgsk.	Bare folkeskole	Real-skole, gymnas	Univ. høgsk.	
Psykologen klusser	14	19	23	12	11	18	14
Psykologen er bra	41	47	45	46	50	59	46
Vet ikke	31	23	17	31	28	18	28
Ubesvart	15	11	15	12	12	6	12
Sum %	101	100	100	101	101	101	100
	(371)	(351)	(75)	(511)	(270)	(34)	(1612)

1) Som by er regnet kommuner med over 2 000 innb. og som land kommuner under 2 000 innb.

Utdanning er delt i 3 kategorier, bare folkeskole; realskole, gymnas eller tilsvarende; og utdanning ut over gymnasnivå.

Kritikken i dagspressen gav inntrykk av å være knyttet til en rural og konserverende ideologi. Svarene i intervjuundersøkelsen gir imidlertid ingen bekreftelse på dette. Tvert imot synes det å være slik at en i byene finner negativ holdning til psykologen oftere enn på landet. Og faktisk synes det som om forskjellen mellom by og land øker med utdannelsen.¹⁾

Forøvrig ser det ut som om de med høyest utdanning på samme tid er de mest positive og de mest negative. Utdanningsgruppene er vanskelige å sammenlikne fordi det er så mange vet ikke-svar, og naturlig nok flest blant dem som har bare folkeskole.

Under pretestingen av spørsmålene fikk vi inntrykk av at de som hadde vært i kontakt med en psykolog var mer negative enn de som aldri hadde truffet noen. Et intervjuobjekt ga en farverik skildring av hvordan skolepsykologen hadde "ødelagt" hans sønn, en annen hadde vært hos psykolog med egne problemer og kunne fortelle et "han hadde stikkende øyne som så tvers gjennom meg."²⁾

Tabell 2. Holdning til psykologen - mot kontakt med denne yrkesgruppen.¹⁾

	Truffet pers.	På møte forel.	Sett el. hørt på radio, TV.	Aldri hørt el. sett	Flere svar. Vet ikke	Totalt
Psykologen klusser	16	13	15	13	12	15
Psykologen er bra	54	46	47	37	47	47
Vet ikke	17	31	27	37	24	26
Ubesvart	13	10	12	13	17	13
Sum %	100 (390)	100 (39)	101 (664)	100 (284)	100 (128)	101 (1506)

1) 106 oppgav ikke hvorvidt de hadde hatt kontakt med noen psykolog, og de er ikke inkludert her.

1) En enkel oversikt over %-differensen mellom det positive og det negative svaret i tabell 1 vil vise dette:

	Bare folkeskole	Real skole, gymnas	Univ. høgsk.	Totalt
By	27	28	22	27
Land	34	39	41	36

2) Egne erfaringer ved intervjuingen.

Det viste seg imidlertid med all ønskelig tydelighet at møtet med psykologen langt fra har virket til å skape mistro og mistillit. Tvert imot ser det ut til at jo nærmere kontakt en har hatt med psykologen, jo lettere er det å si at "han steller med vanskelige saker som ikke lar seg ordne av seg selv." Over halvparten av dem som har truffet en psykolog personlig har denne positive oppfatning av ham. Blant dem som aldri har hørt eller sett en psykolog er det naturlig nok langt færre som i det hele tatt har noen mening om yrkesgruppen.

At folk er mer positive enn det avisene hadde gitt grunn til å tro, viser seg på flere spørsmål. Blant annet mener de aller fleste at psykologen gjør arbeidet sitt på en bra og pliktoppfyllende måte.

Tabell 3. Oppfatningen av hvordan psykologen gjør arbeidet sitt - mot bosted og utdanning.

	By			Land			Totalt
	Bare folkeskole	Real-skole, gymnas	Univ. høgsk.	Bare folkeskole	Real-skole, gymnas	Univ. høgsk.	
Svært bra	14	14	15	15	9	3	13
Jevnt bra	52	49	60	54	62	59	54
Ikke bra	8	9	7	5	4	18	7
Dårlig, svært dårlig	2	2	4	0	1	9	1
Vet ikke	25	26	15	26	24	12	25
Sum, %	101 (342)	100 (338)	101 (75)	100 (478)	100 (262)	101 (34)	100 (1529)

Egentlig er det ingen grupper som skiller seg særlig ut her. For eksempel er forskjellene mellom by og land minimale. Ser vi spesielt på den høyeste utdannelsesgruppen, er den den mest velvillige i byene, og den minst velvillige på landet. Sett under ett mener 71% av alle med høy utdanning at psykologene gjør arbeidet sitt svært bra eller jevnt bra, mens 16% svarte "ikke bra" eller "dårlig". Kanskje hadde vi ventet at denne gruppen skulle være mer positiv og velvillig enn andre. På den ene siden antar en at utdanning i seg selv virker homogeniserende. Samtidig kan en forvente at de som selv hadde høy utdanning ville gi "profesjonsvennlige" svar. Vi ventet med andre ord å finne en viss solidaritet ikke bare innen profesjonene, men også mellom alle de som hadde profesjonell status eller høy utdanning.

Det viste seg å stemme særlig for spørsmål som ikke like direkte hadde å gjøre med psykologens arbeid og oppgaver i samfunnet. Vi var f.eks interessert i å finne ut om folk trodde andre kunne hjelpe i personlige saker. De som tror personlige problemer er noe en løser best alene for seg selv, viser relativt liten oppslutning om et av de mer konkrete fundamentene for psykologens arbeid. Utvalget fikk velge mellom to setninger:

"Hvis en har personlige problemer er det en selv som kjenner dem best og vet hva som plager bedre enn noen utenforstående."

Og:

"Hvis en har personlige problemer er det ofte lettere for en utenforstående å skjønne hva som egentlig er i veien, en ser klarere fra litt avstand."

54% var enig i den første setningen, mens 37% mente at en utenforstående ofte kunne se klarere. Det store antallet som sier at en løser slike problemer best selv, behøver nødvendigvis ikke bety noe negativt for psykologen. Mange vil nok knytte psykologprofesjonen til alvorligere ting enn det vi her har kalt personlige problemer. Dette var for øvrig et av de spørsmålene som klarest viste forskjellene mellom utdannelsesgruppene.

Tabell 4. Holdning til hvem som best løser ens personlige problemer, mot bosted og utdanning.

	By			Land			Totalt
	Bare folkeskole	Real-skole, gymnas	Univ. høgsk.	Bare folkeskole	Real-skole, gymnas	Univ. høgsk.	
Best selv	59	49	29	59	54	32	54
Utenforstående	30	42	64	34	39	56	37
Vet ikke	11	9	7	8	7	12	9
Sum, %	100 (371)	100 (351)	100 (75)	101 (511)	100 (270)	100 (34)	100 (1612)

Spørsmålet kan illustrere hvordan måter å presentere psykologen og psykologien på kan medføre ulike reaksjoner i ulike deler av omgivelsene. Enkelte grupper finner det nødvendig å forsvare seg, om psykologen kommer som en uforstående som klarere enn individet selv skal kunne se løsningen på deres personlige problemer.

For de høyest utdannede er dette et mindre problem. De som selv har noe i nærheten av profesjonell status avviser ganske fort det mer populistisk pregede svaralternativet, og mener at slike vansker er noe en tryggest overlater til andre. Det er likevel nokså tydelig at dersom psykologprofesjonen står frem i denne varianten, vil de få problemer med mange grupper, særlig de med lav utdanning og de eldre. I gruppen

over 60 år var det 59 % som mente de kunne løse sine problemer best selv.

Det viste seg på flere spørsmål at de som selv er profesjonelle eller har en høy utdanning gir de mest profesjonsvennlige svarene. De har basert sin status og sin eksistens på et lignende grunnlag, og da blir denne måten å svare på et forsvar for det de selv står for. Dette gjentok seg også i et spørsmål der vi tok opp alvoret i det å være nervøs. Var nå egentlig det noe å bry en fagmann med "eller kunne en like godt ordne opp selv?"¹⁾

Faktisk var det 7 % som mente at "ta seg sammen, slutte å syte" var det beste råd en kunne gi en som var plaget av nervøsitet. 24 % ville "gjøre noe, få tankene bort fra det som plaget". 17 % mente det beste var "å snakke ut med en som sto en nær", mens de fleste, 46 % ville "gå til prest, psykolog eller annen fagmann."

Tabell 5. Holdning til nervøsitet, mot bosted og utdanning.

	By			Land			Totalt
	Bare folkeskole	Real-skole, gymnas	Univ. høgsk.	Bare folkeskole	Real-skole, gymnas	Univ. høgsk.	
Ta seg sammen	10	8	1	7	6	3	7
Gjøre noe	26	20	21	28	22	15	24
Snakke ut	13	18	17	18	19	12	17
Fagmann	47	49	56	42	46	62	46
Vet ikke, andre svar	5	5	4	6	7	9	5
Sum, %	101 (371)	100 (351)	99 (75)	101 (511)	100 (270)	101 (34)	99 (1216)

Et interessant trekk her er at den midterste utdanningsgruppen, de som har realskole eller gymnas eller tilsvarende, mer enn andre konsentrerer seg om svaret: "snakke ut med en som står en nær". På den ene siden an-

1) Spørsmålet ble stillet slik: "Hva bør et menneske gjøre hvis det er plaget av nervøsitet?"

erkjenner de nervøsitet som noe man bør ta alvorlig, og på den andre siden har de ikke noe av den interprofesjonelle solidariteten som preger svarene fra den høyeste utdannelsesgruppen.

De som har høy utdanning finner det naturlig å si at nervøsitet er noe bare fagfolk kan hjelpe med. Å si noe annet ville være å benekte psykologens profesjonelle suverenitet, og dermed også sin egen. For dem som har bare folkeskolen derimot, synes det langt lettere å avfeie det hele med at det er nok å ta seg sammen eller bare få tankene bort fra det som plager. Det er selvfølgelig en ganske stor mulighet for at de ulike respondantene kan ha tolket spørsmålet på ulik måte. Vi vet ikke hvor alvorlige nervøse lidelser folk har tenkt på. Kanskje har noen forbundet nervøsitet med alvorlige depresjoner, mens andre har tenkt på litt alminnelig "grunnløs sutring og rastløshet". At bare 44 % av de med laveste utdanning vil søke faglig hjelp, mot henimot 60 % av de med høyest, står likevel i kontrast til hva vi vet om sammenhengen mellom sosial status og psykiatrisk sykkelighet. I en undersøkelse i New York ble det funnet at hyppigheten av invalidiserende mentale symptomer var 13 % i høyeste sosialgruppe, mot 47 % i laveste.¹⁾

Resultatet av akkurat dette spørsmålet om hva en nervøs burde gjøre gled godt inn ved siden av de andre. Det finnes imidlertid også spørsmål som faller utenfor dette mønsteret. Bl.a. var det ett der de spurte skulle si hva de mente²⁾ var riktig å gjøre om en merket at en god venn var nedfor og nervøs.

Her var der ikke snakk om hvorvidt andre kunne løse ens personlige problemer, men om en selv trodde en kunne hjelpe andre. De som selv hadde høy utdanning ville prøve å hjelpe selv først like ofte som de uten særlig utdanning. Sett under ett var det 46 % som mente det var tryggest å sende vedkommende til fagmann, mens 41 % ville prøve å få vedkommende på gli for å se om det var noe de selv kunne hjelpe med. En del svarte at det kom an på, osv., men ikke en eneste en var villig til å si at det beste ville være å la vedkommende ordne det hele selv, og ikke trenge seg innpå.

1) Kontrast nr. 1, 1967. Per Sunby: "De sinnslidende".

2) Spørsmålet ble stillet slik: "Dersom De merker at en god venn er nedfor og nervøs og synes alt er vrangt og umulig, hva bør man da gjøre?"

1. Prøve å få vedkommende på gli, for å se om det er noe en kan hjelpe med.
2. Få vedkommende til fagmann (lege, psykolog osv.)
3. La vedkommende ordne det hele selv, ikke trenge seg innpå, det er vedkommendes egen sak.

Dette spørsmålet falt altså noe utenfor mønsteret. Stort sett er de som selv har høyest utdanning mest positive. Det eksisterer en solidaritet ikke bare innenfor hver enkelt profesjon, men også mellom medlemmer av ulike profesjoner.

På noen spørsmål var derimot de med høyest utdanning de første til å komme med negative uttalelser. En mulig forklaring på dette kan være at disse følte seg kompetente til å kritisere på en helt annen måte enn de som ikke hadde noen utdanning i det hele tatt. For dem var psykologen en person som sto høyt over dem selv i status og som de ikke hadde noe med å komme med negative uttalelser om. Å blåse av nervøsitet og personlige problemer ble derimot noe ganske annet.

Generelt sett var folk likevel mer positive enn vi hadde ventet. Til tross for all kritikk psykologene ble møtt med i sin første tid, ser det nå ut til at de oppfattes som en del av den vel etablerte øvrigheten, og slik utgjør noe man bør ha respekt for og være positiv overfor. De betraktes som en profesjon blant profesjoner.

Selv om folk flest har en positiv holdning til psykologen som yrkesutøver kan de samtidig ha oppfatninger som strider mot det verdigrunnlag psykologene forsøker å basere sin virksomhet på. Slike konflikter blir særlig viktig å få klarlagt om vi ser på profesjonen som en organisert gruppe i stadig interaksjon med samfunnet omkring, og eksisterende i et nettverk av formelle og uformelle relasjoner.

Et eksempel på en slik konflikt har vi om det eksisterer ideologier som bryter med troen på at bare personer som har gjennomgått en bestemt utdanning og der fått en viss profesjon formell kunnskap kan fylle de yrkesroller som er definert som innenfor profesjonen.

Vi har før beskrevet flere slike ideologier som vanskeliggjør profesjonaliseringsprosessen. En av dem var populisme. Den representerer en trusel mot profesjonen idet den benekter at feltet har noen formell kunnskap som kan formidles gjennom utdanning.

For psykologene ble dette uttrykt i et spørsmål om hva som gjør folk til gode menneskekjennere. Bare 22 % mente at de beste menneskekjennere er de som har studert slike ting ved universitet eller andre skoler. 18 % mente dette var en medfødt egenskap, mens vel halvparten hevdet at livserfaring var det beste grunnlag for menneskekunnskap.¹⁾

1) Spørsmålet ble stillet slik: "Det er uenighet om hva som gjør folk til gode menneskekjennere. Noen mener at de beste menneskekjennere er de som har studert slike spørsmål ved universitetet eller andre skoler, andre mener at livserfaring er det beste, mens andre mener at det er medfødt. Hva mener De?"

Tabell 6. Oppfatning av hva som gir mest menneskekunnskap - mot bosted og utdanning.

	By			Land			Totalt
	Bare folkeskole	Real-skole, gymnas	Univ. høgsk.	Bare folkeskole	Real-skole, gymnas	Univ. høgsk.	
Skoleutdanning	24	24	25	19	23	32	22
Livserfaring	52	56	48	50	51	47	52
Medfødt	16	16	20	21	17	9	18
Vet ikke	8	4	7	20	8	12	8
Sum, %	100 (371)	100 (351)	100 (75)	100 (511)	99 (270)	100 (34)	100 (1612)

Flere faktorer virker inn her. På den ene siden har vi den generelle verdien at skolegang er nyttig. På den andre siden har vi ideene om hva som gir menneskekunnskap. Vekt på utdanning som grunnlag for menneskekunnskap øker bare svakt når de spurtes utdanning øker. Mens 21% av dem som bare har folkeskole mener skoleutdanning gir de beste menneskekjennere er det 28% i den høyeste utdanningsgruppen som mener det samme. Det viser at vi her har en slags demokratisk populisme. De som selv har en utdanning gjør ikke særlig krav på å ha mer menneskekunnskap enn andre.

Det er særlig blant dem som bor på landet vi finner en sammenheng mellom tro på skolegang og høy utdanning. Forøvrig synes ikke bostad å bety noe særlig for hvorvidt en bekjenner seg til denne populismeideologien. Derimot synes alder å ha en viss betydning. I gruppen over 60 år er det bare 16% som tror skoleutdanning kan gi menneskekunnskap, mens 22% mener det er en medfødt egenskap.

Andre spørsmål var ikke så sterkt knyttet til selve profesjonaliseringsprosessen. Det dreier seg om holdninger som likevel kan gjøre det vanskelig for psykologen å drive sin profesjonelle virksomhet, dersom de er tilstrekkelig sterke og utbredt. En kan f.eks. tenke seg at det vil ikke være så lett å være barnepsykolog dersom svært mange er overbevist om at barndommen er en grei og problemfri tid.¹⁾

1) Spørsmålet ble stillet slik: "Noen hevder at barndommen er en lykkelig tid, og at barna er spart for bekymringer og vansker, mens andre mener at barndommen er full av problemer og vansker. Hva mener De er det riktigste av disse to synspunkter?"

Tabell 7. Oppfatning av barndommen som lykkelig eller vanskelig, - mot bosted og utdanning.

	By			Land			Total
	Bare folkesk.	Realsk. Gymnas	Univ. Høgsk.	Bare folkesk.	Realsk. Gymnas	Univ. Høgsk.	
Sorgløs	41	42	29	33	34	29	37
Vanskelig	18	20	31	17	14	29	18
Både og	39	36	40	48	52	41	43
Vet ikke	2	2	0	2	0	0	2
Sum %	100 (371)	100 (351)	100 (75)	100 (511)	100 (270)	99 (34)	100 (1612)

Det synes ikke å være noen klar støtte til psykologenes insistering på det problemfylte i denne fasen av livet. Selv om de fleste mener det kan være både og, er det likevel påfallende mange som mener barndommen er sorgløs. Under 1/5 svarer at barndommen er vanskelig, mens over dobbelt så mange mener barndommen er sorgløs. De ulike gruppene har gitt noe forskjellige svar. Det viktigste skillet er mellom dem som selv er profesjonelle eller i hvert fall har en høyere utdanning på den ene siden, og alle de med gymnas eller utdanning under gymnasnivå på den andre siden. Også i denne typen spørsmål kan en slik skimte den interprofesjonale solidariteten. Mellom by og land er det forholdsvis små forskjeller.

Et annet spørsmål berørte åpen drøfting av psykologiske problemer. Betrakter vi åpenhet omkring slike problemer som en av forutsetningene for psykologens virksomhet, medfører det vansker at 25% mener en bare blir enda mer nervøs av at det snakkes og skrives så mye om slike ting.¹⁾

1) Spørsmålet ble stillet slik: "Noen hevder folk blir enda mer nervøse av at det snakkes og skrives så mye om nervøsitet, problemer osv., mens andre mener at det bare er bra at slikt diskuteres åpent. Hva mener De ?"

Tabell 8. Holdning til at nervøsitet og liknende psykiske problemer drøftes åpent - mot bosted og utdanning.

	By			Land			Total
	Bare folkesk.	Realsk. Gymnas	Univ. Høgsk.	Bare folkesk.	Realsk. Gymnas	Univ. Høgsk.	
Mer nervøs	31	23	17	30	19	6	25
Drøfting bra	46	58	71	44	51	74	51
Både og	19	17	12	24	27	20	21
Vet ikke	4	2	0	2	3	0	3
Sum %	100 (771)	100 (351)	100 (75)	100 (511)	100 (270)	100 (34)	100 (1612)

Vel halvparten mener det er bra at slike ting drøftes åpent. Også her skiller de som er profesjonelle eller befinner seg i en posisjon nær den profesjonelle seg ut. De er kanskje mer vant til at alle slags problemer drøftes åpent, og mener i hvert fall tydelig at det er sunt og bra at det snakkes og skrives mye om problemer av denne typen.

Galluppundersøkelsen hadde flere andre spørsmål der oppslutningen om de standpunkter vi har knyttet til psykologprofesjonen var sterkere. Bl.a. tror over halvparten av alle de spurte at over 15% av alle nordmenn har alvorlige nervøse lidelser. Vi har dessverre ikke nøyaktige tall for hvor mange det er i virkeligheten i Norge. I Canada har imidlertid en undersøkelse vist at ca. 20% hadde psykiske lidelser som var alvorlige nok til å forårsake betydelig innskrenkning i normal funksjons- evne. I en liknende undersøkelse i New York fant man 23%. 1)

På et annet spørsmål kom det frem at 81% mener det er mer nervøsitet nå enn før. Likedan var det bare 10% som mente at fysisk sykdom var værre enn nervøsitet eller psykiske lidelser. På disse siste spørsmålene var svarene nokså like for alle grupper av spurte. Utdanning, bosted eller andre bakgrunnsfaktorer syntes ikke å bety noe særlig for svarene.

1) Kontrast, nr. 1, 1967
Per Sundby: "De sinnslidende."

Dermed vet vi noe om utbredelsen av en del holdninger vi mente kunne skape problemer for psykologprofesjonene. Vi vet at mange mener barndommen er en grei og problemløs tid, og at ikke fullt så mange mener det er farlig å snakke åpent om nervøsitet og psykiske problemer. Vi vet at folk har et nokså realistisk bilde av hvor mange som lider av alvorlige nervøse lidelser, og at de fleste har stor respekt for nervøsitet og sinnsykdom, og frykter det mer enn noen fysisk sykdom.

Interaksjonen mellom profesjonen og omgivelsene skulle slik ikke bli hemmet av noen virkelig alvorlige konflikter. Stort sett aksepterer folk flest at det eksisterer slike problemer som psykologene har det som sin oppgave å løse.

I begynnelsen av dette kapitlet så vi også at folk var relativt velvillig innstilt overfor selve psykologen som yrkesutøver. Problemet var imidlertid at dette var en høyst generell velvilje som ikke så ut til å ha basis i noen bestemt sosial gruppe. I neste kapitel vil vi se nærmere på denne velviljen. Er det psykologen spesielt folk har uttalt seg positivt om, eller er dette en generell velvilje som omfatter alle med profesjonell status?

V HOLDNINGER TIL ANDRE PROFESJONER

Svært mange av de eksisterende profesjonssosiologiske arbeider konsentrerer seg om legene. I Norge som i de fleste andre vestlige land, er dette den yrkesgruppen som befinner seg nærmest den idealtypiske profesjon, og de blir ofte eksplisitt nevnt som forbilde for andres grupper i deres profesjonalisering. Vi vet at de fleste har en mer positiv oppfatning av legen enn av f.eks. psykologen. Lagdelinganalyser med rangeringer av yrkesgrupper plasserer ofte legene høyere enn noen annen profesjon. ¹⁾

Hos oss viser dette seg f.eks. ved at så mange flere mener at legen gjør arbeidet sitt bra. Uansett utdanning er det flere som uttaler seg mer positivt om legen enn om psykologen. ²⁾

Tabell 9. Oppfatning av hvordan psykologen og legen gjør arbeidet sitt - mot utdanning.

	Bare Folkeskole		Realskole Gymnas		Univ. Høgskole		Total	
	Ps.	Lege	Ps.	Lege	Ps.	Lege	Ps.	Lege
Svært bra	15	31	12	31	11	38	13	32
Jevnt bra	53	62	55	63	60	59	54	62
Ikke særlig bra	6	2	7	3	10	0	7	2
Dårlig Sv. dårl.	1	0	2	0	6	1	1	0
Individuelt	0	3	0	2	0	2	0	2
Vet ikke	25	2	25	2	14	1	25	2
Sum %	100	100	101	101	101	101	100	100
	(820)	(882)	(600)	(621)	(109)	(109)	(1529)	(1612)

1) Se f.eks. NORC: "Jobs and occupations": A popular Evaluation. Bendix & Lipset: Class, Status and Power. I. 1935. p. 411 - 426

2) Spørsmålet ble stillet slik: "Har De noen formening om hvor godt legene stort sett gjør arbeidet sitt?"

Et tegn på at psykologene ikke er en fullt så veletablert yrkesgruppe finner vi også i at det er så mange fler som sier de ikke vet noe om psykologen.

Vi viste i forrige kapitel at bosted ikke betød noe særlig for hvor positiv eller negativ en var til psykologens arbeid. For legeprofesjonen derimot, arter dette seg temmelig anderledes.

Tabell 10. Oppfatning av hvordan legen gjør arbeidet sitt - mot bosted og utdanning.

	By			Land			Total
	Bare folkesk.	Realsk. Gymnas	Univ. Høgsk.	Bare folkesk.	Realsk. Gymnas	Univ. Høgsk.	
Svært bra	38	34	49	26	28	12	32
Jevnt bra	55	61	48	68	64	82	62
Ikke særlig bra	3	3	0	1	3	0	2
Dårlig Sv. dårl.	0	1	0	0	0	3	0
Individuelt	3	1	1	2	3	3	2
Vet ikke	1	1	1	3	3	0	2
Sum %	100	101	99	100	101	100	100
	(371)	(351)	(75)	(511)	(270)	(34)	(1612)

De som bor i mer spredtbygde strøk har mindre tiltro til legen enn de som bor i byene. Utdanning har forskjellig betydning etter som hvor den spurte bor, idet de mest negative er akademikerne på landsbygda, og de minst negative er akademikerne i bystrøkene. Disse forskjellene er vanskelige å forklare eller kommentere, men det kan selvfølgelig skyldes at legetettheten er langt mindre på landet, med den følge at legene der er mer overarbeidet, og derfor faktisk gjør arbeidet dårligere.

Det er ikke de samme gruppene som skiller seg ut når det gjelder legen og psykologen. Likevel er det sammenheng mellom holdningene til de to profesjonene.

Tabell 11. Oppfatning av hvordan legen gjør sitt arbeid - mot oppfatning av hvordan psykologen gjør sitt.

Legen gjør sitt arbeid:	Psykologen gjør sitt arbeid:					Total
	Svært bra	Jevnt bra	Ikke bra	Dårlig Sv. dårl.	Vet ikke	
Svært bra	55	27	21	27	30	31
Jevnt bra	43	69	69	45	58	62
Ikke bra	0	1	7	18	2	2
Dårlig Sv. dårl.	0	0	1	5	0	0
Individuelt	3	2	1	5	4	2
Vet ikke	0	0	1	0	6	2
Sum %	101 (202)	99 (829)	100 (99)	100 (22)	100 (377)	99 (1529)

Psykologene og legene behøver ikke å føre noen kamp blant folk om tilhengere. Selv om man jevnt over tror bedre om legene, vil det å ha en svært positiv oppfatning av dem, bety at man også har vanskelig for å si noe stygt om psykologene. Det er ikke slik at man oppfatter noen konkurranse mellom de to profesjonene og stiller seg på parti med den ene mot den andre. Vi skal senere vise at dette gjelder også andre profesjoner enn legen og psykologen.

Legen plasserer seg vanligvis på toppen av alle lister der det gjelder å si hvilken profesjon som er viktigst, har høyest status osv. Vi har sett at de fleste mener han gjør arbeidet sitt bedre enn psykologen. Et spørsmål om hvor mye menneskekunnskap noen profesjoner hadde, viste at også på dette punktet satte de fleste legen høyest.

Tabell 12. Hvor mye menneskekunnskap legen, folkeskolelæreren og presten tillegges - mot oppfatning av hvor bra psykologen gjør arbeidet sitt.

Legens menneskekunnskap	Psykologen gjør arbeidet sitt:					Total
	Svært bra	Jevnt bra	Ikke bra	Dårlig Sv. dårl.	Vet ikke	
Mye	62	43	41	49	50	47
En del	35	52	47	23	41	46
Lite	1	2	8	14	3	3
Andre svar	1	3	3	14	4	3
Vet ikke	1	1	1	0	2	1
Sum %	100 (202)	101 (829)	100 (99)	100 (22)	100 (377)	100 (1529)

Lærerens menneskekunnskap	Psykologen gjør arbeidet sitt:					Total
	Svært bra	Jevnt bra	Ikke bra	Dårlig Sv. dårl.	Vet ikke	
Mye	19	10	15	14	14	12
En del	60	72	62	45	59	66
Lite	15	13	22	41	14	15
Andre svar	5	4	1	0	6	4
Vet ikke	1	2	0	0	7	3
Sum %	100 (202)	101 (829)	100 (99)	100 (22)	100 (377)	100 (1529)

Prestenes Menneskekunnskap	Psykologen gjør arbeidet sitt:					Total
	Svært bra	Jevnt bra	Ikke bra	Dårlig Sv. dårl.	Vet ikke	
Mye	42	27	25	36	33	31
En del	49	60	56	36	49	55
Lite	7	9	15	27	11	10
Andre svar	1	2	0	0	1	1
Vet ikke	1	3	4	0	6	3
Sum %	100 (202)	101 (829)	100 (99)	99 (22)	100 (377)	100 (1529)

Spørsmålet kan gi en slags rangering av de tre profesjonene, etter hvor mye menneskekunnskap folk tror hver av dem har. Etter legen kommer presten og til slutt folkeskolelæreren. Det ser ut til at å sette en profesjon høyt på et område innebærer at den rangeres høyt også på andre områder.

Samtidig var vi interessert i hvordan oppfatningen av de andre profesjonenes menneskekunnskap virker inn på forholdet til psykologen. Ville det at en tiltrodde f.eks. presten mye menneskekunnskap innebære en nedvurdering av psykologen, m.a.o. at en tiller en annen yrkesgruppe det psykologen skulle ha løst.

Det viste seg igjen at folk slett ikke stilte seg på parti med en yrkesgruppe mot de andre. En negativ holdning til psykologen betyr ikke at en velger en annen yrkesgruppe som sin. Snarere betyr det at også andre lærde profesjoner tillegges stor menneskekunnskap. Vi kan m.a.o. snakke om at folk har en positiv eller negativ holdning til profesjoner, eller i det hele tatt til folk med høy utdanning. Holdningene til en profesjon henger sammen med holdningene til en annen profesjon.

Et annet spørsmål oppfordret folk til å velge mellom profesjonene. Det gjaldt hvem av fem yrkesgrupper som hadde mest menneskekunnskap. ¹⁾

Tabell 13. Hvilken yrkesgruppe som har mest menneskekunnskap - mot bosted og utdanning.

	By			Land			Total
	Folkeskole	Realsk. Gymnas	Univ. Høgsk.	Folkeskole	Realsk. Gymnas	Univ. Høgsk.	
Prest	12	21	4	14	13	0	14
Lege	41	29	33	34	29	21	33
Psykolog	28	32	40	37	45	50	36
Sos. arb.	8	12	11	8	6	9	9
Lærer	6	3	4	3	2	3	4
Vet ikke	4	4	8	5	5	18	5
Sum %	99 (371)	101 (351)	100 (75)	101 (511)	100 (270)	101 (34)	101 (1612)

1) Spørsmålet ble stillet slik: "Hvis vi ser på følgende yrker: Prest, lege, psykolog, sosialarbeider og lærer, hvilken yrkesgruppe vil De si kommer høyest når det gjelder menneskekunnskap?"

Her viste det seg at ikke enhver rangering av profesjonene bygger på sosial status. Vi har før sett at det er flere som mener legen gjør arbeidet sitt bra, enn det er som vil si det samme om psykologen. Nå var det imidlertid 36% som mente psykologen var den som hadde mest menneskekunnskap, og 33% som hadde størst tiltro til legen.

Hvilken yrkesgruppe som ble tillagt mest menneskekunnskap var i en viss grad avhengig av hvilken utdanning den spurte hadde. I den laveste utdannelsesgruppen, de med bare folkeskole og eventuelt framhaldsskole, er det 37 % som velger legen og 35 % som velger psykologen. Mellomgruppen, med realskole, gymnas eller tilsvarende tror psykologen har mest menneskekunnskap, og det er også her presten finner de fleste av dem som tillegger ham mest menneskekunnskap. Blant akademikerne, og blant andre profesjonelle, er det imidlertid svært få som tillegger presten særlig menneskekunnskap, enda færre enn læreren. Her er det psykologen man har mest tiltro til, 43% mener psykologen har mest menneskekunnskap. Dermed er vi tilbake til noe av det vi tok opp i forrige kapittel. De som selv har høy utdanning betrakter menneskekunnskap og den kunnskap som skal til for å løse personlige problemer som noe særlig psykologene har fått i sin profesjonelle utdanning. Samtidig viser det seg at det er flere på landet enn i byen som tillegger psykologen mest menneskekunnskap, og det gjelder uansett utdanning. Tiltroen til legen er også mindre på landet. Tidligere har vi vist at relativt mange på landet heller ikke mente at legen gjorde arbeidet sitt særlig bra.

Bildet av hvem som tillegger hvilke profesjoner mest menneskekunnskap kan dessuten utfylles ved å trekke inn andre holdninger. Som vi skal komme tilbake til i neste kapittel er holdninger ofte nærmere knyttet til andre holdninger enn til sosioøkonomiske egenskaper ved individet. Psykologene er i blant blitt forbundet med en ideologi vi kanskje kan kalle sosialliberalistisk. Dermed er det ikke overraskende at vi finner en sammenheng mellom partifarge og hvilken profesjon som tillegges mest menneskekunnskap. De som tilhører bestemte politiske partier vil lettere enn andre si at en bestemt yrkesgruppe har mest menneskekunnskap. Dessuten får vi i denne forbindelse frem skillelinjer mellom partiene som slett ikke følger den vanlige oppdelingen mellom høyresiden og venstresiden i norsk politikk.

Tabell 14. Hvilken yrkesgruppe som har mest menneskekunnskap - mot stemmegivning.¹⁾

	AP	H	K	KrF	SP	SF	V	Total
Prest	15	16		19	20	7	9	14
Lege	35	39	(4)	33	32	33	28	34
Psykolog	34	32	(4)	36	34	46	43	35
Sos. arb.	8	7	(3)	2	5	7	7	7
Lærer	4	3	(1)	2	6	3	4	4
Vet ikke	4	4		8	3	5	9	5
Sum %	100	101		100	100	101	100	99
	(858)	(215)	(12)	(92)	(82)	(61)	(124)	(1171)

1) I tabellen er tatt ut 441 som enten ikke hadde stemt ved siste valg, eller ikke var villig til å oppgi hva de hadde stemt på.

Arbeiderparti- og Høyre-folk mener mer enn andre at legen er den som har mest menneskekunnskap. Prestene finner flest tilhengere blant de som stemmer på Kr. Folkeparti og Senterpartiet. Sosialistisk Folkeparti og Venstre skiller seg ut nokså klart når det gjelder psykologene og deres menneskekunnskap. Det viser seg imidlertid at for noen av partiene er det stor forskjell på holdningen til disse fem yrkesgruppene etter hvor den enkelte parti-tilhenger er bosatt. Dette gjaldt særlig Arbeiderpartiet, Høyre og Venstre.

Tabell 15. Hvilken yrkesgruppe som har mest menneskekunnskap - mot bosted og stemmegivning.

	AP		H		V	
	By	Land	By	Land	By	Land
Prest	16	13	19	9	11	8
Lege	36	34	42	32	30	27
Psykolog	28	40	25	44	37	48
Sos. arb.	8	8	9	5	11	5
Lærer	7	2	3	3	5	3
Vet ikke	5	4	2	7	7	10
Sum %	100	101	100	100	100	101
	(286)	(299)	(140)	(75)	(57)	(67)

For disse partiene gjelder at de som bor i mer spredtbygde strøk mener at psykologene har mest menneskekunnskap, mens de som er bosatt i byene har mer tiltro til presten og legen. Dette går da imot tanken om en sammenheng mellom psykologprofesjonen og en liberalistisk ideologi. En slik ideologi skulle vi vente å finne nokså sterkt knyttet til urbane strøk.

Hvilken yrkesgruppe man har mest tiltro til i denne forbindelse har også en viss sammenheng med andre holdninger enn de som uttrykkes gjennom stemmegivning. Der er sammenhengen imidlertid svakere og noe mindre klar. Vi hadde f.eks. ventet at de som regner seg som personlig kristne ville mene at presten var den som hadde mest menneskekunnskap. Det viste seg at dette ikke var tilfelle. De som bekjenner seg som personlig kristne skilte seg lite ut fra andre.

Tabell 16. Hvilken yrkesgruppe har mest menneskekunnskap - mot det å være personlig kristen.

	Personlig kristen	Ikke pers. kr., men religiøs	Ikke pers. kristen	Vil ikke svare	Total
Prest	16	17	12	18	14
Lege	38	32	33	25	33
Psykolog	33	31	37	46	36
Sos. arb.	3	10	11	1	9
Lærer	3	4	4	3	4
Vet ikke	7	6	4	7	5
Sum %	100 (298)	100 (334)	101 (903)	100 (76)	101 (1612)

Vi vil avslutte kapitlet med en oppsummering av de viktigste funnene. Først og fremst har vi fått bekreftet at det eksisterer en generell profesjonsvelvilje som også psykologene får sin del av. Ofte er det ikke så mye snakk om hva slags oppfatning folk har av psykologen spesielt, som hvor sterk den generelle profesjonsvelvilje er hos den enkelte. De som tillegger legen, folkeskolelæreren eller presten stor menneskekunnskap, de mener også at psykologen gjør arbeidet sitt bra. Det er altså ikke noe motsetningsforhold her.

Vi fant også at de som er positive overfor psykologen også har tiltro til legen. Så selv om en i blant synes å skimte et konkurranseforhold mellom disse profesjonene, innebærer i hvert fall ikke det noen konkurranse om folks gunst.

Likevel settes oftest legen høyere enn psykologen. Vi har flere leger enn psykologer. Alle har på et eller annet tidspunkt vært i kontakt med en lege, og legene ser på alle måter ut til å være både en mer kjent og en mer anerkjent profesjon. Derfor er de positive holdningene overfor legen noe som bekrefter og forsterker vår teori om generell profesjonsvelvilje. Legeprofesjonen ligger langt nærmere den rene profesjonelle idealtipe, samtidig som de har høyere status rent generelt.

Undersøkelsen viser også at legen på en helt annen måte enn psykologen, har en forankring i bestemte sosiale grupper. Bl.a. sto legen svært mye sterkere i bystrøk enn på mer spredtbygde steder. Dette er noe som gjelder uavhengig av hvilken utdanning den spurte har. For psykologen derimot, er det ingen sosio-økonomiske egenskaper ved individet som har tilsvarende betydning. At dette sannsynligvis er problematisk for profesjonen skal vi komme tilbake til i neste kapitel.

Når folk blir oppfordret til å vurdere psykologene sammen med andre profesjonelle grupper, f.eks. med hensyn til hvem som har mest menneskekunnskap, får bakgrunnsfaktorer som bosted og utdanning en viss betydning. Det samme gjør enkelte holdninger, særlig politisk oppfatning. Derimot religiøsitet spilte liten rolle i denne forbindelse.

I neste kapitel vil vi forsøke å kartlegge om det eksisterer klart avgrensede holdningsgrupper, og eventuelt hvilken plass holdning til psykologen kan ha i en slik gruppe.

VI PSYKOLOGPROFESJONENS DIFFUSE SOSIALE FORANKRING

Til tross for den temmelig krasse kritikken psykologene ble møtt med akkurat i etableringsfasen viste det seg at folk flest nå er relativt velvillig innstilt overfor profesjonen. Dette er imidlertid en generell velvilje som gjelder alle profesjoner, og slett ikke er begrenset til psykologprofesjonen spesielt.

Psykologene ser ut til å mangle forankring i en spesiell sosial gruppe. Det er ikke noe sted de får mer støtte enn andre steder. På en del spørsmål var folk med høy utdanning mer positive enn andre. I noen svært få tilfelle var det også en viss svak sammenheng med bosted eller alder, men sett under ett kan vi slå fast at slike bakgrunnsfaktorer viste seg å ha atskillig mindre betydning enn ventet.

Som vi så vidt var inne på i forrige kapittel henger holdninger ofte mer sammen med andre holdninger enn med sosioøkonomiske bakgrunnsvariable. Det finnes flere teoretiske analyser av dette. Bl.a. har Philip R. Converse skrevet en artikkel om hvordan ideer og holdninger går sammen i hva han kaller et "beliefssystem". 1)

Converse har flere eksempler. Bl.a. peker han på at om man i Frankrike ønsker å forutsi hvordan en person skal stemme, er hans holdning til religion et langt tryggere kriterium enn alle kjente og lett tilgjengelige tegn på sosial klasse.

Erik Allardt har kommet med kommentarer til dette. Han hevder at det også i andre utviklede land kan finnes skiller som er vel så viktige som sosial klasse. F.eks. kan religion betraktes som en del av den overbygning av holdninger som reflekterer samfunnets klasse skiller. 2)

-
- 1) Philip R. Converse, "The Nature of Belief Systems in Mass Publics", in D.E.Apter (ed.), Ideology and Discontent, London, 1964, s. 207. Belief System: A configuration of ideas and attitudes in which the elements are bound together by some form of constraint or functional interdependence.
 - 2) Scandinavian Political Studies, nr. 4, 1969. Erik Allardt: "Political Science and Sociology".

Noe av denne teorien vil vi bruke her. Oppslutning om psykologen som yrkesutøver, og om de mer konkrete fundamentene for hans arbeid viste seg å ha forholdsvis liten sammenheng med vanlige sosiale bakgrunnsvariable. Desto mer interessant blir det derfor å se om disse holdningene kan ha sammenheng med andre ideelementer til hva Converse kaller et "belief-system", eller Allardt en suprastruktur av holdninger.

I beskrivelsen av psykologenes profesjonaliseringsprosess og etableringsprosess var vi inne på at psykologi kunne knyttes til et bestemt idesystem. Svært mange av de første lærebøkene som ble til i psykologi her i landet, var skrevet på et nokså ekstremt nynorsk. En kunne altså skimte en forbindelse mellom psykologisak og målsak. I en analyse av hva som senere ble skrevet om dem, så det ut som mye av motstanden mot psykologene samtidig var motstand mot en slags sosial-liberalistisk eller kulturellradikal, urban ideologi. Dermed blir det naturlig å se på hvilket parti de identifiserer seg med som slutter opp om psykologen. Dersom antydningen om en slik ideologi stemmer, skulle vi finne at SF- og Venstre-velgere er mer positive enn andre. Dette har vi forsåvidt allerede fått bekreftet, da partitilhørighet ble brukt som variabel i forrige kapittel. På spørsmål om hvilken yrkesgruppe som hadde mest menneskekunnskap skilte SF og V seg ut som de partiene hvis tilhengere hadde sterkest tiltro til psykologen.

Den samme tendensen viser seg nå i andre spørsmål om psykologen. Vi har før analysert et der temaet var om psykologer ofte klusser med saker som ellers ville ha ordnet seg av seg selv, og det var ingen klar og entydig sammenheng mellom svarene her og sosioøkonomiske egenskaper ved de spurte.

Tabell 17. Holdning til psykologen - mot stemmegivning. 1)

	AP	H	K	Kr.F	SP	SF	V	Total
Ps. klusser	12	25		13	12	2	9	14
Ps. bra	45	43	(9)	36	49	56	40	45
Vet ikke	32	18	(1)	41	29	25	32	29
Ubesvart	11	14	(2)	10	10	18	19	13
Sum %	100	100		100	100	101	100	101
	(585)	(215)	(12)	(92)	(82)	(61)	(124)	(1171)

1) I tabellen er tatt med bare de som hadde stemt ved siste valg, og var villig til å oppgi hva de hadde stemt.

Siden SF og Venstre hadde flest tilhengere med tro på psykologenes menneskekunnskap, skulle en, om teorien om holdningsgrupper holder, vente å finne disse som de to mest psykologvennlige partiene her også. Det viser seg også at især SF trer fram som det klart mest psykologvennlige partiet, og viser berettigelsen av tilnavnet "Skolepsykologisk Folkeparti". Også innen Venstre er det relativt få som vil avvise psykologene som en profesjon som "klusser". Kristelig Folkeparti og Høyre skiller seg ut som de partiene der vi finner minst av den sosialliberalistiske eller kulturradikale ideologi vi har knyttet til psykologen og psykologien. Sterkest er denne motstanden blant Høyrefolk i byene, der 30% mener psykologer klusser med saker de burde holdt seg borte fra. Blant dem som stemmer SF og bor i byene, er det derimot ikke en eneste i vårt utvalg som er enig i dette svaret.

Vi kan altså se en nokså klar sammenheng mellom svarene på dette spørsmålet som hadde med forholdet til psykologen å gjøre, og politisk oppfatning. Et annet spørsmål tok opp hvorvidtfolk mente barndommen var en sorgløs eller vanskelig tid. Vi fant at troen på den vanskelige barndom, men økte med utdannelsen.

Tabell 18. Oppfatning av barndommen som lykkelig eller vanskelig - mot stemmegivning.

	AP	H	K	Kr.F	SP	SF	V	Total
Sorgløs	35	42	(4)	36	49	30	36	37
Vanskelig	17	18	(4)	11	15	30	24	18
Både og	46	39	(4)	53	36	39	40	43
Vet ikke	2	1				1	1	2
Sum %	100	100		100	100	100	101	100
	(585)	(215)	(12)	(92)	(82)	(61)	(124)	(1171)

Her er forskjellen mellom de enkelte partienes tilhengere klarere enn i det forrige spørsmålet. Det er fortsatt SF's tilhengere som slutter sterkest opp om det mest psykologvennlige svaret, og som mer enn andre mener at barndommen er en vanskelig tid. Også de som stemmer Venstre, er nokså enig i dette. Vi beholder forøvrig mønsteret fra de andre spørsmålene idet Høyre, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti har svært mange svar som går i stikk motsatt retning av hva vi har kalt psykologvennlig. Blant disse partienes tilhengere får psykologene ingen støtte til sin almene skepsis overfor en idealisering av barndommen. Partiskillene er med på å bekrefte at dette er holdninger som ikke er særlig sterkt knyttet til sosial status eller klasse. Av sosioøkonomiske bakgrunnsfaktorer var utdanning den eneste som syntes å ha sammenheng med svarene. De som hadde høy utdanning gav vanligvis de mest psykolog-

vennlige svarene. Men at det ikke er utdannelsen i og for seg og alene som har betydning, ser vi når Høyre, som er det parti vi vet har flest velgere med høy utdanning, også er det parti som mer enn andre kan fremvise negative holdninger overfor psykologen.

Andre holdninger viste slett ikke like sterke og klare sammenhenger som politisk partifarge. F.eks. kunne en tenke seg at religiøsitet kunne ha en viss betydning for holdning til psykologen, men tendensene viste seg å være svært svake.

Tabell 19. Holdning til psykologen - mot det å være personlig kristen.

	Pers. kristen	Ikke pers. kristen, men religiøs	Ikke pers. kristen	Vil ikke svare	Total
Ps. klusser	17	15	13	9	14
Ps. bra	42	46	47	44	46
Vet ikke	30	29	26	38	28
Ubesvart	11	10	14	9	12
Sum %	100 (298)	100 (334)	100 (903)	100 (77)	100 (1612)

Den forholdsvis sterke sammenhengen mellom en viss type sosialliberalistiske eller kulturradikale holdninger og positiv oppfatning av psykologen bidro til en antakelse om at personlig kristne i atskillig større grad ville avvise psykologen som en som klusser med saker som ellers ville ordnet seg av seg selv. Tendensene er like uklare om en nytter holdning til avholdssaken som bakgrunnsvariabel.

Tabell 20. Holdning til psykologen - mot holdning til avholdssaken.

	Avholdsmann	Måteholdsmann	Smaker alkohol	Vil ikke svare	Total
Ps. klusser	14	17	13	8	14
Ps. bra	44	43	47	46	46
Vet ikke	30	26	27	38	28
Ubesvart	12	14	12	8	12
Sum %	100 (365)	100 (373)	99 (860)	100 (13)	100 (1612)

Mens vi forsøkte oss fram med partipolitisk tilknytning som bakgrunnsvariabel, fant vi at sammenhengen økte når vi beveget oss fra holdning til psykologen og over på mer diffuse verdistandpunkter som vi mente var fundamentale for psykologens arbeid. Det samme gjentar seg her, selv om tendensene er uklare og kan peke i flere retninger. F.eks. sier avholdsfolk lettere enn andre at barndommen er vanskelig. Samtidig er det over 60% av avholdsfolket som mener at en løser sine personlige problemer best selv. De som er mer avvisende til avholdssaken, svarer at utenforstående ser klarere og derfor lettere kan si hva som er i veien. Vi skal avholde oss fra enkle forklaringer som at de som ikke drikker har færre personlige problemer.

Tabell 21. Oppfatning av barndommen som lykkelig eller vanskelig - mot holdning til avholdsaken.

	Avholds- mann	Måteholds- mann	Smaker alkohol	Vil ikke svare	Total
Sorgløs	40	37	36	23	37
Vanskelig	15	16	21	0	18
Både og	44	46	41	77	43
Vet ikke	1	1	2	0	2
Sum %	100 (365)	100 (373)	100 (860)	100 (14)	100 (1612)

Tabell 22. Oppfatning av personlige problemer - mot holdning til avholdssaken.

	Avholds- mann	Måteholds- mann	Smaker alkohol	Vil ikke svare	Total
Løser dem selv	61	55	51	31	54
Utenfor- stående ser klarere	32	37	40	46	37
Vet ikke	7	8	9	23	9
Sum %	100 (365)	100 (373)	100 (860)	100 (14)	100 (1612)

Sett under ett synes denne delen av analysen å vise at holdning til psykologen er sterkere knyttet til andre holdninger enn til sosioøkonomiske bakgrunnsfaktorer. Når utdannelsen hadde en viss betydning, var ikke det som indikator på sosial status, men mer som bakgrunn for den solidaritet vi har funnet mellom profesjonene. De trossystemer som er knyttet til profesjonene inneholdt holdningselementer som medførte disse svarene, for å si det i Converse's terminologi.

For enda en gang å se disse spørsmålene i forhold til sosial status, ble de alle sammen prøvd mot Johan Galtungs sentrum-periferiindeks.¹⁾ Indeksen har vist seg som en nyttig forklaringsvariabel i mange og ulike undersøkelser, men i vårt tilfelle var altså resultatet heller magert. Bare et par spørsmål viste noen nevneverdig sammenheng med den spurtes score på denne indeksen. Der svarene varierte litt med sosial posisjon, var det helst i retning av at de med høyest sosial status var mest psykolog- eller psykologivennlige.

1) Johan Galtung: "Foreign Policy Opinion as a Function of Social Position", Journal of Peace Research, vol. 1, 1964

Denne indeksen bygger på 8 statusvariable, som alle er delt i to kategorier. Et individs plassering på indeksen fremkommer ved å summere poengene for de enkelte variablene indeksen består av.

<u>Sosial bakgrunns- variabel</u>	<u>Høy rang</u> (1 poeng)	<u>Lav rang</u> (0 poeng)
<u>Kjønn</u>	mann	kvinne
<u>Alder</u>	30 - 60	under 30, over 60
<u>Utdannelse</u>	over folkeskole	folkeskole eller mindre
<u>Inntekt</u>	over medianen	under medianen
<u>Bosted, geografisk</u>	sentralt	perifert
<u>Bosted, økologisk</u>	by, tettbygd	land
<u>Yrke, stilling</u>	funksjonær, sjølstendig	arbeider
<u>Yrke, næring</u>	sekundær, tertiær	primær

Tabell 23. Oppfatning av hva som gir de beste menneskekjennere - mot score på sentrum-periferiindeksen.

	0.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Total
Skole- utd.	(1)	18	18	26	22	23	23	21	18	22
Livs- erfar.	(3)	48	48	48	52	55	52	53	68	52
Med- født		20	22	18	17	17	18	18	9	18
Vet ikke		15	12	8	9	6	7	8	5	8
Sum %	(4)	101 (40)	100 (103)	100 (255)	100 (390)	100 (404)	100 (278)	100 (116)	100 (22)	100 (1612)

På "populisme"-spørsmålet om hva som er det beste grunnlaget for menneskekunnskap var det ingen som helst sammenheng mellom sosial status og svarene. Selv om vi tidligere har sett en viss sammenheng til bakgrunnsvariable som kjønn og utdanning, ser det ut som de 8 faktorene som er kombinert i sentrum-periferi-indeksen, nærmest slår hverandre ihjel i denne forbindelsen.

De aller fleste spørsmålene viser sterkere sammenheng med andre holdninger enn med ulike kjennetegn på sosial klasse. Særlig gjaldt dette spørsmål som ikke gikk direkte på holdning til psykologen som yrkesutøver, men gjaldt standpunkter mer indirekte knyttet til psykologens arbeid og yrke. Vi finner altså sterkest sammenheng mellom holdninger som er uklare. Det eksisterer en suprastruktur av holdninger, men den er langt fra klart avgrenset. Hva den omfatter og hva som faller utenfor er uklart, og den gir ingen basis som psykologene kan støtte seg til i sin interaksjon med omverdenen.

I psykologprofesjonens omgivelser eksisterer det to ulike idesystemer som i oppfatningen av akkurat denne yrkesgruppen griper over i hverandre og virker sammen. Det er for det første en generell profesjonsvelvillighet og for det andre en mer politisk preget sosialliberalistisk eller kulturradikal ideologi.

Dette er imidlertid til heller liten hjelp for profesjonen. Disse idesystemene er ikke knyttet til noen konkret sosial basis, og profesjonen har ingen kjennetegn for hvilke deler av omgivelsene som har hva slags holdning til dem.

Til slutt vil vi forsøke å oppsummere noen av funnene fra Gallup-materialet og sette dem opp mot hva vi for øvrig vet om profesjonen. Hovedspørsmålet i forholdet mellom en profesjon og dens omgivelser kan deles i to:

- a) Hvordan er profesjonens sosiale forankring?
- b) Hvordan er yrkesgruppen som profesjon koblet til maktapparatet?

Konsentrerer vi oss om psykologprofesjonens sosiale forankring er bildet høyst uklart. Verken i helt enkle tabeller eller i mer raffinerte analyseformer ser det ikke ut til at psykologprofesjonen finner sin sosiale basis i noen spesiell gruppe.

På en del av spørsmålene våre hadde "psykologvennlige svar" en viss sammenheng med høy utdanning. Men når vi sammenlikner psykologene med andre profesjoner fant vi at disse gruppene ikke var positive overfor psykologen spesielt. Det er ikke qua psykologer yrkesgruppen får støtte hos folk med høyere utdanning. Disse satte også andre profesjoner høyt, ofte høyere enn psykologene.

Vi har derimot funnet en slags interprofesjonell solidaritet. De som selv har en høyere utdanning og dermed en posisjon som ligger nær opp til den profesjonelle, gir profesjonsvennlige svar både fordi de identifiserer seg med andre som har en liknende status, og som et forsvar for sin egen plass i hierarkiet.

I forhold mellom psykologprofesjonen og omverdenen gir verdier et bedre grunnlag for samhandling enn sosioøkonomiske egenskaper. Dette medfører imidlertid en del problemer. Verdier er ikke-synlige egenskaper og støtte på et slikt grunnlag kan ikke så godt oppfattes av psykologene. Dette verdigrunnlaget kan knapt erstatte det å ha skikkelig støtte fra en bestemt, avgrenset sosial gruppe. Vi må derfor konkludere med at psykologene ikke har noen entydig sosial forankring. De kan ikke regne med støtte fra bestemte interessegrupper. Yrkesgruppen får sin del og vel så det av den generelle profesjonsvelvilje, og de får også en del rent verdimesig støtte. Dette er altså et felt der psykologene skiller seg fra andre profesjoner. Det kan være flere årsaker til dette. Om vi sammenlikner med andre profesjoner finner vi at de i en noe større utstrekning eksisterer innenfor en definert og avgrenset institusjonell ramme. Dette skal vi imidlertid komme tilbake til, da det like mye har å gjøre med samfunnets maktapparat.

Den historiske beskrivelsen av psykologenes etableringsprosess kan fortelle en hel del om forholdet mellom profesjonen og offentligheten, maktapparatet. Som vi har gått forholdsvis nøye inn på stemmer ikke psykologenes etableringsprosess, verken med hva vi fant for andre profesjoner, eller med Wilensky's teori om trinnene i profesjonaliseringsprosessen. For norske psykologer eksisterte det både en utdanning og en organisasjon før det ble etablert noe heltidsyrke. Det var faktisk organisasjonen og de som holdt på med utdannelsen som skapte yrket. Som vi så hadde de en svært god støttespiller i myndighetene. Men dette var ikke fordi myndighetene hadde noe sterkt ønske om å få en psykologprofesjon. Det var det faktisk ingen som hadde uten psykologene selv. Myndighetenes viktigste egenskap i denne prosessen var heller deres uvitenhet. F.eks. så de fleste stortingsrepresentanter ut til å ha nok så minimalt kjennskap til dette nye faget. Derfor ble de svært lette å manipulere og manøvrere for de drivende krefter blant psykologene. Mangelen på kunnskap resulterte i en minimal motstand overfor psykologenes profesjonaliseringsforsøk.

Resultatet av dette var at psykologene ble stående uten noen egentlig medansvarlige i maktapparatet. Faget vokste fram på tvers av konkrete sysselsettingsmuligheter. Det var ingen instans som hadde bedt dem komme, ingen som de siden kunne regne med å få støtte fra når de måtte ha behov for det.

Psykologene skapte et yrke og startet en profesjonaliseringsprosess. Noe som de ikke like lett kunne skape var en institusjonell ramme å eksistere innenfor. Dette har å gjøre både med alle andre menneskers forhold til dem, deres kobling til maktapparatet og andre profesjoners forhold til psykologene. Det aller siste skal vi gå nøyere inn på i neste kapittel. Psykologprofesjonen ble på mange måter til en supplementsprofesjon. Psykologposisjonene var ikke på samme sted og ikke samlet innenfor samme avgrensede samfunnsområde. Tvert imot ble det dannet et lite rom for psykologer her og et lite rom for psykologer der, stort sett innenfor andre profesjoners institusjonelle rammer. Psykologene kom til å utgjøre en tilleggsprofesjon. De går inn og supplerer lærerne i skolen, legene i helsevesenet og juristene i rettsvesenet.

At psykologene slik mangler en distinkt institusjonell ramme å eksistere innenfor har flere konsekvenser. Vi har allerede vært inne på at psykologene i motsetning til andre profesjoner ikke har støtte i noen avgrenset sosial gruppe.

Foruten den almene profesjonsvelvilje kan legene støtte seg til alle som identifiserer seg med eller oppfatter helsevesenet som en særlig viktig institusjon. Lærerne finner støtte hos dem som legger vekt på

skolen og utdanningsinstitusjonen i samfunnet, osv. Psykologprofesjonen eksisterer for en stor del utenfor dette rammeverket, og får slik ikke mer enn den almene profesjonsvelvilje.

En slik institusjonell avgrensning fungerer også som en slags beskyttelse. De øvrige profesjonene kan bruke denne til å unngå personer som ikke liker dem. Vi kan ta noen helt banale eksempler for å belyse dette. Legens pasienter er for det meste personer som kommer til ham frivillig og på hans premisser. De kommer fordi de er interessert i å bli friske, og for å bli det vil de gjøre det legen sier. Selve institusjonen omkring beskytter ham for personer med annen oppfatning. En liknende beskyttelse kan vi finne f.eks. omkring presten. I kirken og kirkearbeidet unngår han stort sett å møte folk som ikke har en positiv holdning til hans verdisystem og ham selv. Psykologene mangler en slik institusjonell ramme som kan beskytte dem mot personer med en negativ holdning. Møtet med psykologen foregår ikke alltid frivillig, og sjelden på psykologens premisser. I en del tilfelle kan psykologen oppfattes som en trusel, fordi han trenger inn i det enkelte menneske og forteller det hvem det er.

Gallupundersøkelsen hadde også med noen spørsmål om folk hadde truffet en psykolog noen gang, og eventuelt hvordan og under hvilke omstendigheter. Det viste seg at de som selv hadde utdanning ut over gymnasnivå hadde truffet en psykolog langt oftere enn de med mindre utdanning.

Tabell 24. Kontakt med psykologen - mot bosted og utdanning.

	By			Land			Total
	Folkeskole	Realsk. Gymnas	Univ. Høgsk.	Folkeskole	Realsk. Gymnas	Univ. Høgsk.	
Truffet personlig	18	26	60	16	29	70	24
Sett på møte	3	1	3	3	4	0	2
Hørt i radio/TV	37	44	20	46	43	21	41
Aldri truffet eller hørt/sett	24	13	3	21	15	6	18
Vet ikke	6	7	0	5	3	0	5
Andre svar Ikke svart	12	10	14	9	6	3	10
Sum %	100	101	100	100	100	100	100
	(371)	(351)	(75)	(511)	(270)	(34)	(1612)

Særlig blant dem som bor på landet er det sammenheng mellom hvor høy utdannelse folk har og om de har truffet en psykolog noen gang. Dette innebærer imidlertid ikke at noen stor del av de som har oppsøkt en psykolog for personlige problemer er personer med en høyere utdannelse. Undersøkelsen hadde med et spørsmål om hvordan den enkelte hadde truffet psykologen. Det var 54 personer som oppgav at de hadde oppsøkt en psykolog for personlige problemer. Av disse hadde 54% bare folkeskole, 33% realskole, gymnas eller tilsvarende, og 11% hadde utdannelse over gymnasnivå. Det viste seg at de med høyeste utdannelse heller hadde møtt psykologen privat: De hadde truffet ham i et selskap, på et møte eller liknende. Ser vi bort fra dem som aldri har vært i kontakt med en psykolog, har gruppen med bare folkeskole eller framhaldsskole gått til en psykolog med sine problemer oftere enn de med utdannelse utover gymnasnivå.

Tabell 25. Hvordan truffet en psykolog - mot utdannelse.

	Folke- skole	Gymnas Realsk.	Univ. Høyskole	Sum
Oppsøkt med pers. prob.	19	10	8	13
Oppsøkt ang. barna	12	10	9	10
I forb. med arbeidet	2	2	1	2
I et selsk.	14	19	26	18
På kurs el- ler møte	14	26	31	22
Andre steder	38	31	24	33
Vet ikke	1	2	1	2
Sum %	100	100	100	100
	(161)	(189)	(78)	(428)

Sett under ett kommer altså psykologene mest i kontakt med andre med tilsvarende høy utdannelse. Men dette er neppe noe som er spesielt for denne profesjonen. At profesjonelle omgås andre profesjonelle mer enn de omgås personer med bare folkeskole er sannsynligvis nettopp noe grunnlaget for den interprofesjonelle solidariteten.

Akkurat i egenskap av psykologer, er det ikke noen gruppe de kommer mer i kontakt med enn andre. Dette kan igjen føres tilbake til at de mangler en institusjonell ramme som beskyttelse omkring seg. Mangelen på slik institusjonell beskyttelse betyr også en hel del for koblinger til maktapparatet. En sammenlikning mellom psykologene og juristprofesjonen kan illustrere dette: Juristene eksisterer stort sett innenfor rettsvesenet, som er knyttet til sentraladministrasjonen og slik også til hele det formelle politiske maktapparatet. De juristene som ikke er å finne i rettsvesenet sitter gjerne i næringslivet og er heller ikke isolert fra makten i samfunnet. Siden juristene stort sett er rekruttert fra middelklassen og overklassen, vet vi også at de har en solid tilknytning til den øvre del av befolkningen. Konklusjonen på spørsmålet om profesjonens sosiale basis og kobling til maktapparatet, må derfor bli at psykologene eksisterer uten noen fast forankring i noen retning. Årsakene til dette er sannsynligvis å finne i psykologenes egenartede etableringsprosess. Det var utdanningskategorien som var drivkraften i profesjonaliseringen, yrket og profesjonen kom uten at noen spesiell instans i omgivelsene hadde ønsket seg dem eller bedt dem komme. Denne mangelen på fast sosial forankring har igjen hatt betydning ved å medvirke til psykologenes noe pessimistiske holdning til omverdenen. Samtidig virker den til å forsterke den underdog-identifikasjon som alltid har vært levende blant dem. Dette skal vi imidlertid komme tilbake til i et senere kapittel.

VII ANDRE PROFESJONERS FORHOLD TIL PSYKOLOGEN

Da vi sammenliknet psykologene med andre akademiske yrker, viste det seg at Gallup-utvalget slett ikke oppfattet noen konkurranse mellom profesjonene. Det var langt fra slik at en stilte seg på parti med den ene profesjonen i dens kamp mot en eller flere andre. Å velge ut en enkelt profesjon for å betrakte den som eksisterende i stadig konflikt med omkringliggende profesjoner viste seg å være en lite fruktbar tilnæringsmåte.

Det kunne nok være noe forskjell på de enkelte utdanningsgruppene m.h.t. hvilken yrkesgruppe de mente hadde mest menneskekunnskap, men stort sett så det da ut som psykologene fikk sin del av den alminnelige profesjonsvelvilje. Men alt dette gjaldt altså forholdet mellom profesjonene slik vi fant det i almenhetens bevissthet. I dette kapitlet vil vi gå direkte til profesjonene og prøve å finne ut noe om hvordan det er. Vi konsentrerer oss da om det forholdet lege-, jurist-, lærer- og teologprofesjonen har til psykologene.

Forholdet mellom psykologprofesjonen og legene er preget av at legene hele tiden har stått i en sterkere situasjon rent profesjonelt. Psykologene ga allerede på et tidlig tidspunkt uttrykk for at de anså legene som en profesjon det var naturlig å sammenlikne seg med og så det som vesentlig å oppnå samme status lønnsmessig osv. som denne profesjonen. Dette kom kanskje særlig til uttrykk på psykologforeningens årsmøte i 1947 da spørsmålet om formålet ble diskutert. Det hersket enighet om at foreningen skulle og burde bli en fagforening som i særlig grad skulle arbeide med autorisasjonsspørsmål, lønsspørsmål og for likestilling med legene.

Gjennom sitt arbeid er det særlig den kliniske psykolog legene har kommet i kontakt med. Disse har ofte funnet en felles arbeidsplass ved psykiatriske sykehus og liknende organisasjoner. Psykologene har i slike institusjoner vist seg å bli stående i en nokså spesiell, ofte konfliktfylt situasjon. Oftest står han som den eneste profesjonelle ved siden av legen. Yngvar Løchen har påvist hvordan psykologen i forhold til legen har et ufullstendig mandat, og ikke på samme måte som legen er integrert i organisasjonens maktstruktur.¹⁾

1) Yngvar Løchen: Idealer og realiteter i et psykiatrisk sykehus. Oslo 1965, s. 95 og utover.

Noe som vel til dels er en konsekvens av dette er at der hvor legen identifiserer seg med organisasjonen og søker å forsvare den, vil psykologen trekke frem idealene og gjerne stille spørsmål ved hele organisasjonens eksistens og målsetting. Det sier seg selv at dette kan føre til konflikter mellom de to profesjonene. Et eksempel på en slik konflikt finner vi i psykolog Gori Gunvalds bok om hennes arbeid i et behandlingshjem for vanskelige unge piker. Hun skildrer spenningsforholdet som oppstår mellom psykologen på den ene siden og bl.a. legen på den andre fordi psykologen qua psykolog tviler på hensiktsmessigheten av den organisasjonen legen identifiserer seg med. ¹⁾

Forholdet mellom psykologen og juristprofesjonen har nok vært preget av at møtestedet for de to profesjonene for det meste har vært rettsapparatet. De møtes på juristens enemerker og i en situasjon som "tilhører" juristen. Også her er noe av psykologens funksjon å stille spørsmålstegn ved institusjonen, og juristen kan nok føle seg truet i en hel rekke tilfeller. Psykologene er også i blant blitt anklaget for å ville motarbeide det juristene gjør, f.eks. med å finne "psykologiske unnskyldninger" for forbrytelser.

Men vi har også eksempler på at juristprofesjonen lovpriser psykologene. Anders Bratholm har uttalt at psykologien har en positiv virkning på rettsvitenskapen idet behandlingsmotivet forsterkes. ²⁾

Mellom læreren og psykologen er forholdet selvfølgelig nokså sterkt preget av skolepsykologens inntreden i skoleverket. Denne nye yrkesgruppen er blitt møtt med både positive og negative reaksjoner. Noen lærere har i skolepsykologen sett en som kan frita dem for ansvaret for de vanskelige barna, og for de barna som kommer til kort. Vi kan allerede i 1948 finne en artikkel i Norsk Skuleblad om dette emnet. ³⁾

Artikkelen omhandler de problemer det fører med seg at alle barn skal få samme undervisning i 7 år. Noen vil naturligvis henge etter, og går det ikke slik at barna får beste karakter, vil myrsnipe-foreldre gjerne skyldes på dårlig undervisning og feil behandling. Lærerne ønsker seg derfor en skolepsykolog som kan ta ansvaret. "Det skulle derfor være svært nødvendig også for lærerne i landsfolkeskolen å få en skolepsykolog til hjelp. Hans autoritet måtte ha bindende virkning."

1) Gori Gunvald: Bjerketun. Pax 1967.

2) Anders Bratholm: "Psykologi og rettsvitenskap i Norge". Nordisk Psykologi, 1952, s. 11 - 15

3) "Er det mulig å få opprettet skolepsykologstillinger i bygdene?" Norsk Skuleblad 1948 nr. 6

Andre har ment at skolepsykologen griper inn og blander seg i lærerens arbeid på en uheldig måte. I debatten som var omkring innføringen av embetseksamen i psykologi ble det rettet en del kritikk mot psykologen som etter et par tester mente å kunne si mer om barnet enn læreren og foreldrene som så det hver dag og virkelig kjente det. Og så sent som i 1961 har vi uttalelser som viser at noen lærere betrakter ham mer som en som motarbeider enn medarbeider. ¹⁾

"Fra før av vet en at skoleleger, skolesøstre, skoletannleger og skoletannpleiersker alle er utmerkede medarbeidere, vel og merke hvis de oppfatter seg som medarbeidere. Dessverre har vi sett enkelte eksempler på at de betrakter sin rolle i skolen som dominerende, slik at de kan gi skolens lærere ordre på tvers av time-tabell og undervisningsplan.

Ethvert tiltak som griper inn i skolens arbeid, må på forhånd drøftes med læreren. Hverken skolelegen eller skoletannlegen er lærerens overordnede eller foresatte.

Med den pedagogisk-psykologiske rådgivningstjeneste kommer skolepsykologen inn i bildet. Og vi kan faktisk merke noe av den samme tendens her. Vi har eksempler på at skolepsykologer betrakter seg høyt hevet over skolen og lærerne. Man skal ha inntrykk av at her kommer fagfolk som kan sine ting.

Inntrykket av denne tendens forsterkes av det hemmelighetskremmeri som hersker omkring skolelegen og skolepsykologens arbeid.

Vi er klar over legers og psykologers taushetsplikt, men måten det hele praktiseres på, blir den enkelte leges og psykologs sak. Og i enkelte tilfelle har man faktisk inntrykk av at tausheten dekker over manglende viten."

Lærerne har dessuten i forholdet til psykologen hatt anledning til å si noe om sin egen profesjonalisering: Bare personer med deres profesjonelle utdanning, lærerskole, og noe spesialisierende utdanning utover dette, bør gi råd og ha noe å si om skole og skolebarn. Lærerne har slik hatt en del meninger om hva slags utdanning en skolepsykolog bør ha. ²⁾

"De råd og forholdsregler skolepsykologen gir, kan bli livsfjerne og upraktiske hvis han ikke kjenner skolen og forholdene der innenfra."

1) Norsk Skuleblad, 1961, nr. 41, lederartikkel.

2) Norsk Skuleblad, 1956, nr. 8, lederartikkel.

Dessuten har også lærerprofesjonen tatt del i den kritikken som oppfatter psykologien som kvantitativ og umenneskelig. Vi siterer fra Prisme, et tidsskrift for skole og hjem, utgitt av Institutt for kristen oppseding: ¹⁾

"Draumen om å gjera psykologien til ein eksakt vitskap lever enno. Og sanneleg - dei nyare psykologar har kome langt i å forme sine resultat i eksakte uttrykk. Statistikk og matematiske formlar vrimlar. Kvantitative målingar er snart hovudsaka: Kroppsvolum, vekt og sekresjonar vert målt med stor ihuge, (og dermed er sjela målt!). Kvantitetspsykologien dominerar.

Eit vanleg menneskje vil stusse og spørje: Er ikkje sjel meir kvalitet enn kvantitet? Og må det ikkje i så fall bli spørsmål om skjøn og intuisjon? Må ikkje det djupaste i psykologisk tolking kome fram ved at sjel "forstår" sjel? Korleis kan sjela fangast inn ved matematiske formlar?

Psykologien har vorte mote-studium. Den gamle veteranen, pedagogikken har falle ut av takta. Pedagoggen sit i dag som ein fåkunnig skulegut under psykologen sitt høge kateter. Den unge motevitskapen skal no grundig lære skulemeisteren kva rett er. Og pedagoggen er vorte snild og tam - litt skamfull og for sine gamle læresetningar. Han må lære omatt.

Psykologen veit nemlig så godt korleis det skal gjerast. Her er ingen tvil! Tenaren har kasta seg opp til herre og veit så vel korleis alt skal være. Men den gamle meister slit enno med sine tvil. Livet er så mangslunge!

Når ein nøytral vitskap stig inn på det normative felt og fortel oss om mål og mening med livet, då kjenner ein seg utrygg.

Og kva mål viser han oss?

Barnet harsitt mål i seg sjølv. Oppsedingsmålet ligg i barnenaturen, lik planta eller dyret som har alle sine vokster- og utviklingskrefter i seg sjølv og bruker dei også alle til å organisere sin fysiske tarv.

Dermed har den nye vitskapen hjelpt det moderne menneske fram til eit vitskapelig grunnlag for sin egosentrisitet. Og framtidsmennesket får leve innkrøkt i seg sjølv.

Er det ikkje snart på tide at pedagogikken set psykologien på sin rette plass: Tenar skal han være - og inkje anna."

Dette var noen eksempler på hvordan lærerne har møtt psykologene når denne nye profesjonen har gått inn i lærernes institusjonelle ramme.

1) Prisme, 1950, nr. 8, Lederartikkel "Psykologien - herre eller tenar".

Om vi går over til forholdet mellom psykologer og teologer, finner vi tilsvarende kritiske reaksjoner. Allerede i 1938 kan vi finne dette i en artikkel av Eivind Berggrav: "Kan psykologi drepe?" Svaret han gir er et ubetinget ja. ¹⁾

Berggrav argumenterer med at psykologiens ruteinndeling vil skinne gjennom og hemme den frie opplevelse og utfoldelse. Derfor vil psykologisk kunnskap være mer til hinder enn til hjelp for f.eks. sjelesørgeren.

"La oss ta noe jevnt menneskelig. En mann har nettopp lest f.eks. Kretschmers bok om Gestaltpsykologi; han gjør i denne tid Gestaltanalyser på alt han treffer. En annen har lest noe av Freud; i alt han hører og ser hos de mennesker han deretter møter, ser han mest rutepapiret som ligger under, han ser ikke umiddelbart menneskene, han ser det Freudske skjema han går med i sin viten og som han innpasser menneskene på. Ingen av disse to kan lenger spontant oppleve et annet menneske. De bruker bare det annet menneske til å legge kjød på sine teorier. Slike "psykologer" har fått drept evnen til å se det menneskelige i menneskene."

Et annet eksempel på at teologene har uttrykt en negativ holdning overfor psykologprofesjonen, tok vi opp i kapittel III om omgivelsenes reaksjon på psykologenes etableringsprosess. Det var professor i teologi, Hans Ording, som i en kronikk i Morgenbladet i 1947 kom med et angrep på testpsykologien. Samtidig etterlyste han en redegjørelse for hvilke moralske normer psykologene ville legge til grunn, når de, som han var redd for, ville påvirke og endre det enkelte menneskes karakter.

Teologene sitt forhold til psykologprofesjonen og til psykologi er spesielt interessant av flere grunner. Vi har før vært inne på at psykologien kan knyttes til en slags sosial-liberalisme eller kulturradikalisme, og denne vil nok lett bli stående i en motsetning til religionen. Kan-skje kan den særlig bli oppfattet som stridende mot kristen moral. Delvis er det vel frykten for slik ikke-kristen moral som ligger til grunn for professor Ordings kronikk.

Det gjør det heller ikke enklere at psykologene og teologene har et arbeidsområde felles, nemlig sjelesorgen. Tilnæringsmåtene til feltet er svært ulik og det skulle også ha noe å si for hvordan den ene profesjonen ser på den andre.

At det er en stor avstand og en dyp kløft mellom de to profesjonene har fra teologenes side kommet til uttrykk flere ganger. Bl.a. ble det skrevet en del om dette ved innføringen av embetseksamen i psykologi i 1956.

1) Eivind Berggrav (red. av Kirke og Kultur): "Kan psykologi drepe?" Kirke og Kultur nr. 1, 1933.

I en artikkel i Kirke og Kultur skriver E. Anker Nilsen om prestenes forhold til psykologien. Han beklager det skarpe skillet han mener å finne mellom teologi og psykologi og prøver så å finne frem til årsakene til det:

"Hvorfor er det blitt så meningsløst langt mellom teologien og psykologien? Og vi kan gjerne si det mer personlig: Hvorfor er det blitt et svalg mellom teologer og psykologer. Det kan da virkelig ikke ha noen saklig grunn, for vi er da helt avhengig av hverandre. Er vi ikke nøkterne nok på noen ~~av~~ sidene? Ser vi spøkelser ved høylys dag? Er vi dogmeryttere? Her tenker jeg ikke bare på teologene, psykologene er minst like meget dogmeryttere som teologene hvis en gransker saken nøye. Hvorfor er religionspsykologien helt skjøvet ut av det psykologiske studium? Og hvorfor er på den annen side teologien redd for psykologi overhodet? Mange misforståelser på begge sider har ført fram til det uheldige resultat. Tenk om vi fra teologisk hold ble klar over at ikke all psykologi er psykoanalyse og at psykoanalyse i dag er noe annet enn i den ortodokse freudianske tiden. Tenk om vi videre ble klar over at ikke all eksperimental-psykologi er sjelløse fysiologiske og perseptive undersøkelser. Og tenk om man fra psykologisk hold ville innse at teologi ikke er verdensfjernhet og mørkekammerspekulasjoner og at sjelesorg ikke er kvaksalveri. Det er nok viktig å rydde opp i villniset her på den teoretiske marken. Men om vi hjalp hverandre, ville vi snart finne hverandre. Det ville være et gledelig fenomen, og sikkert til stort gagn." 1)

Selv om det ikke blir sagt eksplisitt, virker det som om E. Anker Nilsen mener presten må kunne mer psykologi for å kunne konkurrere med psykologen som sjelesørger. Han snakker om:

"menighetens behov av prester som er dyktige sjelesørgere. Dette behov er blitt sterkere med tiden, ikke minst i konkurranse med den såkalte humane eller sekulære sjelesorg. Vi er oppe i en nødsituasjon både for kirken og for nødstedte mennesker".

Anker Nilsen uttrykker også en viss frykt for den kvaksalverianklagen psykologene har fremsatt overfor prestene som sjelesørgere.

1) Kirke og Kultur, 1956. E. Anker Nilsen: "Prestene og psykologien".

Et annet forsøk på å forklare avstanden mellom psykologi og teologi finnes i en artikkel av Øivind Skard.¹⁾ Han finner to hovedårsaker. Den første er Sigmund Freuds syn på kristendommen:

"Freud selv mente at kristendommen representerte menneskets infantile forsøk på å skape seg en illusorisk trygghetskilde i en utrygg verden, og at den var farlig fordi den svekket vår evne til å møte verdens problemer på en realistisk måte. Freud selv var på mange måter en utpreget moralist, men mange av hans populariserere har fått folk til å tro at den kristne moral er farlig fordi den hindrer tilfredsstillelsen av primitive drifter og dermed skaper kompleksser."

Den andre årsaken til motsetningen mellom teologi og religion mener Skard må være den nyere matematisk-naturvitenskapelige psykologi.

"Den oppsto vel først og fremst med behaviorismen som en metode, men det varte ikke lenge før den festnet seg som et livssyn."

Skard forsøker å forsvare psykologien ved å si at i dag er på vei bort fra den rent mekaniske materialisme. Og han mener at det er teologene selv, mer enn psykologene, som er skyld i den motsetning som har oppstått:

"Hadde der fra kristent hold vært gjort en innsats i psykologisk forskning tilsvarende den innsats som er gjort på ikke-kristent hold, og hadde en fra kristent hold bedre forstått den ideologiske betydning av vitenskapelige resultater, særlig innen psykologien, ville både psykologien og tenkningen hos folk flest i dag vært annerledes enn det er. Vanskelighetene er i virkeligheten ikke skapt av Freud eller materialistisk psykologi. Vanskelighetene er skapt av dem som har hatt et moralsk-åndelig grunnsyn, men som ikke har brukt det til å gjøre en vitenskapelig og ideologisk innsats."

Dette var en kort og nok til til dels ujevn skissering av forholdet mellom psykologene og en del profesjoner de kommer i berøring med på ulike måter. For legene, juristene og lærerne gjelder det at psykologene møter dem på de førstes enemerker, og i institusjoner og organisasjoner som disse eldre og mer veletablerte profesjonene identifiserer seg med. Konfrontasjonen har visse felles trekk enten den foregår i sykehuset, rettsapparatet eller skoleverket. Psykologens posisjon er langt mer diffus og uklar enn den de andre profesjonene har i det samme systemet.

1) Begge artiklene er i Kirke og Kultur 1956, E.Anker Nilsen: "Prestene og psykologien". Øivind Skard: "Prestene og psykologien".

Ofte kan psykologene komme til å oppfatte seg selv som et kritisk element, og sin oppgave som en stadig spørsmålstilling omkring selve institusjonens eller organisasjonens mål og eksistens. Betraktet fra denne synsvinkelen er det nesten rart det ikke er blitt flere og sterkere spenninger mellom psykologene og de andre, mer veletablerte profesjoner.

Forholdet mellom psykologen og andre profesjonelle yrkesgrupper bærer altså preg av at møtet som oftest foregår på de andres territorium. I sine tidsskrifter har juristene, lærerne og teologene gitt uttrykk for en bestemt oppfatning av psykologene, men de fleste av de klippene vi fant skrev seg fra tiden omkring etableringen av psykologi som embetsstudium. Det var også da diskusjonen omkring faget var på det sterkeste.

Nå vil vi prøve å komme nærmere frem til hvordan disse andre profesjonelle yrkesgruppene ser på psykologene i dag. Materialet for denne delen er en spørreskjema-undersøkelse blant vel 200 studenter foretatt i mars 1969. Undersøkelsen omfattet disse gruppene:

- a) 61 lærerskoleelever, fordelt på 2 og 3-årige klasser ved Sagene og Oslo off. lærerskole.
- b) 74 jusstudenter, i sitt 6-7. studiesemester.
- c) 23 teologistudenter fra universitetet.
- d) 46 studenter fra Menighetsfakultetet.
- e) 5 medisinerstudenter.

Utvalgsmetoden kan ha forårsaket en del skjevheter i svarene. 28 av lærerskoleelevene, dvs. en klasse ved Oslo off. lærerskole svarte på spørsmålene i en skoletime, og det ble kontrollert at de ikke snakket sammen om spørsmålene. Frafallsprosenten var her 0.

Jus-studentene fikk utlevert spørreskjemaet etter en forelesning. Ca. 1/3, kanskje noen flere, av de som var til stede reiste seg og gikk. Det var umulig, å ha noen kontroll på hvorvidt de snakket sammen eller ikke om spørsmålene, og en fikk også et absolutt inntrykk av at den omtanke de la til grunn for svarene var høyst forskjellig. Dette vitner tiden om, idet jus-studentene brukte fra 15 til 50 minutter på spørreskjemaet.

For alle de andre foregikk det på den måten at spørreskjemaet ble fordelt gjennom studentutvalgene, og i de fleste tilfellene utlagt på lesesalene. Dette førte til en nokså varierende svarprosent, forholdsvis bra på Menighetsfakultetet, men altså helt minimal blant medisinerstudentene.

Hovedmotivet for undersøkelsen var å finne ut noe om hvordan studentene oppfattet sin egen og andres profesjoner. Spørsmålene konsentrerte seg om ulike fags soliditet, forholdet til eksamen etc. Noen av dem berørte psykologene spesielt. Slett ikke alle spørsmålene vil bli brukt her, og de som blir brukt kan nok kanskje bære preg av at undersøkelsen ble til uten tanke på denne oppgaven om psykologene og deres omgivelser.

I en viss grad er disse studentenes svar blitt brukt som indikator på forholdet mellom profesjonene. En svært viktig del av profesjonssosialiseringen skjer ved universiteter og høyskoler. Det dreier seg ikke bare om overføringen av en viss porsjon formell kunnskap, men like mye om en innføring i ulike verdimiljøer. Profesjonens verdier skulle derfor være nokså tydelig til stede hos de som leder og underviser i disse organisasjonene. Når det gjelder studentene kan de stå i så vidt sterk opposisjon til sine lærere at de på en del spørsmål vil innta en stikk motsatt holdning.

På en rekke viktigere saker vil vi likevel anta at studentene inntar profesjonens standpunkt, og det gjerne sterkere og mer eksplisitt enn mange "gamle" profesjonsmedlemmer som befinner seg mer perifert i forhold til verdimiljøets kjerne. Studentene er i en utkantposisjon, de aspirerer til profesjonsmedlemskap, og kan lett komme til å vise en slags marginal overkonformitet. Derfor skulle en slik student-undersøkelse kunne fortelle i hvert fall noe om hva en hel profesjon mener. Det må selvfølgelig heller ikke underslås at det er langt enklere å nå en gruppe studenter som en kan finne nokså samlet, enn å sende ut og få inn igjen spørreskjema fra et tilsvarende antall profesjonsmedlemmer som er spredt over hele Norge.

Studentene fikk noen av de samme spørsmålene som Gallup-utvalget. Blant annet ble de spurt om psykologene var en nødvendig yrkesgruppe som drev med saker som vanligvis ble tatt altfor lite alvorlig, eller om de mer klusset med ting som ellers ville ha ordnet seg av seg selv.

Tabell 26. Holdning til psykologen - mot hvilket studium den spurte holder på med.

	Studentene						Galluputv.	
	Lærer- skole	Jus.	Univ. Teolog	MF.	Med.	Tot.	Tot.	Univ. Høgsk.
Psykologer klusser	18	16	9	11		14	14	21
Psykologer er bra	77	64	56	67	(3)	68	46	50
Både og, vet ikke	3	16	35	17		14	40	29
Har ikke svart	2	4	0	4	(2)	4	0	0
Sum %	100 (67)	100 (74)	100 (23)	99 (46)		100 (209)	100 (1612)	100 (109)

Sett under ett er det ingen av gruppene som virkelig tviler på nødvendigheten av en psykologprofesjon. Sammenlikner vi med gallup-tallene er det også tydelig at studentene er mer positive enn det folk flest er. De er også mer positive enn de med tilsvarende høy utdanning i gallup-utvalget. Dette antyder at teorien om den marginale overkonformitet blant studentene er riktig. At de jevnt over er mer positive kan ha sitt utspring i at den interprofesjonale solidaritet er sterkere hos dem som befinner seg i sosialiseringsfasen, enn i selve profesjonen.

Vi har før sett at akademikere bosatt i grisgrendte strøk var særlig positive overfor psykologen. Det er for såvidt i god overensstemmelse med dette når lærerskoleelevene nå skiller seg ut som de som særlig sier at psykologene er en bra og nødvendig yrkesgruppe. Liknende svar gir studentene fra MF. De som er knyttet til Universitetet, altså juristene og Blindern-teologene, er ikke fullt så uforbeholdne i sine uttalelser om psykologprofesjonen.

Studentene ble også bedt om å vurdere kvaliteten av den kunnskap ulike fag, blant dem psykologi, støttet seg på. Her vil jeg først ta opp hvordan fagene ble vurdert, og deretter sette dette i relasjon til hvordan studentene så på de andre fagene, medisin, jus, teologi og pedagogikk.

Tabell 27. Hvor solid er den kunnskap som psykologien støtter seg på - mot hvilket studium den spurte holder på med.

	Lærer- skole	Jus	Univ. teol.	MF	Med.	Total
Svært solid			4			1
Jevnt solid	54	26	35	35	(1)	37
Noe tvilsom	31	55	39	41	(3)	43
Svært tvilsom	0	11	13	9		7
Andre svar, Vet ikke	3	0	9	11		4
Ikke svart	12	8	0	4	(1)	8
Sum %	100 (61)	100 (74)	100 (23)	100 (46)	(5)	100 (209)

Svært mange av de som svarte på vårt spørreskjema, hadde heller liten tiltro til den kunnskap faget psykologi støtter seg på. Sett under ett blir resultatet nokså dårlig for psykologene og psykologien, idet over halvparten av de spurte stiller seg tvilende. Trøsten er også her å finne hos lærerskolestudentene. Av dem er det under en tredjedel som tviler på sikkerheten av den kunnskap psykologien støtter seg til. Villigheten har gjerne sammenheng med at de oppfatter psykologi som noe som ligner nokså mye på pedagogikk og som man dermed er nærmest faglig forpliktet til å ha et positivt forhold til. Vi vet jo dessuten at en lærer en del psykologi på lærerskolene.

Her, som i andre spørsmål om psykologer og psykologi, er det jusstudentene som er de mest skeptiske. 49 av de 68 juristene som svarte på spørsmålet mener at kunnskapene på dette feltet er tvilsomme. Teologi-studentene plasserer seg i en slags mellomstilling mellom jusstudentene og lærerskoleelever. Jevnt over er de også nokså skeptiske.

Dette var litt om hvordan de 209 studentene vurderte psykologien. De ble også bedt om å foreta en liknende vurdering av andre fag. I tabellen nedenfor viser vi totaltallene for hvordan de så på medisin, pedagogikk, psykologi, jus og teologi.

Tabell 28. Vurdering av den kunnskap en del fag støtter seg på.

	Medisin	Ped.	Psykologi	Jus.	Teologi
Svært solid	40	2	1	21	11
Jevnt solid	48	51	37	56	42
Noe tvilsom	1	34	43	10	13
Svært tvilsom	1	1	7	2	15
Andre svar	2	4	4	3	11
Ikke svart	8	8	8	8	9
Sum %	100	100	100	100	101
	(209)	(209)	(209)	(209)	(209)

Tabellen gjør det mulig å rangere fagene etter den tillit studentene har til det kunnskapsgrunnlag de bygger på. Høyest kommer medisinen, der hele 40% sier at kunnskapsgrunnlaget er svært solid. Den sterke tiltro til medisinen som fag har sannsynligvis sammenheng med den voldsomme respekt for legeprofesjonen som man kan finne overalt i Norge, og som vel igjen understrekes ved de strenge opptakskravene til studiet.

Også jusen går tydeligvis for å ha sikker og gjennomarbeidet kunnskap som støtte for faget. Her er det 77% av de spurte studentene som velger svaralternativene svært solid eller jevnt solid. At medisin og jus ble vurdert høyest må sies å være et forventet resultat. Sammenliknet med pedagogikk, psykologi og teologi, er dette forholdsvis "konkrete" fag, der det må være liten tvil om hva kunnskapen faget støtter seg til skal omfatte. Kunnskap om kroppen og sykdom eller om lovene er håndgripelig kunnskap, det er fakta som etter hva jeg antar er gjengs oppfatning, bare i liten grad trenger å kontrolleres og gjennomprøves.

Anderledes er det med f.eks. teologi. Her er det 53% av alle de spurte som mener kunnskapsgrunnlaget er solid, mens det er 28% som stiller seg heller tvilende. Teologi er det faget som på dette spørsmålet kan fremvise størst spredning i svarene. Hele 15% har valgt betegnelsen svært tvilsom. Spredningen i svarene skulle tyde på at forskjellige faktorer er lagt til grunn for vurderingen. Kanskje har flere tenkt som den teologistudenten som ga følgende kommentar: "Teologien kan ikke plasseres på denne måten. Teologien består av tro og viten. Troen er ikke målbar."

De samfunnsvitenskapelige fagene pedagogikk og psykologi er blitt vurdert lavest. Særlig har det gått hardt ut over psykologien. Selv om de med høy utdanning ser forholdsvis positivt på psykologen og psykologi, så holder altså ikke dette når psykologene skal sammenlignes med andre pro-

fesjoner. Fordi den er en profesjon, vil de som selv er potensielle profesjonsmedlemmer automatisk ha en viss positiv holdning. Dette er imidlertid en holdning som de også vil ha til andre eksisterende profesjoner, og i sterkere grad.

Vi har f.eks. vanskelig for å forestille oss noen si at leger klusser med saker som ellers ville ha ordnet seg på en grei og naturlig måte.

Studentene ble også bedt om å foreta en vurdering av personalismeinnslaget i de samme fagene. Vi var interessert i å få vite noe om hvor sterkt de mente avviket fra det felles grunnlag var, hvor mye enkeltpersoner innen profesjonen skilte seg ut fra hverandre.

Spørsmålet lød:

"I noen fag kan en være ganske trygg på at fagmannen holder et jevnt solid nivå, men i andre fag kan en oppleve store ulikheter, slik at behandlingen en får nesten helt avhenger av den enkelte utøver av faget."

De spurte fikk disse svaralternativene å velge mellom:

1. Meget jevnt solid nivå.
2. Stort sett jevnt solid nivå, men med endel variasjoner.
3. Kommer svært mye an på personen.

Tabell 29. Vurdering av den enkelte utøvers nivå i psykologi - mot hvilket studium den enkelte holdt på med.

	Lærer- skole	Jus.	Univ. teol.	MF	Med.	Total
Meget jevnt nivå	3	1	0	0		2
Stort sett jevnt nivå	34	19	22	28		25
Kommer an på	58	76	65	65	(3)	67
Andre svar	0	3	13	5		3
Ikke svart	5	1	0	2	(2)	3
Sum %	100 (61)	100 (74)	100 (23)	100 (46)		100 (209)

Det viser seg at svært mange mener at det kommer mye an på personen. Godt over halvparten av de spurte i alle studentgruppene mente at det felles grunnlag for psykologene ikke var sterkere enn at en kunne oppleve nokså sterke avvik fra utøver til utøver

Som ved tidligere spørsmål er trøsten å finne hos lærerskoleelevene. De har gitt svar som likner nokså mye på de de gav i vurderingen av pedagogikk. Det viser seg slik igjen at disse to fagene henger nokså mye sammen i lærernes inntrykk av andre profesjoner.

De to teolog-gruppene inntar en mellomholdning, mens 3/4 av juristene tror at den behandling en vil få hos en psykolog nesten utelukkende vil avhenge av den enkelte utøver av faget. Medisin, pedagogikk, jus og teologi ble vurdert på samme måte, og i tabellen nedenfor viser vi totaltallene.

Tabell 30. Vurdering av utøverenes nivå i ulike profesjoner.

	Med.	Ped.	Psyk.	Jus.	Teologi
Meget jevnt nivå	31	1	2	13	2
Stort sett jevnt nivå	53	30	25	56	36
Kommer an på	11	64	67	24	55
Andre svar	2	2	3	3	3
Ikke svart	3	4	3	4	4
Sum %	100 (209)	101 (209)	100 (209)	100 (209)	100 (209)

Om vi forsøker å rangere fagene etter den vurdering som her er gitt får vi en rekkefølge som tilsvarer den vi fikk på spørsmålet om gjennomprøvetheten av profesjonenes fagkunnskap. Dette kan tyde på at de spurte studentene bare i liten grad har en differensiert oppfatning av de enkelte sider ved fagene, men bare en nokså ensidig positiv eller negativ innstilling til faget generelt.

Sett under ett, venter de spurte stort sett å finne større eller mindre variasjoner i nivået blant utøverne i alle de fag de ble spurt om. Det fag der nivået likevel blir ansett som mest jevnt og solid er medisin. Dette har sannsynligvis sammenheng med den sterke respekt for legeprofesjonen. Etter medisinen kommer jus på en god annenplass. Og så her er det langt over halvparten som har valgt å bruke betegnelsen

"stort sett solid nivå, men med en del variasjoner".

Fra medisin og jus er det et langt sprang til de andre fagene. Mens under 1/4 av de spurte har ment at svært mye avhenger av den enkelte jurist, er det 55 - 67% som har gitt dette svaret innen de tre siste fagene. Det viser seg at studentene tviler mest på nivået innen pedagogikk og psykologi, mens teologi blir ansett for å ha et noe jevnere nivå blant sine utøvere. Både når det gjelder pedagogikk og psykologi regner man med at den enkelte utøver av faget har stor frihet til å kunne bestemme hvordan faget skal utformes, og også at kvaliteten på de enkelte utøvere varierer nokså mye. Når det gjelder pedagogikk er det bare en eneste av 209 studenter som er villig til å si at yrkesutøverne holder et meget jevnt og solid nivå. Under psykologi er det tilsvarende 139 som mener at det hele vil avhenge av den enkelte psykolog, hvor flink han er og hvordan han oppfatter sin rolle.

Som på spørsmålet om hvor sikker et fags kunnskap er, blir psykologi her vurdert litt mer negativt enn pedagogikk. Det synes nødvendig å understreke at det kommer inn en hel del feilkilder her. F.eks. er det uklart hva de spurte studentene har tenkt på når det snakkes om yrkesutøvere innen faget pedagogikk. Det kan i alminnelig oppfatning av ordet like gjerne referere til en lærer som til en cand. paed. som fungerer som f.eks. skolepsykolog.

Et annet moment som er viktig ved tolkningen av disse tabellene, er at noen av de fagene som er vurdert også er blitt kommentert av dem som sogner til dette faget, dvs. av sine egne. Det er derfor nokså mulig at jus og teologi har fått en viss spesialbehandling. Hvor forskjellig totalprosentene ville ha blitt om det blant de spurte hadde vært psykologistudenter og gjerne flere enn fem medisinere vet vi dessverre ikke noe om.

Spørreskjemaene inneholdt også spørsmål som berørte psykologprofesjonen spesielt, uten å gi noe grunnlag for sammenlikning med andre fag. Et slikt spørsmål konsentrerte seg om psykologers holdninger og handlinger overfor avvikere. Studentene ble bedt om å velge mellom to setninger:

"Psykologer er for raske til å gripe fatt i folk som avviker fra det vanlig, og er for innstilt på å presse dem inn i det vanlige mønstret."

og

"Psykologer har stor sans for at folk er forskjellige, og er mere tolerante enn folk flest."

Tabell 31. Holdning til psykologens reaksjoner overfor avvikere, - etter hvilket studium den spurte holdt på med.

	Lærer- skole	Jus.	Univ. teologi	MF	Med.	Total
Griper inn for fort	10	24	13	4		14
Tolerante	77	60	39	63	(2)	63
Andre svar	8	12	48	28	(2)	19
Ikke svart	5	4		4	(1)	4
Sum %	100 (61)	100 (74)	100 (23)	99 (46)	(5)	100 (209)

De fleste mener at psykologene har en tolerant holdning overfor avvikere. Psykologprofesjonen blir langt fra betraktet som representanter for det bestående og konvensjonelle. De ulike studentgruppene skiller seg noe ut fra hverandre.

De som fordømmer psykologene sterkest er tydelig jusstudentene, idet ca. 1/4 av dem ser på psykologene som en profesjon som er innstilt på å presse avvikere inn i "det vanlige mønstret". Umiddelbart kan dette resultatet synes noe bakvendt. En tenker seg gjerne at samfunnsvitere gjerne ser på jus-studentene som nokså konvensjonelle, mens jus-studentene kanskje har et bilde av psykologistudentene som en slags avvikere og slett ikke representanter for "det vanlige mønstret".

Lærerskoleelevene har størst tro på psykologens toleranse. Hele 47% av denne gruppen på 61 mener at psykologene har stor sans for at folk er forskjellige. Sammen med nokså mange av de andre spørsmålene i skjemaet er dette med på å bekrefte at lærerskolene har studenter med stor respekt for psykologi og psykologer. Dette kan både være en 'lært' respekt, eller det kan mer ha sammenheng med at lærerne gjennom sin utdanning og sitt arbeid på mange måter kommer til å identifisere seg med psykologen.

Begge teolog-gruppene har her gitt mye "andre svar". Særlig gjelder dette universitetsteologene der nesten halvparten har hatt meninger som har falt utenfor de to svaralternativer som var stilt opp. De fleste av disse svarene var typen: "Det kommer an på" og "Det er forskjell på psykologer".

På alle de spørsmålene som hittil har vært tatt opp har jus-studentene skilt seg ut som særlig negative. Denne negativiteten har gitt seg til dels nokså overraskende uttrykk, som på det siste spørsmålet. Et spørsmål var tatt med spesielt med tanke på forholdet mellom psykolog og juristprofesjonen. Det tok for seg psykologenes forhold til kriminelle. De spurte skulle velge mellom tre utsagn:

- 1) Psykologer og liknende yrker har et sunt og humant syn på kriminalitetet, og burde få mer å si angående behandlingen av folk som har overtrådt loven.
- 2) Psykologer har nyttige ting å si om behandlingen av lovover-tredere, men de glemmer at det er mange som tross alt holder lovene, selv om de også har hatt vanskelige forhold både i oppveksten og senere.
- 3) Psykologer gjør en stor feil ved sin misforståtte sympati med lovbrysterne: det virker bare til å bryte ned respekten for loven at straffbare handlinger blir unnskyldt i tide og utide.

Tabell 32. Holdning til psykologens forhold til kriminelle - etter studium.

	Lærer- skole	Jus.	Univ. teologi	MF	Med.	Total
Ps. burde få mer å si	43	53	39	48	(2)	47
Ps. bra, men glemmer noe	52	31	35	32		37
Ps. gjør stor feil	2	12	4	9		7
Andre svar	3	4	22	9	(1)	7
Ikke svart				2	(2)	2
Sum %	100 (61)	100 (74)	100 (23)	100 (46)	(5)	100 (209)

Sett under ett synes det som om de fleste har tiltro til psykologene på dette punktet. 98 av de 191 som svarte mente at psykologer har et sunt syn på kriminalitet, og at de burde få mer å si under behandlingen av lovover-tredere. De ulike studentgruppene skiller seg fra hverandre på flere punkter. Ut fra spørsmålets emne, forholdet til loven og til de som bryter den, var vi spesielt interessert i jusstudentenes svar. Naturlig nok har de mer enn de andre gjort seg opp en bestemt mening, noe som gir seg utslag i en polarisering. D.v.s. jusstudentenes svar kon-

sentrerer seg mer enn de andres om ytterstandpunktene. Dermed viser de seg samtidig som de mest positive og de mest negative på dette spørsmålet. Ut fra svarene på de andre spørsmålene kunne vi her kanskje ventet at jusstudentene i høyere grad identifiserte seg med lovene, og betraktet psykologene som en gruppe som mer eller mindre direkte motarbeidet dem. Et slikt syn er det bare få jusstudenter som gir uttrykk for, til tross for at psykologene går inn i juristenes institusjonelle ramme, rettsapparatet, og dermed bryr seg med noe som har vært forbeholdt juristene.

De andre studentgruppene syntes å ha en jevnt over positiv innstilling til denne siden av psykologprofesjonenes virke. Det var dessuten nok så mange som gav andre svar og tilleggskommentarer av typen "det er forskjell på psykologi". I begynnelsen av dette kapitlet, var vi inne på hva slags oppfatning teologene hadde av psykologi og psykologer. Noen artikler fra 1956 viste at enkelte teologer mente å se en dyp kløft mellom sin profesjon og psykologien. En av grunnene syntes å være at psykologene til dels ble oppfattet som representanter for et liberalt, frigjort moralsyn som kunne gå stikk i strid med det prestene forkynte fra sin prekestol. Dessuten har de to yrkesgruppene et felles arbeidsfelt, sjelesorgen, og tilnærmingen til dette er nok høyst ulik, samtidig som forutsetningene også er svært forskjellig.

Et av spørsmålene i undersøkelsen tok for seg nettopp forholdet mellom psykologi og religion, men vi fant ikke noen slikt konflikt. Ikke en eneste teologistudent var enig i dette utsagnet:

"Psykologi og religion står i et naturlig motsetningsforhold til hverandre; hvor psykologen vinner frem, blir presten skjøvet tilbake."

Av hele utvalget var det 5% som valgte dette svaret, 9 jusstudenter og 1 lærerskoleelev.

De aller fleste av teologistudentene er av den oppfatning at teologi og psykologi utfyller hverandre. De velger å betrakte psykologen mer som en medarbeider enn en konkurrent, og føler seg på ingen måte tråkket på tærne av "forkynnende" psykologer.

Et annet spørsmål som tok opp noe av de samme aspektene ved psykologien, gav også liknende resultat. Det lød slik:

"Mange har hevdet at psykologien i grunnen bare er et slags nytt moralsyn og at psykologene er en slags forkynnere, mens andre hevder at søkningen etter kunnskap og forbedringer av kunnskap er det dominerende i faget. Hva mener De?"

Tabell 33. Oppfatning av psykologien som et nytt moralsyn - etter hvilket studium den spurte holder på med.

	Lærer- skole	Jus.	Univ. teol.	Mf.	Med.	Total
Moral		4		4		2
Kunnskap	92	85	78	81	(3)	85
Vet ikke	3	5	4	4	(1)	5
Andre svar	3	3	18	9		6
Ikke svart	2	3	0	2	(1)	2
Sum %	100	100	100	100		100
	(61)	(74)	(23)	(46)	(5)	(209)

Akkurat som på forrige spørsmål var det nesten ingen som ville si at presten og psykologen står i noe motsetningsforhold til hverandre - bare 5 av de 209 som avviser psykologien som et slags nytt moralsyn. Svært mange av teologistudentene gav svar som falt utenfor de oppsatte alternativer, og var også ivrige til å gi ekstra kommentarer utenom svarene. Mange av disse kommentarene flyttet skylden fra psykologien over på psykologene. F.eks. sier en at en del psykologer beklageligvis misforstår sin oppgave i retning av moral, og en annen beklager at psykologen ikke er seg bevist hvor kort psykologien er kommet i retning av faktisk kunnskap.

Vi har vært inne på at lærerprofesjonen hadde en nokså sammensatt oppfatning av psykologene. På den ene siden er han en uvedkommende inn-trenger i deres arbeid med barna. Samtidig kan han også være en det kan være greit å skyve et ubehagelig ansvar over på.

Studentundersøkelsen hadde noen spørsmål som tok opp forholdet mellom læreren og psykologen. Disse var så vidt spesielle at bare lærerskole-elevne svarte på dem. Alle spørsmålene i denne studentundersøkelsen viste en svært positiv respons fra lærerskoleelevne, og det slo heller ikke feil på de spørsmålene som angikk dem spesielt. F.eks. var ikke en eneste av dem enig at:

"Skolepsykologene er mere et problem enn en hjelp for læreren, fordi de ofte kommer på tvers av lærernes meninger og griper inn ut fra lite velfunderte grunnlag."

De fleste mente at skolepsykologen med sin faglige innsikt var nærmest unnnværlige for læreren. Uten ham måtte læreren i mange situasjoner famle i blinde.

Et annet spørsmål som gikk på mye av det tidskriftartiklene hadde gitt uttrykk for, var dette:

"Enkelte hevder at en lærer kjenner sine elever og derfor har sterkere forutsetninger for å forstå barnets problemer enn en psykolog som bare ser det en sjelden gang i en behandlings- eller test-situasjon. Hva mener De?"

Her synes det nokså typisk at bare de færreste var villig til å si entydig at enten psykologen eller læreren er den som vet best. Svært mange reagerte på spørsmålet, en skrev rett ut: "Dette var da et forferdelig spørsmål." De aller fleste mente at det var umulig å si en gang for alle hvem som visste best. Det var noe som ville variere fra problem til problem, og i de fleste tilfeller var det nødvendig med et samarbeid mellom læreren og skolepsykologen.

Vi har og vært inne på et annet aspekt ved forholdet mellom psykologen og læreren. I en lederartikkel i Norsk Skuleblad fant vi krav om at skolepsykologen måtte kjenne skolen og forholdene der innenfra før man kunne bry seg særlig om de råd og forholdsregler han gir. Blant de lærerskoleelevene vi spurte, var det 60% som mente det burde være en forutsetning at en skolepsykolog hadde virket som lærer først. De øvrige mente at slik praksis nok var bra, men ikke absolutt nødvendig.

Det viser seg altså at selv om lærerprofesjonen fra tid til annen har kommet med en nokså skarp kritikk mot psykologene, så kommer det lite fram i de svar lærerstudentene gav på våre spørsmål. Sett under ett, ser de ut til å ha en sterk respekt og ærbødighet for alle universitetsfag, dermed også psykologene. Forholdet til denne yrkesgruppen blir nok også preget av at det undervises i psykologi på lærerskolene.

Som helhet betraktet ser det ikke ut som om resultatene fra studentundersøkelsen viser noe særlig spenningsforhold mellom teologi og psykologi heller. Det er imidlertid en viss forskjell mellom de to teolog-gruppene:

Teologistudentene ved universitetet er i høyeste grad i stand til å tvile på både soliditet og faglig nivå i andre fag. Særlig lurert de på om ikke psykologi er et nokså diffust fag, og om ikke psykologene er en profesjon man godt kunne ha unnvært i dagens samfunn. De føler seg imidlertid ikke personlig trengt tilbake av psykologien. Det kan nok godt hende at han klusser med saker han burde holdt seg langt borte fra, men noen moralforkynner og folkeforfører er han ikke.

Universitetsteologene har i det hele tatt en mer kritisk oppfatning av de fleste saker, ibefattet psykologprofesjonen, enn sine kolleger ved MF. Sett under ett, er likevel teologistudentene så "psykologvennlige" at det kan vanskelig sies at de bidrar til å opprettholde ideen om et motsetningsforhold mellom teologer og psykologer.

Derimot synes det som om jus-studentene tviler mer på nødvendigheten av en psykologprofesjon. Etter deres oppfatning hender det nok at psykologen klusser med ting som ville gått bedre uten innblanding.

Ikke alltid er det noen særlig konsekvens i de 71 vordende juristers holdning til psykologen. Selv om oppfatningen av ham jevnt over er negativ, så peker argumentene mot ham snart i den ene, snart i den andre retningen. F.eks. gjelder dette når psykologen anklages for å være en som unnskylder kriminelle handlinger og dermed bryter ned respekten for loven, samtidig som han gjør en feil ved ikke å vise toleranse for avvikere, men heller putter dem tilbake i det vanlige mønsteret.

Ved vurderingen av de enkelte fagene, viste juristene seg å være svært negative også overfor pedagogikk. Mye av dette kan tyde på at det er juristene mer enn teologene som føler et motsetningsforhold mellom seg og psykologi og andre samfunnsfag. Dette må sees i sammenheng med at på det tidspunkt denne undersøkelsen ble gjennomført, var rekrutteringen til jus-studiet inne i en stagnasjonsperiode, mens det samfunnsvitenskapelige fakultet hadde en tilstrømning som truet med å sprengte alle rammer. Den rent politiske siden av denne motsetningen bør også nevnes. Tradisjonelt representerer jus-studentene høyresiden og samfunnsviterne venstresiden i studentpolitikken. Da denne undersøkelsen ble gjennomført, var jus-studentene blitt utkonkurrert av samfunnsviterne både i Studentersamfundet og andre studentpolitiske fora.

I de spørsmålene som ble stillet både til studentene og til gallup-utvalget, skiller studentenes svar seg en del ut fra hva folk flest mener. Vi har allerede tatt opp dette i en tabell.

Studentene ble også spurt om hva et menneske som er plaget av nervøsitet bør gjøre. Bør det bare ta seg sammen, slutte å syte, hjelper det å tenke på noe annet, snakke ut med en som står en nær, eller er det tryggest å gå til prest, psykolog eller liknende fagmann?

Tabell 34. Holdning til nervøsitet - mot utdanning.

	Gallup-utvalget			Student- utvalget
	Bare folke- skole	Real- skole Gymnas	Univ. Høgskole	
Ta seg sammen	8	7	2	1
Gjøre noe	27	21	20	9
Snakke ut	16	18	16	14
Søke faglig hjelp	44	48	58	40
Vet ikke, andre svar	5	6	5	36
Sum %	100 (882)	100 (621)	100 (109)	100 (209)

Her som på svært mange av spørsmålene blir sammenlikningen vanskelig gjort ved at studentene hadde så mange andre svar. Det kan være både studentenes holdning til disse tingene, og de ulike metodene som ble brukt (intervju vs. selv-administrert spørreskjema) som kan være årsaken til dette.

Dette problemet er imidlertid ikke så stort at det dekker over det viktigste funnet. I svarene på spørsmål etter spørsmål går det igjen at de som selv er profesjonelle eller befinner seg i nærheten av den profesjonelle situasjon er de mest "profesjonsvenlige". De gir svar som mer enn hos folk flest støtter opp om psykologenes virksomhet som profesjon. Vi finner med andre ord en nokså klar interprofesjonell solidaritet.

Samtidig og side om side med dette, forteller så tidsskrifter og aviser om dyptgående konflikter mellom konkrete profesjoner. Et viktig punkt her er at det er representanter for profesjonene selv som understreker at det eksisterer en stor avstand mellom f.eks. teologer og psykologer. Slik opprettholdes ideen om profesjonen som en enhet og som noe unikt og strengt adskilt fra omgivelsene. Denne undersøkelsen synes imidlertid å vise at disse klart uttrykte konflikter mellom profesjonene har som mer eller mindre latent funksjon å tilsløre den sterke interprofesjonelle solidaritet.

VIII PSYKOLOGENES SELVOPPFATNING

Psykologprofesjonen skiller seg fra andre profesjoner ved at den har vokst frem på en måte som likner nokså lite på de profesjonaliseringsprosesser tilsvarende yrkesgrupper har gjennomgått. Årsakene til dette er å finne i de egenartede interesser som har initiert prosessen. Disse egenartede interessene er knyttet til den noe spesielle situasjon psykologene befinner seg i. I de foregående kapitler har vi beskrevet sider ved denne situasjonen. Den er preget av løs tilknytning til myndighetene, lite spesifikk støtte fra opionien og fra bestemte klientgrupper, og begrenset støtte fra andre profesjoner.

Her vil vi ta opp hvilke følger denne egenartede situasjonen har hatt for psykologene. Første del av kapitlet vil konsentrere seg om hva psykologene mener at andre mener om dem. Så vil vi forsøke å ta opp hvilke konsekvenser dette har for dem og for deres profesjonaliseringsprosess. Til tross for de begrensninger som ligger i å bruke ulike datatyper til å belyse en utviklingsprosess, har vi fått inntrykk av at psykologenes plass i almenhetens bevissthet har gjennomgått en utvikling i positiv retning.

En analyse av noe av det som var blitt skrevet om psykologene i den første tiden etter etableringen av psykologistudiet, ga et bilde av en temmelig mislikt yrkesgruppe. Kritikken kunne være både hard og sur. Intervjuundersøkelsen gjennom Gallup viste derimot at holdningene pr. 1969 slett ikke var så negative som avisskriveriene hadde gitt grunn til å tro. Psykologene fikk sin del av den almene profesjonsvelvilje.

Hvordan har så psykologene oppfattet denne for dem positive utviklingen? Henger de etter, og tror de at oppfatningen av dem er like negativ som den var i profesjonens første år?

Samtaler med psykologer og psykologistudenter har gitt grunn til å tro at de føler seg som en sterkt mislikt yrkesgruppe. I november 1968, omtrent tre måneder før Gallup-undersøkelsen, ble det foretatt en spørreskjemaundersøkelse blant psykologistudenter. Hensikten var å finne ut noe om hva de trodde andre mente om dem. De fikk 13 av spørsmålene som siden ble brukt i Gallup-undersøkelsen, og skulle si hvordan de trodde folk ville fordele seg på de ulike svaralternativene.

Spørreskjemaet ble delt ut på en forelesning for grunnfagsstudenter som skulle opp til eksamen få dager etterpå. De fleste av dem hadde altså studert psykologi i 2-4 semestre. Noen gikk, men de fleste ble igjen, og vi fikk svar på 59 spørreskjemaer.

I de skjemaene psykologistudentene skulle besvare, var ikke "vet ikke" - og "andre svar" tatt med som kategorier. For å forenkle sammenlikningen av psykologistudentenes svar med svarfordelingen i Gallup-undersøkelsen, er de som svarte "vet ikke" eller ga andre svar fjernet fra Galluputvalget, slik at vi får nye prosent.

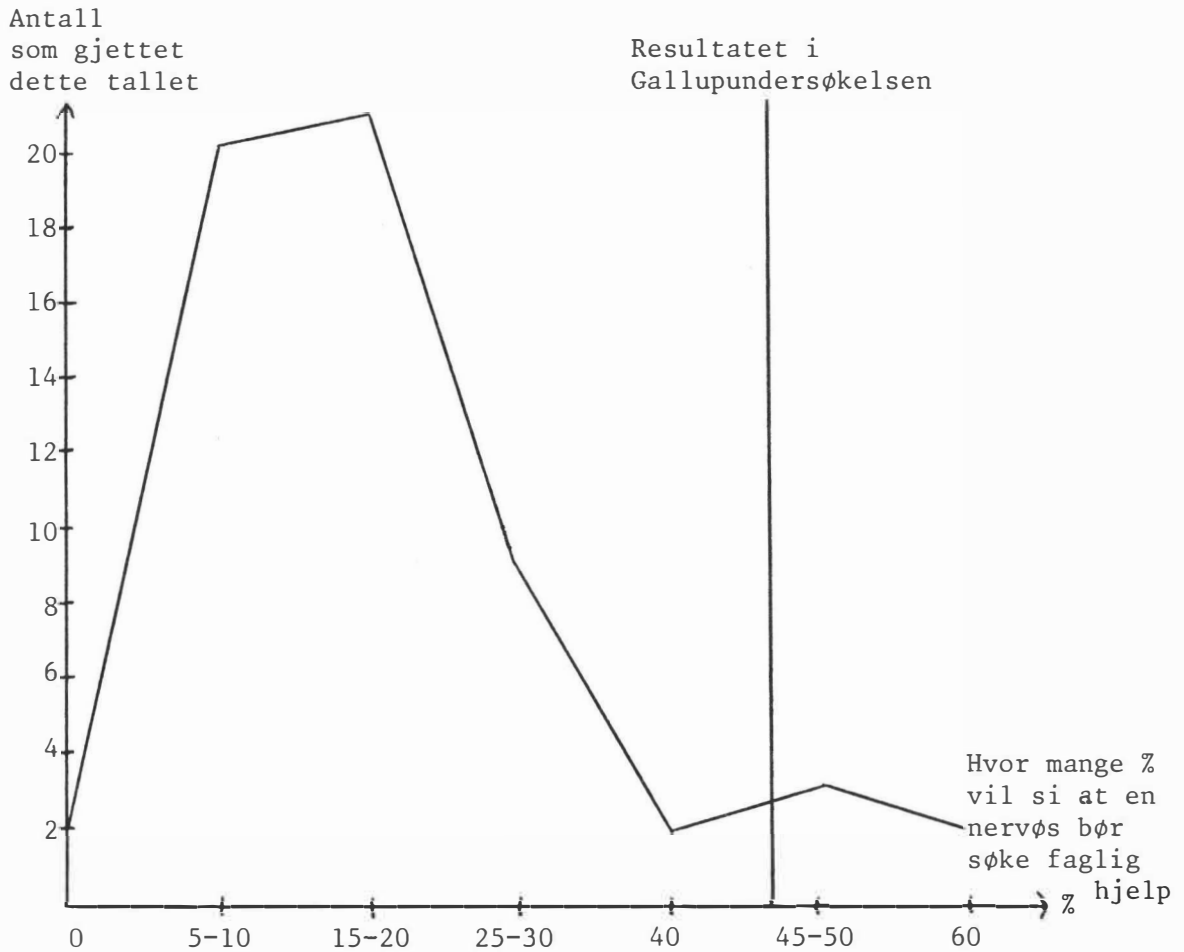
I behandlingen av resultatene fra studentundersøkelsen tar vi først opp hva studentene mener om spørsmål som berører psykologen som yrkesutøver, og deretter spørsmål om psykologien eller standpunkter knyttet til psykologien. Det første spørsmålet vi tar opp, er "Hva bør et menneske gjøre hvis det er plaget av nervøsitet?" Hvordan Galluputvalget svarte på dette, står i tabell 5, kapittel IV.

Som ventet hadde psykologistudentene et nokså pessimistisk syn på hvordan folk ville svare på dette spørsmålet. På det første, minst "psykologvennlige" svaret "ta seg sammen, slutte å syte" spredte psykologistudentene seg nokså mye. Medianen er imidlertid på ca. 20%, mens i Galluputvalget var det bare 8% av dem som svarte, som ville råde en nervøs til dette. De 59 studentene fordelte seg med 7 under og 52 over dette tallet. 9 trodde at over halvparten av de spurte ville velge dette svaret, og en enkelt gjettet på så mye som 80%.

Stort sett trodde psykologene at omtrent like mange, altså ca. 20%, ville foreslå å søke faglig hjelp. I virkeligheten viste det seg altså å være langt flere, 47%. Blant de 59 studentene var det 55 som plasserte seg under dette tallet, og bare 4 våget å tro at 47% eller mer ville velge alternativet faglig hjelp. 9 av de 59 gjettet på bare 0 - 5%, m.a.o. har vi en nokså tydelig pessimisme her.

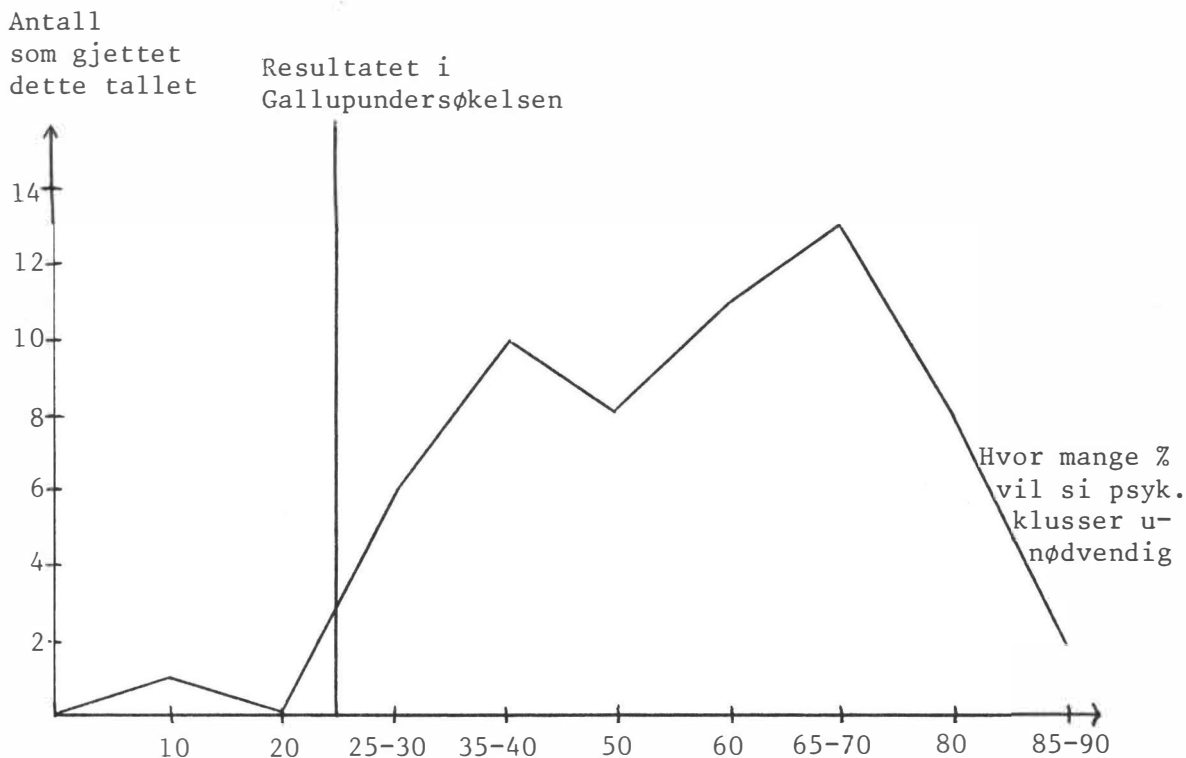
Pessimismen går igjen i flere spørsmål. Bant annet ble psykologistudentene spurt hvor mange de mente ville være enig i at psykologer klusser med saker de helst burde holdt seg borte fra. Gallupresultatene for dette spørsmålet er å finne i tabell 1 og 2. Av alle de spurte var det der 14% som mente psykologer var en yrkesgruppe som klusset med saker som ville ha ordnet seg bra av seg selv. Dersom vi ser bort fra dem som ikke kunne velge mellom de to utsagnene, eller sa at de ikke visste, blir det 24% som mente at psykologer klusser. Av psykologistudentene var det faktisk bare en som trodde under 24% ville velge dette svaret, mens de andre plasserte seg til dels langt over. Hele 34 av de 59 gjettet på 60% eller mer, og 10 svært pessimistiske trodde det ville bli minst 80%. Vi bør her kanskje legge til at også vi som gjennomførte denne undersøkelsen, forventet at resultatene i Galluputvalget ville bli langt mer negative, sett fra psykologprofesjonens side, enn det de faktisk ble.

Figur 2. Psykologistudentenes svarfordeling for hvor mange som vil mene at en som er nervøs bør søke faglig hjelp.

Figuren på neste side vil vise hvor mange prosent psykologistudentene trodde at ville si seg enig i at psykologer klusser med saker som ville ordnet seg best av seg selv.

Figur 3. Psykologistudentenes svarfordeling for hvor mange som vil mene psykologer klusser unødvendig.

Spørsmålet som i Galluputvalget skulle avsløre eventuelle populistiske holdninger overfor psykologene, ble også vurdert av studentene. Der spørres det etter hvordan en får menneskekunnskap, ved skoleutdannelse, livserfaring eller om det er en medfødt egenskap. Svarene på dette er å finne i tabell 6. Her går en mer over til holdninger til psykologien, og til idésystemer som kan påvirke psykologenes profesjonaliseringsprosess. Der viser det seg at mye av psykologistudentenes pessimisme blir borte. For eksempel viste dette spørsmålet hos studentene en svarfordeling som ligger nokså nær opp mot virkeligheten.

På det første svaret, skoleutdannelse gir de beste menneskekjennere, spredte psykologistudentene sine gjetninger fra 3 til 70%. Medianen er imidlertid 25%, og det svarer nokså nøyaktig til hva Gallup-undersøkelsen viste. 32 av de 59 studentene svarte 20, 25 eller 30%. For det andre svaralternativet gjettet psykologistudentene at ca. 60% ville si at menneskekunnskap læres best i livets skole. I den store undersøkelsen var det 56% som valgte dette svaret.

Også på andre spørsmål som kan knyttes til psykologien, forutså studentene temmelig bra hva slags svar vi ville få. Dette gjelder bl.a. spørsmålet om barndommen er en lykkelig eller vanskelig tid. Gallups resultater står i tabell 7. Studentene samlet seg om at ca. 40% ville si at barndommen er en sorgløs og problemfri tid. Ser vi bort fra "vet ikke"-svarene, fikk Gallup 36% av dette svaret. For øvrig var det nokså stor spredning her. Av de 59 studentene mente 17 at under 25% ville si at barndommen er sorgløs, og 13 trodde over halvparten av de vi spurte, ville velge dette svaret.

Det viste seg altså at studentene på spørsmål som angår psykologen som yrkesutøver, har et pessimistisk syn. Der tror de folk vil si langt styggere ting om dem enn de egentlig gjør. På spørsmål som mer angår psykologien, eller standpunkter knyttet til den, har de derimot en større tillit til hva folk vil si og mene. Her forutsier de ganske godt de svarene som 1612 nordmenn ga i Gallupundersøkelsen noen måneder senere. Årsakene til dette ligger nok for en stor del i at holdninger til psykologene som yrkesutøvere, er den som først og fremst har kommet til uttrykk i avisene. Der har psykologistudentene blitt konfrontert med de samme ytringene som vi fant når vi lette i pressen etter holdninger til psykologen. At psykologistudentene har et så vidt pessimistisk syn på dette, kan forklares ved at individer generelt har en tendens til å feste seg ved det negative innholdet i det en møter i avisnyheter og i omgivelsene ellers.¹⁾

Vi har vært inne på at de positive holdningene til psykologene ser ut til å være en del av en mer alminnelig og nokså utbredt profesjonsvelvilje eller en velvilje til alle yrker som krever høyere utdanning. Det er altså slett ikke slik at folk er på parti med en profesjonell yrkesgruppe mot en annen.

Psykologistudentene synes imidlertid å oppfatte konteksten omkring profesjonen på en helt annen måte. De ser seg selv som representanter for en yrkesgruppe som konkurrerer med andre og tilgrensede yrkesgrupper om folks gunst. Dette kommer til uttrykk ved at de av psykologistudentene som tror at svært mange mener psykologen klusser tror også at svært mange vil tillegge presten, legen og folkeskolelæreren mye menneskekunnskap.

1) Dette er påvist av Johan Galtung og Mari Holmboe Ruge:
 "The structure of foreign news", Journal of Peace Research, 1965,
 p. 64-89.

Tabell 35. Psykologistudentenes oppfatning av hvor mange som vil si "psykologen klusser unødvendig" mot oppfatning av hvor mange som vil tillegge andre profesjoner stor menneskekunnskap. Absolutte tall.

	Hvor stor %-andel vil tillegge disse yrkesgruppene stor menneskekunnskap?							
	Legen		Læreren		Presten		Totalt	
	0-60	70-90	0-40	50-90	10-40	50-90		
Hvor mange vil si at psykologen klusser?	10-50%	17	8	15	10	13	12	25
	60-90%	18	16	11	23	14	20	34
Sum		35	24	26	33	27	32	59

Denne delen av undersøkelsen er blitt kritisert fordi det er brukt grunnfagsstudenter som respondenter. Særlig har enkelte hovedfagsstudenter i psykologi uttalt at sannsynligvis ville hovedfagsstudenter ha helt andre meninger om de spørsmålene som er stilt. Særlig ble det hevdet at de som hadde vært ute i praksis ville skille seg ut. Det er imidlertid foretatt en replikering av denne undersøkelsen, der 22 hovedfagsstudenter i psykologi svarte på akkurat de samme spørsmålene.¹⁾

Nå er selvfølgelig 22 et så spinkelt utvalg at resultatene må tas med alle mulige forbehold. Disse 22 skilte seg imidlertid ikke fra grunnfagsstudentene på noen måte. Heller ikke var det noen forskjell mellom de som hadde og de som ikke hadde vært ute i praksis. Akkurat som grunnfagsstudentene hadde disse en tendens til å være relativt pessimistiske når det gjaldt spørsmål om psykologen som yrkesutøver, mens deres bilde av folks holdning til standpunkter knyttet til psykologien stemmer bedre overens med virkeligheten.

1) Arbeidet ble gjort av Kjersti Brønne i samarbeid med meg, og resultatet foreligger i Kjersti Brønne: Psykologistudenter og andre folk. Mellomfagsoppgave ved Institutt for Sosiologi, våren 71.

Sett under ett får vi altså inntrykk av at psykologene i dag akkurat som under fagets etableringsprosess føler at de møter nokså mye motstand og heller liten forståelse for det de driver på med. Allerede i kapittel II var vi inne på hva dette betydde for psykologenes profesjonaliseringsprosess. Da fikk en inntrykk av at motstanden fikk yrkesgruppen til å stå sterkere i sin kamp for profesjonell status. Kritikken, som i den første tiden var preget av svært liten kunnskap om faget og profesjonen og i blant kunne være nærmest injurierende, virket til å sveise psykologene sammen. Den ga dem noe ekstra felles.

Men hvordan er dette i dag? Antallet psykologer, for ikke å snakke om psykologistudenter, er langt større, og kontakten mellom dem tilsvarende dårligere. Myten om at psykologene har folkeopinionen mot seg, eksisterer enda, selv om dens virkelighetsgrunnlag altså viser seg å være svakt.

I de første årene etter etableringen av faget virket det som om oppnåelsen av full profesjonell status var noe alle kunne samle seg om og betrakte som det store målet. Nå ser det faktisk ut som om dette målet har kommet mer og mer i bakgrunnen. Det synes ikke lenger så sikkert at psykologene klart og entydig vil ha en profesjonalisering.

Våren 1969 kom det i gang en sterk debatt om lukking av psykologistudiet. Gemyttene kom i kok på flere hold, og særlig gikk studentene imot lukking. En del av det som kom til uttrykk i debattinnleggene, er interessant fra et profesjonaliseringssynspunkt. Blant annet ble det gang på gang hevdet at en ville komme opp i store problemer ved et forsøk på å velge ut kandidater til psykologistudiet.

Psykologisk Studentutvalg uttalte:

"Kriteriene på "en god psykolog" er så vanskelig definerbare at det ville være praktisk talt umulig å finne fram til et brukbart seleksjonsmiddel. Å foreta utvelgelsen på grunnlag av ren skoleflinkhet, ville muligens utelukke mange som kunne tilføre faget verdifulle impulser. En lukking av embetsstudiet kunne derfor medvirke til en tilstigning av et fag som må være i stadig forandring." ¹⁾

1) Universitas, 1969, nr. 3. "Psykologistudentene protesterer".

Den samme tankegangen kommer fram i en intensiv intervjuiserie med tilfeldige psykologistudenter. De ble bedt om å si sin mening, så utfyllende som mulig, om tre saker: Karakterenes betydning, hvordan vet man hva som er en god psykolog og standarden innen faget, er det enighet eller uenighet osv. Resultatet av denne intervjuerien må selvfølgelig tas med en del forbehold. Vi vet for eksempel ikke hvor representative disse studentene er for profesjonen for øvrig. Det er mulig, at særlig på det tidspunkt denne intervjuingen foregikk (1969), var en stor del av studentene relativt opposisjonelle i forhold til resten av profesjonen. Det viser seg imidlertid å være ganske stor enighet om disse spørsmålene blant de studentene som ble intervjuet.

De fleste mente at karakterene betydde ingenting for om en kunne bli en god psykolog eller ikke. Ikke en gang den endelige karakteren til embets-eksamen ville de legge særlig vekt på. Den kan nok si noe om grunnkunnskapene, men ingenting om dyktigheten som psykolog. Alt for mye vil avhenge av de oppgaver som blir gitt, og av den enkeltes evne til å uttrykke seg. En sa at psykologisk forståelse var noe som en ikke så lett får gitt uttrykk for, og som slett ikke kan komme frem ved en eksamen der man bedømmer teoretiske kunnskaper. En annen var inne på at eksamen nok ville fortelle hvor god psykologistudent du var, men ikke røpe noe som helst om hvor god psykolog du ville bli.

Så ble spørsmålet hvordan man da skal vite hvem som er god psykolog. Hvilke kriterier skal man gå etter?

Det var stor enighet om at disse kriteriene var høyst uklare. Et par studenter var inne på at dette kunne bli et politisk spørsmål fordi den psykologiske praksis må sees i relasjon til et verdigrunnlag. Er det f.eks. alltid riktig å si at en god psykolog er en som klarer å tilpasse folk til det bestående samfunn, om en mener at dette er et sykt samfunn?

Særlig de nyere studentene mente at det måtte være mulig å se på den enkeltes resultater om han var en god psykolog eller ikke.

Vi var også så vidt inne på kvaksalver-problemet med de rent "private" psykologer som begynner for seg selv. De fleste mente at noe grunnkunnskap måtte til, ren menneskekunnskap var vel og bra, men de måtte lære å anvende den riktig. Men det var også noen som hevdet at det fantes gode menneskekjennere som ikke hadde noe som helst å lære av psykologien.

På spørsmål om hvem som var de rette til å bedømme om en var en god psykolog eller ikke, var det ikke en eneste som ga det svaret som fra profesjonssosiologisk synspunkt ville vært det riktige: Andre psykologer. Noen mente at det var det ikke noen som kunne bedømme i det hele tatt, mens andre mente at det måtte bli hvem som helst som kom i kontakt med psykologen.

Alle de som ble intervjuet, mente at faget var sterkt preget av uenighet og motstridende retninger. Det var sterk tvil om det på noen måte gikk an å snakke om en psykologi. Det dreier seg om en ny vitenskap som har mange måter å angripe problemene på, og der objektivitet er vanskelig, for ikke å si umulig.

Før en gir noen dypere vurdering av svarene, er det nødvendig å understreke at disse nokså lange og intensive intervjuene med noen psykologistudenter, foregikk i en relativt urolig tid. I en viss grad kan svarene være uttrykk for en slags selvmaksimering i en konflikt med lærerne. Det er likevel interessant å bruke profesjonssosiologisk teori på disse argumentene. I kapittel I var vi inne på at for at full profesjonalisering skulle kunne finne sted, måtte omgivelsene oppfylle visse betingelser. Blant annet nevnte vi tre "troer" som var en forutsetning for profesjonalisering.

1) Troen på formell kunnskap, til forskjell fra sunt folkevett, gudgitte gaver osv. Denne troen på formell kunnskap synes ikke å være særlig sterk hos studentene. Den kunnskap som overbringes gjennom utdanning, oppfattes ikke som uløselig knyttet til den senere virksomhet som psykolog. Som én sier: Det er noe helt annet å være en god psykologistudent enn å være en god psykolog. Dessuten ser det ut som om de ikke helt forkastet det sunne folkevett eller de gudgitte gaver. I hvert fall var ingen helt avvisende når vi førte samtalene inn på den rent "private" psykolog som praktiserer uten utdanning. De mest skeptiske mente at noe grunnkunnskap måtte til, eller at selv den beste menneskekjenner kunne gjøre mye skade før han lærte å bruke sin kunnskap på riktig måte. Men som nevnt var det også en som mente det fantes folk som hadde fått så mye av disse "gudgitte gaver" at de ikke hadde noe å lære i et psykologistudium.

2) Tro på at denne formelle kunnskapen kan testes ved eksamener som gir god predikasjon om senere yrkesinnsats. Denne troen var minimal hos de intervjuede som arbeidet med denne eksamen som mål. Det ble gjentatt av flere at det å være en god psykolog, bygget på en dypere forståelse som ikke var målbar ved eksamener.

Et annet trekk som ble fremhevet ved faget, var at det fornyet seg svært fort, og at enigheten innen faget var temmelig tvilsom. Dette er også en faktor som i høy grad svekker betingelsene for profesjonalisering.

3) Tro på at de som utsettes for den profesjonelle yrkesutøver, i liten grad er i stand til å vurdere innsats eller potensiell innsats. Studentene mente at kriteriene på en god psykolog var ytterst uklare. Enten kunne ingen avgjøre hvem som var en god psykolog, eller så kunne det overlates til klientene, eller hvem som helst han kom i kontakt med som psykolog. Dermed rører de ved grunnlaget for den maksimalt profesjonelle situasjonen, monopolet. Forutsetning for monopol på utøvelsen av den profesjonelle aktivitet, er nettopp at klientvurdering utelukkes. Dersom det overlates til hvem som helst å vurdere hvem som er en god psykolog, innebærer det også at en som ikke har hele denne utdannelsen, kan bli betraktet som en god psykolog. Bare ved at evalueringen kan begrenses til andre profesjonsmedlemmer, sikrer man seg at monopolsituasjonen opprettholdes, at yrkene som defineres som psykologyrker, ikke kan fylles av andre enn dem som har psykologutdannelse.

Dersom en psykologs profesjonelle kvalifikasjoner skal kunne vurderes også av dem som ikke har disse kvalifikasjoner, får dette konsekvenser for konkurranseforholdet mellom de ulike profesjonsmedlemmene. Det kan føre til at en legmann kommer i "dommerstet" i en intraprofesjonell diskusjon. Dette vil virke inn på flere faktorer, som alle svekker den profesjonelle situasjon. For det ene blir monopolordningen brutt allerede ved at utenforstående dermed kan gi kriteriene for hva som er en god psykolog. For det annet vil det virke inn på kollegialiteten i yrkesgruppen ved at konkurransemomentet forsterkes.

Flere profesjoner har i sin etiske kodeks kollegialitetsregler som skal forhindre slike intraprofesjonelle diskusjoner der legmenn kan ta del. For eksempel har legene med en regel om at leger skal ikke gi uttrykk for faglig uenighet så pasienter hører på, dvs. legmannen må for all del ikke overlates å vurdere hvem som er den beste legen.

Studenter nevner mange slike faktorer i sitt syn på faget og yrket som vil svekke monopolordningen. Det bilde de har av sitt fag, viser ikke en yrkesgruppe nær opp til den maksimalt profesjonelle situasjon. Tvert imot synes det som om de er mer interessert i en avprofesjonalisering.

Hva er det så som har ført til denne begrensede interessen for videre profesjonalisering? Et svar på dette spørsmålet kan samtidig være en kort oppsummering av de viktigste funnene denne oppgaven har kunnet by på.

Psykologi var et skolefag lenge før det eksisterte noe yrke ved dette navnet. Psykologenes profesjonaliseringsprosess stemmer dårlig med hva Harold Wilensky fant var den vanligste sekvens i USA, og med hva vi selv fant for noen norske profesjoner. I kapittel II viste vi hvordan utdanningsgruppen følte seg presset av de profesjonaliserte gruppene

som eksisterte ved siden av dem ved Universitetet. Magistere i psykologi, og noen med annen akademisk utdanning, men med sterk interesse for psykologi, dannet Norsk Psykologforening i 1934. Den samme gruppen sto bak da embetseksamen i psykologi ble innført. Mer eller mindre bevisst, og uten at det ble eksplisitt uttrykt, var målsettingen å skape et yrke der de som hadde utdannelsen, kunne oppnå den samme økonomiske og prestisjemessige belønning som dem de hadde valgt å sammenlikne seg med. For å oppnå dette ga psykologene et popularisert bilde av seg selv, et bilde av en person som testet og målte evner og anlegg. Psykologene selv hevdet at det var behov for dem som "psykoteknikere til personalkontorer og til forsvaret, skolepsykologer, og innen den anvendte sosialpsykologi, fengsler, skolehjem, mødrehygienekontor o.l." 1) Samtidig gikk studentenes interesser sterkest i retning av klinisk psykologi og eksperimentalsykologi.

Nettopp fordi det var utdanningsgruppen selv som var det viktigste drivkraften i prosessen, ble tilknytningen til myndighetene svak. Reaksjonen på den egenartede profesjonaliseringsprosessen var at den nye yrkesgruppen ble møtt med en hel del skepsis. Som vi så i kapittel III, var også psykologene selv tydelig klar over denne negative opinionen. I sitt tidsskrift Impuls beklaget de seg over mangelen på velvilje overfor dem selv og deres metoder.

En større intervjuundersøkelse har imidlertid vist at velviljen slett ikke er så liten. Folk flest tror bra om yrkesgruppen, og vil nødvendigvis si noe stygt om dem. Men dette er noe som gjelder alle profesjoner, og ikke spesielt psykologene. Holdning til psykologene har dessuten sterkere sammenheng med politisk oppfatning enn med sosioøkonomiske egen-skaper hos individet.

Psykologprofesjonen er slik langt fra vokst opp på basis av noen klar interessegruppes krav. Den har heller trengt seg frem til tross for den manglende interessen. Dette kommer også til uttrykk i psykologyrkenes plassering. Disse yrkene danner ingen enhet, og psykologene hører ikke hjemme innen noen institusjonell ramme. De utgjør på mange måter en supplementsprofesjon. Som vi så i kapittel VII, bærer andre profesjoners forhold til psykologene også tydelig preg av dette. I offentlige uttalelser, som f.eks. tidsskriftartikler, er de opptatt av å trekke opp grensene for sin egen profesjonelle virksomhet, og passe på at psykologene holder seg utenfor disse. På spørreskjemaer er de mer velvillig innstilt, og gir svar som likner de vi fikk fra den høyeste utdanningsgruppen i Galluputvalget. Særlig var lærerstudentene positive overfor psykologene.

1) St.f. 1947, III, Ot.prp. nr. 98

Psykologene kan slik sies å ha en løs tilknytning til maktapparatet. Den støtte de får fra folkeopinionen og fra andre profesjoner, er begrenset og dessuten lite eksplisitt artikulert. Det kan være dette vi ser utslag av i den svake interessen for videre profesjonalisering, og i den voldsomme overvurderingen av motstandere og problemer.

IX OM Å MÅLE MENINGER. METODEKRITIKK.
DET PROFESJONELLE SAMFUNN. TEORIKRITIKK.

I kapittel etter kapittel har vi nå vært opptatt av holdninger. Hovedtemaet har vært å finne ut noe om forholdet mellom psykologprofesjonen og omgivelsene. Først så vi noen avisskriveres holdninger, slik de fremsto i norsk presse i psykologprofesjonens første etableringsår. Særlig var vi interessert i årene 1948 og 1956. For det andre har vi hovedmaterialet for undersøkelsen, brakt til veie av Gallup. Det gav grunnlag for en analyse av almenhetens holdninger ut fra hva de svarte på våre spørsmål. For det tredje har vi sett en del på hvilke holdninger studenter i andre fag hadde til psykologene. Og som det fjerde og siste så vi på hvordan psykologene trodde folk oppfattet dem, ved en liten spørreskjemaundersøkelse blant psykologistudenter.

Men så er problemet hva vi egentlig har funnet. Er det holdninger vi er kommet frem til, og hva er så en holdning?

Ifølge Daniel Katz¹⁾ kan en holdning defineres som et individs tendens til å evaluere et symbol eller et objekt på en gunstig eller ugunstig måte. Holdningen inkluderer både affektive og kognitive elementer knyttet til holdningsobjektet, dets karakteristika og dets relasjoner til andre objekter. Når spesifikke holdninger er organisert i en hierarkisk struktur utgjør de et verdisystem.

Theodore M. Newcomb²⁾ knytter holdninger til motiver, og sier at alle holdninger går ut fra et spesifikt motiv. Newcomb's analyse baserer seg forøvrig mye på Katz, som har sett på hvilke funksjoner holdninger fyller i forhold til motivene. Katz fremhever særlig fire slike funksjoner:

1. Den instrumentelle funksjon tar utgangspunkt i at individet søker å maksimere de positive, og minimere de negative sanksjoner fra omgivelsene. Slike holdninger er enten midler til å nå et bestemt mål, eller de er affektive assosiasjoner bygget på tidligere erfaringer i forbindelse med behovstilfredsstillelse. Holdninger som fyller denne funksjonen avhenger av hvordan individet oppfatter den nytte objektet kan ha.

1) D. Katz: "The functional approach to the study of attitudes." Public Opinion Quarterly, 1960, s. 163-204.

2) Newcomb, Turner og Converse: Social Psychology. San Francisco 1965, s. 43.

2. Den ego-defensive funksjon fylles av holdninger som bygger opp om vår selvopfatning. I motsetning til den første typen kommer slike holdninger innenfra. De skapes ikke av holdningsobjektet, men springer ut fra individets egne emosjonelle konflikter. Som eksempel nevner Katz at en mindreverdighetsfølelse kan projiseres over til å bli en negativ oppfatning av en minoritetsgruppe.

3. Den verdi-ekspressive funksjon fylles av holdninger som uttrykker sentrale verdier. Mens noen holdninger har som funksjon å hindre at personer røper sin egentlige natur for seg selv og andre, vil andre holdninger ha som funksjon å gi positivt uttrykk for hans verdier og for hvordan han oppfatter seg selv. F.eks. vil en som betrakter seg som liberal, uttrykke holdninger som bygger opp om et slikt verdisystem. Holdninger som fyller denne funksjonen viser seg også ved at individet gir uttrykk for de samme verdier som den gruppe han ønsker å tilhøre.

4. Kunnskapsfunksjonen bygger på at folk trenger standarder eller referanserammer for å forstå sine omgivelser, og holdningene bidrar til å skape slike standarder. Slik kan denne typen holdninger virke til å avgrense og stabilisere hva som ellers er komplekst og kaotisk.

Disse funksjonene er selvfølgelig ikke klart og entydig avgrenset i forhold til hverandre. Slik vil vi se at også de holdningene vi har vært opptatt av her i denne oppgaven fyller flere funksjoner. Når det gjelder folks holdning til psykologen og psykologprofesjonen kan en nok likevel se bort fra den første funksjonen. Hva en mener om psykologene vil sjelden få noen betydning for hvilke konkrete negative eller positive sanksjoner omgivelsene vil møte en med.

For det Katz kaller den ego-defensive funksjonen stiller det seg noe anderledes. En del av avisreaksjonene i psykologprofesjonens første tid viste holdninger som nettopp så ut til å uttrykke en "beskyttelse mot ytre fare og indre konflikt." Holdningene var utløst av en trusel utenfra, og det gjaldt å beskytte seg selv og andre mot "menneskemålerne" som man mente kunne gjøre mer skade enn gagn. En mulighet er det selvfølgelig også at noen antok en sterkt negativ holdning mot psykologene som en projisering av egen mindreverdighetsfølelse. Dette kan også betraktes ut fra et mer individuelt synspunkt. Som vi var inne på i kapittel VI, kan psykologen i blant oppfattes som en trusel, fordi han trenger inn i det enkelte menneske for å fortelle det hvem det er.

Først og fremst vil de holdningene vi har sett på her fylle den verdi-ekspressive funksjonen. Det har vi vist særlig i kapittel VI, der vi så hvordan bestemte oppfatninger av psykologen, av problemer i barndommen etc., hang sammen med en sosialliberalistisk eller kulturradikal ideologi som vi fant igjen særlig hos de som stemte SF og Venstre. Slik har respondentene gjennom disse svarene uttrykt sine sentrale verdier

og hvordan de oppfatter seg selv. Når vi mener å ha funnet en interprofesjonal solidaritet, er det og en holdning som fyller en verdi-ekspressiv funksjon. Som Katz sier, viser denne funksjonen seg også ved at individet gir uttrykk for de samme verdier som den gruppe han ønsker å identifisere seg med.

Individer har også behov for en kognitiv organisering og systematisering av omgivelsene, de trenger referanserammer eller standarder å forstå noe ut fra. Slik vil deres oppfatning av en profesjon først og fremst fylle en kunnskapsfunksjon. Det skapes et bilde av hvordan folk med høyere utdanning er og hvilke egenskaper de har. Dette bildet vil slå gjennom også når det er tale om en enkelt profesjon som psykologene. Den velvilje og respekt som alle profesjoner automatisk møtes med vil medføre en positiv oppfatning av psykologprofesjonen. Som vi så var det sammenheng mellom å tillegge legen, presten eller folkeskolelæreren mye menneskekunnskap, og å ha en positiv oppfatning av psykologene.

I tillegg til at holdninger fyller visse funksjoner har de også en del formelle egenskaper. Katz nevner en hel rekke, vi er særlig interessert i to av dem. Først har vi holdningens retning. Med det menes ganske enkelt at holdninger overfor et objekt kan klassifiseres som positive eller negative. Retningen er den egenskap ved holdningen som er enklest å undersøke, og det er også den som vanligvis blir utsatt for analyse i holdningsstudier. For så vidt er det typisk at det er retningen vi har vært mest opptatt av i denne oppgaven. Bl.a. for å få vite noe om betingelsene for psykologenes profesjonalisering, har vi undersøkt folks positive eller negative reaksjon på en rekke spørsmål. Det vi har fått vite noe om er altså en rekke holdningers retning.

En holdningsintensitet refererer til styrken av den affektive komponent. Newcomb understreker at intensiteten ved en holdning omfatter to nokså forskjellige aspekter. For det første brukes det om intensitet i holdningsretningen, dvs. det vi har målt når vi har fått folk til å si at psykologen gjør arbeidet sitt nokså dårlig eller svært dårlig. For det andre gjelder det at den spurte kan si at psykologen gjør arbeidet sitt middels bra, og denne meningen kan være mer eller mindre sterk. Intensitetsgraden blir da hvor sikker individet er i sin overbevisning. I de videre kommentarer til holdningene velger vi å bruke "intensitet" på denne siste måten.

Intensitetsaspektet vil forøvrig komme noe ulikt frem etter som hvilke metoder som er brukt. Det kan denne undersøkelsen illustrere. I den første delen baserte vi oss på historiske metoder, og kildene var aviser, tidsskrifter og stortingsforhandlinger. Avisinnleggene røper en ganske sterk intensitet i selve det faktum at de står der på trykk. En person

som er relativt likegyldig overfor utviklingen i psykologprofesjonen føler ingen trang til å bruke tid på å skrive ned sine meninger for gjennom en avis å formidle dem til andre. Dessuten kan styrken av den affektive komponent relativt lett leses ut av innleggene.

Den siste delen av oppgaven baserer seg på intervjudata. Spørreskjemaet som ble brukt hadde strengt strukturerte spørsmål og stort sett prekodete svar. Disse dataene forteller ingen ting om intensiteten. Vi vet ikke med hvilken styrke respondentene hevdet sine meninger. Materialet gir ingen mulighet til å finne ut om de svarene vi fikk var noe folk bare tilfeldigvis sa for å gi et svar og for å tilfredsstille intervjueren, eller om det var noe de hadde gjort seg opp en sterk og overbevist mening om på forhånd. Vil man i en intervju-undersøkelse som denne også vite noe om holdningsintensiteten, kan det løses ved at hvert holdnings-spørsmål får et tilleggsspørsmål hvor respondenten skal si hvor overbevist han er om det svaret han nettopp har gitt.

Det er imidlertid svært vanskelig å studere holdninger uten at en også har en viss forståelse for egenskaper ved holdningsobjektene. Newcomb tar opp flere aspekter ved objektene. Her vil vi særlig fremheve to som synes viktige for oss.

For det første vil holdningsobjektene fremstå for oss med ulik grad av inklusivitet. Ved noen objekter kan bare én egenskap eller ét aspekt variere. Andre er langt mer komplekse og omfatter et stort antall aspekter som kan variere samtidig. Til tross for at psykologene for en stor del har benyttet endimensjonale stimuli i sine eksperimenter, er det få holdningsobjekter i det virkelige liv som er absolutt endimensjonale. Et problem er at en ofte for å forenkle sammenlikninger behandler multidimensjonale objekter som om de var endimensjonale.

Særlig gjelder det alle sosiale objekter at de presenterer seg for oss med mange egenskaper samtidig. Denne inklusiviteten ser vi også når vi analyserer psykologprofesjonen som holdningsobjekt. Spørsmålene vi har brukt for å kartlegge holdningene dekker mange dimensjoner: Betrakter folk de problemene psykologene har som oppgave å ta seg av som viktige? Mener de at dette er vanskeligheter en bør kunne ordne opp i selv? Hvor bra eller dårlig gjør psykologen arbeidet sitt? ...etc.

Siden objektet, psykologprofesjonen, har denne grad av inklusivitet, og siden en, i hvert fall teoretisk, kan vente at respondentene har ulik oppfatning av hver enkelt av alle de egenskaper et så komplekst objekt har, kan det virke noe tvilsomt å snakke om en holdning til profesjonen. Newcomb forsvarer likevel en slik fremgangsmåte ved analyse av holdninger til komplekse sosiale enheter. Han mener at vi har en tendens til å gjøre

oss opp meningsfylte, generaliserte holdninger om ethvert objekt. Samme hvor komplekst og omfattende det er, vil vi oppfatte det som en enhet eller et hele. Dette kan vi for så vidt se også av vår undersøkelse. Til tross for at spørsmålene omhandlet hva vi må kalle komplekse objekter, fikk vi relativt få "vet ikke" svar. Det virker ikke som de spurte hadde problemer med å innta en holdning. Samtidig er det en viss sammenheng mellom svarene på de ulike spørsmålene. Profesjonen oppfattes, til tross for sine mange sider som en enhet av de fleste. Til dels har undersøkelsen også vist at psykologene oppfattes som en del av et større hele, "profesjonene", eller alle med høyere utdanning.

Selv om Newcomb hevder at vi danner oss generaliserte holdninger om ethvert objekt, refererer han til undersøkelser som har vist at overfor tilstrekkelig komplekse objekter vil folk gi uttrykk for både positive og negative holdninger på samme tid. Som vi skal komme tilbake til er dette også blitt delvis bekreftet av vår undersøkelse.

Hvor generelle holdningene er har nemlig sammenheng ikke bare med objektets inklusivitet, men også med sentraliteten. Sentralitet er den andre egenskapen ved holdningsobjektene som vi skal ta opp her. Når det gjelder vår analyse av holdninger til psykologer, er den kanskje enda viktigere å ta med i betraktningen enn inklusiviteten. Noen objekter har en sentral plass i individets bevissthet, andre befinner seg relativt fjernt ute i periferien. Kunne vi kartlegge alle bevisste tanker hos et individ, ville sentralitet bli det samme som den hyppighet objektet forekom med. I den mest ekstreme periferi befinner seg de objekter individet ikke en gang vet at eksisterer.

Det er liten grunn til å tro at psykologi og psykologprofesjonen er særlig sentrale holdningsobjekter for respondentene i Galluputvalget. Selvfølgelig vil dette variere svært mye fra den ene til den andre for de vi har spurt, i nær sammenheng med hvilken tilknytning og hvilke erfaringer de har hatt med psykologer.

Desto mer sentralt et holdningsobjekt er for en person, desto mer sannsynlig er det at han har samlet seg en del informasjon om dette objektet. Dermed trer også sammenhengen mellom sentralitet og inklusivitet frem. Individet har mer informasjon om sentrale objekter, og dermed vil disse objektene også virke mer komplekse enn objekter som befinner seg mer perifert i bevisstheten. Derfor vil svært sentrale, komplekse objekter være vanskeligere å oppfatte som en enhet, og det vil være vanskeligere å danne seg en meningsfylt holdning overfor dem.

Dette illustreres relativt bra av vår undersøkelse. Dessverre vet vi lite om sentraliteten til de holdningsobjektene vi har undersøkt. Men

dersom vi likevel går ut fra at psykologprofesjonen er mest sentral for dem som selv har en høyere utdanning, og som også er de som hyppigst har vært i kontakt med ham, er det ikke rart at akkurat disse viser mest sammensatte holdninger overfor profesjonen. Det er denne gruppen som har minst samsvar mellom holdning til de ulike sidene ved profesjonen.

Holdningsobjektets sentralitet vil også virke inn på holdningens intensitet. En person som knapt nok vet hva en psykolog er for noe, har neppe særlig intense holdninger overfor psykologer. Som nevnt bør vi i vårt tilfelle sannsynligvis ikke ha alt for sterk tro på verken at holdningsobjektet, psykologprofesjonen, står særlig sterkt i respondentenes bevissthet, eller at de holdningene vi har fått inn er særlig intense. Kanskje er det en hel del av respondentene som aldri har tenkt over disse tingene, og som heller aldri ville ha kommet til å gjøre det dersom ikke en intervjuer for et øyeblikk hadde konfrontert dem med spørsmålene. Hva kan en da legge i svarene vi har fått inn? Dette er et problem som sikkert kan løses på mange måter. Jeg har valgt å ta hvert svar for det det er. Tross alt har folk fått svaralternativer å velge mellom, og de har valgt ett og vraket de andre. Det kan så være at svaret for manges vedkommende ikke er gitt på grunnlag av moden overveielse, og at dette er problemer de ikke har gjort seg opp noen mening om på forhånd. Likevel har de gitt akkurat dette svaret, og ikke noe annet. Det er det eneste vi har å holde oss til, og på dette grunnlag er analysen gjort.

Et annet problem er at til tross for at vi hele tiden har snakket om holdninger, er det ikke egentlig holdninger vi har fått tak i. Det vi har fått som svar på våre spørsmål er meninger (opinions), som er holdningens verbale uttrykk. I det lengste vil vi tro at de meningene vi har funnet gir et sant uttrykk for den underliggende holdning.

At vi har fått inn bare verbale data, er imidlertid en begrensning ikke bare ved holdningsanalyser som denne, men ved alle typer intervjuundersøkelser. Vi vil derfor avslutte disse metodekommentarene med å ta opp noen begrensninger ved intervjumetoden. Stort sett er disse hentet fra Johan Galtung: Theory and Method in Social Research.¹⁾

1. Survey metoden er for individualistisk. Bare enkeltindivider intervjues. Denne individualismen understrekes i utvalgsprosedyren, der individet bokstavelig talt trekkes ut av sin sosiale kontekst, og i et utvalg skal representere et samfunn på én person for så å sammenliknes med andre én-personsamfunn. I den elementære surveyanalysen, som i

1) Johan Galtung: Theory and Methods in Social Research. Universitetsforlaget 1967. Side 148-160.

profesjonsundersøkelsen, blir så individene gruppert ut fra hvilken holdning de har, og etter sin formelle og uformelle posisjon i den sosiale struktur. Gruppespektet blir helt borte, noe som ifølge Galtung bare er helt berettiget der individene lever helt isolert.

2. Survey metoden er for demokratisk. Alles stemme teller like mye. Derfor er det svært lett å assosiere den situasjon individet står overfor som respondent i en survey-undersøkelse med deltakelse i en eller annen form for valg. Galtung mener dette kan føre til at respondenten kan komme til å føle en blanding av betydningsfullhet og ansvar, og derfor lete etter de "riktige" svarene. "Den demokratiske bias" vil føre til alvorlige validitetsproblemer i samfunn der ikke alle teller like mye, eller har like mye å si, dvs. alle samfunn.

Denne begrensningen kan i vår profesjonsundersøkelse ha både stor og liten betydning på samme tid, alt etter hvordan vi nærmer oss problemene. Er vi interessert i hvilken oppfatning folk flest har av psykologene, skulle ikke metodens demokratiskehet skape problemer. Tvert imot skulle den hjelpe oss til nettopp å finne frem til hva almenheten mener. Samtidig opererer vi med en mer generell utgave av vår problemstilling: Hvordan er de sosiale betingelser for psykologenes profesjonalisering? Da vil vi komme opp i større problemer. Det er slett ikke sikkert at alle menneskers meninger teller like mye for psykologene og for deres profesjonalisering. Likevel er det en forutsetning vi har vært nødt til å gjøre her.

3. Survey metoden er for statistisk. Vår intervjuundersøkelse har gitt manifeste, verbale reaksjoner på et bestemt tidspunkt, heller ikke mer. Dette vil særlig være et problem dersom en undersøker holdninger som endrer seg svært fort. Denne begrensningen skulle imidlertid ikke skape uoverkommelige problemer i vårt tilfelle. Det er ingen spesiell grunn til å tro at holdninger til psykologi og psykologprofesjonen vil endre seg svært raskt. Vi må likevel hele tiden være klar over at Gallup-undersøkelsen sier noe bare om holdningene i februar 1969, og ikke hvordan de var to år tidligere og ikke hvordan de er i dag.

Etter denne vurderingen av metoden som er brukt, vil vi ta opp noe av den underliggende teorien, og betrakte problemene omkring profesjoner og profesjonalisering mer generelt. Dermed kommer vi også såvidt inn på hva andre profesjonssosiologer har sagt om dette.

Vi har ikke brukt særlig mye plass på å definere 'profesjon', men bare slått fast at den profesjonelle idealtypen eksisterer når:

1. en bestemt langvarig utdanning erverves av
2. personer som har en ensidig motivasjon rettet mot oppnåelse av

3. bestemte yrker som ifølge sosiale normer ikke kan fylles av andre personer enn de med denne utdannelsen.

Dette er en definisjon som gjør det mulig å snakke om profesjonalisering og avprofesjonalisering. Hovedtemaet for profesjonssosiologien er nemlig ikke statiske strukturer, men prosesser hen i mot eller bort fra det vi kan kalle en maksimalt profesjonell situasjon. Graden av nærhet til den profesjonelle idealtypen vil nemlig stadig endre seg. Med komponentene i definisjonen som utgangspunkt vil en lett finne eksempler på slik endring:

- a) Utdannelsen forlenges og formaliseres. Et eksempel på dette fra psykologenes profesjonaliseringsprosess er innføringen av embets-eksamen i psykologi.
- b) Yrkesmotivasjonen for en bestemt høyere utdannelsesgruppe innsnevres og konsentrerer seg om færre og færre yrker.
- c) Bestemte yrker monopoliseres mer enn før av en bestemt høyere utdannelsesgruppe.

Dette var eksempler på hvordan profesjonalisering kan foregå. Med motsatt fortegn kan de samme eksemplene vise avprofesjonalisering.

Her er profesjonaliseringsbegrepet knyttet til yrkesgruppen eller utdannelsesgruppen som enhet. Men vi har også sett det brukt på andre måter:

- 1) Mikroorientert, med utgangspunkt i det enkelte individ. Et individ kan profesjonaliseres ved at det gjennomgår en formalisert utdanning, og så går inn i et yrke som det ifølge utdannelsen har monopol på og er ensidig motivert mot. Parallelt med dette får individet overført eller internalisert profesjonens verdier og normer. Med vårt utgangspunkt ville vi være mer tilbøyelige til å kalle dette sosialisering inn i en eksisterende profesjon.
- 2) Makroorientert, med utgangspunkt i storsamfunnet. Her er det samfunnet som profesjonaliseres. Men dette kan ha to betydninger:
 - a) Stadig flere yrkesgrupper nærmer seg den profesjonelle idealtipe.
 - b) Stadig flere enkeltindivider kommer til å tilhøre profesjonene.

Slik profesjonalisering oppfattes gjerne som verdifull og bra for samfunnet. Mens disse utgavene av profesjonaliseringsbegrepet tar henholdsvis individet og storsamfunnet som enhet, har vi funnet det mest fruktbart å se på den enkelte yrkesgruppe. Hvilken enhet de ulike tilnæringsmåter benytter er likevel bare et aspekt ved dette. Like vesentlig er det om det er mulig å snakke om både profesjonalisering og avprofesjonalisering som prosesser.

Der ser imidlertid ut til å være en nokså utbredt oppfatning blant profesjonsosologer at de vestlige samfunn utelukkende beveger seg i en retning, nemlig at profesjonalisering stadig pågår.

Her vil vi konsentrere oss om en av dem som har gitt uttrykk for dette synet. Tore Lindbekk har skrevet en artikkel han har kalt "Fire faser i utviklingen av profesjonene og det norske samfunn".¹⁾

Lindbekks definisjon av en profesjon virker forholdsvis statisk, og rent umiddelbart må det være vanskelig å snakke om profesjonalisering med utgangspunkt i en slik definisjon: "En profesjon er en sammenslutning av yrkesutøvere hvor et faglig, utdannelsesmessig kriterium ligger til grunn for tilgangen både til vedkommende yrker og til profesjonen".

Forøvrig bruker Lindbekk er funksjonell tilnærming til problemet. Profesjonen er blitt til for å dekke visse strukturelle behov i storsamfunnet. Denne tilnæringsmåten gir grunnlag for en analyse av det funksjonelle samspill mellom profesjonene og det videre samfunn. I praksis blir dette for Lindbekk en analyse av fire utviklingsstadier:

- 1) Det førprofesjonelle stadium.
- 2) Den profesjonaliserte individualismes stadium.
- 3) Den humanitære individualismes stadium.
- 4) Det koordinerende ekspertokratis stadium.

De tre siste stadiene representerer profesjonaliseringen, først av kirken, offiserskorpset og den offentlige administrasjon, dernest av de humanistiske fag og medisinen, og til slutt av de økonomiske og ingeniørtekniske fag.

Profesjonaliseringen betyr altså her at det opprettes flere profesjoner. Dvs. det foregår stadig flere sammenslutninger av yrkesutøvere, der et faglig, utdannelsesmessig kriterium blir lagt til grunn for både tilgangen til vedkommende yrker og til profesjonen. Profesjonalisering blir slik noe som automatisk må skje i et komplekst samfunn.

I) Tore Lindbekk: Tre essays om profesjonene i det norske samfunn. Stensil. Institutt for samfunnsforskning 1968. Side 1.1 - 1.47

I denne prosessen ser det ut til å være særlig to faktorer Lindbekk oppfatter som viktige.

- 1) Det opprettes en høyere utdanning for en gruppe yrkesutøvere.
- 2) De som har utdannelsen får monopol på yrket.

Vi har tidligere tatt opp Harold Wilensky's teori om trinnene i profesjonaliseringsprosessen. Tore Lindbekk's behandling av problemet minner en del om denne, selv om den er mindre omfattende og konsentrerer seg om færre punkter. Også Lindbekk begynner med at det foreligger en gruppe yrkesutøvere, siden kommer utdannelsen og monopolordningen. Analysen av psykologens profesjonaliseringsprosess viste imidlertid at første trinn ikke nødvendigvis behøver å være eksistensen av en yrkesgruppe. Psykologi eksisterte først som undervisningsfag og universitetsfag, og det var utdanningskategorien som var drivkraften i de endringer som måtte til for at det skulle bli et yrke og en profesjon.

Mens Wilensky tok utgangspunkt i den enkelte, etablerte yrkesgruppe, er enheten i Lindbekks profesjonaliseringsteori storsamfunnet. Det oppstår stadig flere og større yrkesgrupper som baserer seg på en høyere utdanning, og slik profesjonaliseres vårt samfunn. Men i realiteten betyr dette bare at utdannelsesamfunnet vokser og griper om seg. Begrepsapparatet og utgangspunktet er slik at de egentlige og etter min oppfatning mest interessante sidene av problemet ikke kommer til syne. Sannsynligvis er dette noe som preger mange av de profesjonssosiologiske arbeider som konkluderer med at vestlige samfunn gjennomgår en stadig profesjonalisering.

Forsøker vi å benytte en litt annen tilnæringsmåte, er det ikke like sikkert at vi går mot det profesjonelle samfunn. Det er heller slik at det stadig foregår både profesjonalisering og avprofesjonalisering.

Lindbekk kalte det siste utviklingsstadium det ko-ordinerende ekspertokratis stadium. Dette stadium var kjennetegnet ved utviklingen av et teknisk/økonomisk ekspertokrati.

Det ekspertersamfunn Lindbekk beskriver synes å ha spesialisten på en svært sentral plass, og skulle være preget av en spesialismeideologi. Men i kapittel I beskrev vi spesialisme som en ideologi som nettopp vil virke til å begrense profesjonaliseringen.

I følge Lindbekk vil vitenskapens betydning i et slikt samfunn bli stor. En del av ekspertens rolle er å gi sikkerhet også i situasjoner der ingen kan overskue beslutningens konsekvenser. Derfor vil gjerne vitenskapen bli en normkilde og et orienteringspunkt i seg selv. Den usikkerhet den moderne samfunnsorden medfører, vil etter Lindbekks mening styrke en slik orientering mot vitenskapen.

Men som vi før har vært inne på er spesialisme nettopp en konsekvens av sterk vekt på vitenskap. Samtidig som profesjonene er produkt av en spesialisering, trues de av en sterkere form for spesialisering som kan komme til å sprengre profesjonen. Dersom spesialismen drives langt nok, vil fellesskapet innen profesjonen brytes opp. Den felles grunnkunnskap forminskes eller presses helt ut til fordel for spesialkunnskap.

F.eks. innen medisinen vil dette være et spørsmål om hvor stor del av den enkelte leges utdannelse som skal være spesialtøring i motsetning til ervervelsen av det almene felles tanke- og kunnskapsods. Tar vekten på spesialisme overhånd kan den eksisterende profesjonen bli sprengt i en rekke underspesialister.

Spesialismen og ekspertsamfunnet virker også til å bryte ned faggrensene. Dersom grenser og status strengt skulle opprettholdes ville profesjonen være interessert i et bestemt kunnskapselement ikke kan besittes av andre enn de som også har de øvrige kunnskapselementer profesjonen baserer seg på.

At dette er en utvikling som er i gang og stadig forsterkes i vårt samfunn i dag, kan vi se nok av tegn til. En kan finne eksempel på at helheten brytes ned blant annet hos juristene. Der har studenter med en økonomisk utdannelse, f.eks. med eksamen fra Bedriftsøkonomisk Institutt, fått anledning til å følge kurser og ta eksamen i enkelte av de spesialfelter som for juristene er valgfrie til tredje avdeling. Dvs. en økonom kan ta eksamen i en del av det en kan kalle den juridiske helheten.

Å gi en slik løsrevet utdannelse i et enkelt spesialområde vil si å bryte ned det monopol profesjonen her har. Slik kan utviklingen av ekspertsamfunnet heller føre til en fragmentering av profesjonene enn til en øket profesjonalisering. At dette er en ønsket tendens og sikkert en tendens som vil forsterkes i fremtiden kan vi se bl.a. av Ottosenkomiteens innstillinger. I nr. 5, under avsnittet "Fleksibilitet/overgangsmuligheter" legges det stor vekt på "muligheter for overgang mellom ulike studier og sammenkopling mellom ulike studier".¹⁾

"De markerte profesjonelle yrkesroller som en i dag ofte finner i arbeidslivet, kan i mange tilfelle virke som en hindring for videre faglig utvikling, og begrense perspektivene for faglig arbeid. Det er i mange tilfelle ønskelig å bryte med de skarpe skillelinjer mellom profesjoner, og utdanningssystemet vil i denne forbindelse kunne spille en sentral rolle."

"-----et mer fleksibelt grunnutdanningssystem enn det nåværende vil også kunne bidra vesentlig til å skape forutsetninger for et åpnere profesjonelt miljø enn det vi i dag har."

1) Innstilling om videreutdanning for artianere m.v. nr. 5 1970, s. 18.

Det eksisterer også andre tendenser til avprofesjonalisering. En av forutsetningene for full profesjonalisering var at omgivelsene delte profesjonens tro på formell kunnskap, og på at denne kunnskapen kunne testes ved eksamener som gir en god prediskjon om senere yrkesinnsats.

Men som vi allerede har sett såvidt begynner denne troen på eksamen å svekkes nokså sterkt. Dette kommer til uttrykk bl.a. i Ottosen-komiteens innstilling nr. 5. Der stilles det spørsmåltegn ved de evalueringsmetoder man benytter i dag. Det går an å teste om kunnskapen er til stede eller ikke, mens det synes vanskeligere å rangere resultatene.

"Hvis prøvene bare skal konstatere at bestemte regler eller metoder beherskes, er evalueringen gjennomgående nokså enkel. Som nevnt er det vanskeligere å vurdere innsikt, forståelse, kritisk holdning, evne til problemløsning, til samarbeid og eventuelt skapende fantasi."-----"Dette taler for å forenkle en gradering som likevel ikke i noe tilfelle vil kunne uttrykke alle dimensjoner av studieprestasjoner og menneskelige egenskaper." ¹⁾

Troen på eksamen er minnet også hos psykologene. Dette så vi nokså klart av våre intervjuer med psykologistudenter. En bekreftelse på dette finnes i en bok av Steinar Kvale, universitetsstipendiat i psykologi.²⁾ Boka inneholder et forsøk på å vurdere universitetseksamens prediktive validitet, dvs. hvorvidt eksamen måler egnethet til videre studier og til yrkesutøving. Empiriske undersøkelser av den prediktive validitet er vanskelig å gjennomføre fordi det krever at en tar stilling til hva som skal menes med dyktighet i yrkesutøving, noe som slett ikke er særlig enkelt. Det er likevel gjort en del undersøkelser, og Kvale nevner flere som alle har kommet til en korrelasjon omkring 0 mellom eksamenskarakter og dyktighet i arbeidslivet, inkludert vitenskapelig forskning. Det understrekes også i Kvales bok at dette gjelder bare evalueringen av kunnskapen, og ikke kunnskapen i seg selv. På side 52 sier han: "Det må presiseres at de undersøkelser som har vært nevnt, bare utsier at forskjeller i eksamenskarakterer ikke gir noen god prediksjon av senere yrkesdyktighet. Det innebærer ikke at universitetsutdanning og bestått eksamen er verdiløs for senere akademisk yrkesutøving."

1) Samme sted, s. 41.

2) Steinar Kvale: En eksaminasjon av universitetseksamener. U-forlaget 1970.

Men det er ikke bare når det gjelder eksamen og tiltroen til den at vi merker tendenser i retning av avprofesjonalisering. Vi kan finne igjen de samme tendensene på helt andre områder, f.eks. gjennom en utvidelse av det profesjonelle arbeidsmarked. Dersom monopolordningen skal fungere på skikkelig vis forutsettes det et klart avgrenset marked. Dette er imidlertid en forutsetning som oppfylles i stadig mindre grad. Markedene internasjonaleseres og profesjonell migrasjon og "brain drain" er blitt stadig mer vanlig. Dermed svekkes også den profesjonelle kontroll.

Så til siste kapitels siste og kanskje viktigste punkt. Hva har denne oppgaven kunnet si oss om profesjonalisering og avprofesjonalisering? Har den bidratt med noe som helst til den generelle debatt omkring dette problemet?

Psykologene utgjør en ny og ung profesjon i Norge. Den er ikke eldre enn at det er forholdsvis greit å skaffe seg en oversikt over utviklingen. Men selv om det er en kort periode kan vi se utviklingslinjer som går i flere retninger. I yrkesgruppens første levetid manifesterte det seg et sterkt behov for og ønske om profesjonalisering. Men kampen for å oppnå profesjonell status hadde konsekvenser på flere plan. For det ene ser det ut til at psykologene fikk folks antipati vendt mot seg. Dette hindret dem imidlertid ikke i å oppnå en status og plassere seg i en situasjon som ligger nær opp til den profesjonelle idealtipe.

Men etter hvert kommer nye psykologer til som ikke legger så stor vekt på monopolordningen, det enhetlige i faget og andre kjennetegn på en virkelig profesjon. Samtaler med psykologistudenter tyder på at det tvert imot løsnes på disse kravene. Samtidig viser Gallupintervjuene at psykologene nå får sin absolutte andel av en alminnelig "profesjons-velvilje". Rent umiddelbart ser det altså ut til å ha foregått en endring her siden tidlig i 50-årene. Det kan også tenkes at psykologene kan ha hatt "folket" på sin side hele tiden, det har bare ikke kommet til uttrykk på noen måte. I psykologenes oppfatning ser almenheten fortsatt på dem med nokså ublide øyne.

Denne oppgaven kan på mange måter betraktes som en del av en større undersøkelse. Materialet har mange sider som fortsatt ligger ubrukt, og det kan og bør utnyttes langt bedre enn jeg har kunnet gjøre her. Denne delen av undersøkelsen har likevel vært tilstrekkelig til å gi et bilde av et problemkompleks som er for stort og infløkt til at vi kan komme med kategoriske utsagn. Samtidig er det stort nok til å være interessant og til å by på utallige utfordringer.

Viktigst er det imidlertid at undersøkelsen har bekreftet at profesjonalisering og avprofesjonalisering er problemer som er sterkt knyttet til forholdet mellom profesjonen og dens omgivelser.

SAMMENDRAG

Psykologene er en nokså ung profesjon i Norge. Etableringen av psykologprofesjonen har dessuten foregått på nokså særegnet vis, noe som igjen har medført et spesielt forhold mellom psykologene som profesjon, og de omgivelser de arbeider innenfor. Denne avhandlingen tar opp psykologprofesjonens etableringsprosess, omgivelsenes reaksjoner på denne prosessen, og forholdet mellom psykologene og omgivelsene 20 - 30 år etter denne etableringen, dvs. i 1969.

Den idealtypiske profesjon kjennetegnes ved at

- 1) en bestemt langvarig utdanning erverves av
- 2) personer som har en ensidig motivasjon rettet mot oppnåelse av
- 3) bestemte yrker som ifølge sosiale normer ikke kan fylles av andre personer enn de med denne utdannelsen.

Profesjonaliseringsprosessen, dvs. at en yrkesgruppe utvikler seg mot en slik tilstand, går gjerne gjennom flere faser. Harold Wilensky har satt opp disse trinnene ¹⁾: Det eksisterer et yrke, etableres skoler på ulike nivå, dannes organisasjon, arbeidsområdet blir lovmessig beskyttet, og det utarbeides en formell etisk kodeks. Vi har sett på denne utviklingen for 18 norske yrkesgrupper, som alle befinner seg på ulike trinn i profesjonaliseringsprosessen. Stort sett har utviklingen for disse yrkesgruppene fulgt de trinnene Wilensky setter opp i sin teori.

I nær tilknytning til trinnene i profesjonaliseringsprosessen står forholdet mellom profesjonen og dens omgivelser. Disse omgivelsene er først og fremst almenheten, alle som omgir profesjonen. En viktig part av disse omgivelsene som profesjonen stadig er i kontakt med, er klientene. Dessuten består omgivelsene av andre profesjoner, som vil ha større innvirkning og betydning jo nærmere deres fagområde ligger. En yrkesgruppe som ønsker å oppnå profesjonell status, vil gjerne søke å alliere seg med spesielle deler av omgivelsene. Det kan være særlig makt-rike klientgrupper, eller eldre og mer etablerte naboprofesjoner.

1) American Journal of Sociology, vol. LXX (Sept. 1964). Harold Wilensky: "The Professionalization of Every-One?"

En historisk analyse av utviklingen innen psykologyrket viser at det har fulgt en noe annen rekkefølge enn den vanlige i profesjonaliseringsprosessen. Dette har også hatt følger for forholdet mellom profesjonen og omgivelsene. I Norge var psykologi en betegnelse på et undervisningsfag lenge før vi fikk noen yrkesvirksomhet. Psykologisk Institutt ved Universitetet i Oslo ble grunnlagt i 1909. I 1928 tok de første psykologene magistergraden. Virkelig hovedfagsundervisning kom i gang i løpet av 1930-årene.

Utgangspunktet for psykologprofesjonen var altså et skolefag som etter hvert fikk fotfeste ved universitetet. De som følte en eller annen tilknytning til dette faget dannet så en forening, Norsk Psykologforening, som ble stiftet i 1934. Alt dette foregikk før det eksisterte noe som kunne kalles et psykologyrke, og egentlig også før det hadde utkrystallisert seg noen klare klientgrupper.

I 1946-48 pågikk arbeidet med å få innført et fagstudium i psykologi. Endelig innføring av embetseksamen i psykologi foregikk i 1955. Den drivende kraft i denne prosessen var utdanningskategorien, en ganske liten gruppe mennesker som hadde det felles at de hadde tatt en universitetseksamen i psykologi, og hadde en sterk interesse for faget. At de var få ble oppveiet av at de var en relativt enhetlig gruppe.

I denne fasen markedsførte psykologene seg først og fremst som testpsykologer og psykoteknikere. De offentlige myndigheter viste seg som en uproblematisk medspiller i denne prosessen. For det første virker det som de var lette å påvirke fordi de hadde så helt minimal kjennskap til emnet. For det andre er det heller ikke utenkelig at myndighetene ønsket seg en profesjon med de funksjoner og oppgaver psykologprofesjonen gav inntrykk av å kunne fylle.

For øvrig var den reaksjonen som kom til uttrykk på denne nye profesjonen stort sett negativ. I avisinnlegg o.l. ble det uttrykt frykt for at psykologene gjennom sine tester skulle få avgjørende makt over det enkelte menneskes skjebne. Psykologen ble beskrevet som en som legger seg borti ting han ikke har noe med, og egentlig heller ikke kan noe med. Samtidig ble han fremstilt som en som i en viss grad kan virke frihetsberøvende. Han tester og vurderer, måler og plasserer uten at folk selv har noe særlig de skal ha sagt. Og ikke minst, de opptrer som representanter for et teknifisert, tingliggjørende konkurransesamfunn.

I det hele tatt gav disse avis kommentarene inntrykk av at tilliten til denne yrkesgruppens ytelser, og den kunnskap de baserer sine ytelser på var minimal. Det kan være to grunner til at reaksjonene var så vidt negative. For det første ble utdanningskategorien til en yrkesgruppe uten at noen egentlig hadde bedt om deres tjenester. De hadde ingen spesifikk klientgruppe eller støttegruppe til å ta imot seg. For det andre hadde

psykologene som det enkleste og greieste bildet de kunne finne av seg selv nettopp fremstilt seg som testere og målere. En undersøkelse av dem som hadde tatt cand. psychol.-eksamen fram til 1955 viser imidlertid at på det tidspunkt var bare vel 1/3 i yrkesposisjoner hvor testing utgjorde en vesentlig del av arbeidet (militærpsykologer, yrkesveiledning, arbeidskontor, skolepsykologer, arbeidspsykologiske institusjoner).

Disse negative reaksjonene på den nye profesjonen er viktige, fordi de nådde fram til psykologene, og ble bestemmende for deres oppfatning av omgivelsene. I hvert fall studentene i faget uttrykte sin bekymring på dette punktet. De var også sørgelig klar over hvor viktig omgivelsenes velvilje var om de skulle kunne foreta noen videreutvikling av faget.

Det ser for øvrig ut til at kritikken rammet psykologene på en måte som fikk dem til å samle seg. Resultatet ble en understrekning av enheten i kunnskapsmengden og dermed også av monopolaspektet. Enkeltstående psykologiske teknikker, f.eks. intelligenstesting, skulle bare kunne brukes av de som har den fulle og hele psykologiske utdannelse. Og det ble henvist til generelle samfunnsverdier: Det er til samfunnets beste at psykologen får ha monopol på dette.

Selv om psykologene ble møtt med nokså negative reaksjoner i de første fasene av profesjonaliseringsprosessen, behøver ikke det å bety at folk flest hadde en negativ holdning til psykologene, og det innebærer slett ikke at alle er like lite velvillige 10-15 år senere. I januar 1969 ble det gjennomført en landsomfattende survey-undersøkelse av holdninger til psykologen og standpunkter som kan knyttes til profesjonen. Jevnt over viste det seg da at folk var langt mer positive enn det vi hadde fått inntrykk av gjennom avisene en del år tidligere. De brede lag av omgivelsene var lite villige til å avvise profesjonen som uviktig eller unødvendig i dagens samfunn.

Bare 14% var enig i at psykologer klusser med saker som ellers ville ha ordnet seg av seg selv på en grei og naturlig måte. 46% mente at om et menneske hadde nervøse plager, var det tryggest å søke faglig hjelp, og 51% mente at nervøsitet og liknende psykiske problemer burde drøftes åpent. På spørsmål som ikke like lett kan knyttes til selve psykologprofesjonen, men som har mer med profesjonens idégrunnlag å gjøre, var oppslutningen noe mindre. For eksempel mente 54% at hvis en hadde personlige problemer var det en selv som kjente dem best, og som også kunne løse dem bedre enn noen utenforstående. 70% mente at menneskekunnskap kunne ikke læres gjennom skolegang eller studium, det kunne bare oppnås gjennom livserfaring, eller var en medfødt egenskap.

For alle disse spørsmålene var det ingen grupper som trådte klart fram som verken særlig positive eller særlig negative overfor psykologene.

Forskjellene mellom de som bodde i byer og de som bodde på landet, var små. Dersom noen var mer positive enn andre, var det først og fremst de med høyeste utdanning, dvs. utdanning ut over gymnasnivå. De som selv hadde høy utdanning gav "profesjonsvennlige" svar. Undersøkelsen avdekket med andre ord en viss solidaritet ikke bare innen profesjonene, men også mellom alle med profesjonell status eller høy utdanning.

Forøvrig viste det seg at jo nærmere kontakt en hadde hatt med psykologen, jo mer velvillig var innstillingen. Møtet med psykologen hadde altså langt fra virket til å skape mistro og mistillit.

Survey-undersøkelsen inneholdt også spørsmål og holdninger til andre profesjoner; prest, lege og sosialarbeider. Først og fremst bekreftet disse spørsmålene at det eksisterer en generell profesjonsvelvilje som også psykologene får sin del av. Ofte er det ikke så mye snakk om hva slags oppfatning folk har av psykologen spesielt, som hvor sterk den generelle profesjonsvelvilje er hos den enkelte. De som tillegger legen, folkeskolelæreren eller presten stor menneskekunnskap, de mener også at psykologen gjør arbeidet sitt bra. Det er altså ikke noe motsetningsforhold her.

Det viste seg også at de som er positivt innstilt til psykologen også har tiltro til legen, og omvendt. Så selv om en iblant synes å skimte et konkurranseforhold mellom disse profesjonene, innebærer ikke det noen konkurranse om folks gunst. Likevel settes oftes legen høyere enn psykologen. Vi har flere leger enn psykologer, alle har på et eller annet tidspunkt vært i kontakt med en lege, og legene ser på alle måter ut til å være både en mer kjent og er mer anerkjent profesjon. Derfor er de positive holdningene overfor legen noe som bekrefter og forsterker teorien om en generell profesjonsvelvilje. Legeprofesjonen ligger langt nærmere den rene profesjonelle idealtype, samtidig som de har høyere status rent generelt.

Undersøkelsen viser også at legen på en helt annen måte enn psykologen, har en forankring i bestemte sosiale og geografiske grupper. Bl.a. sto legen svært mye sterkere i bystrøk enn på mer spredtbygde steder. Dette gjelder uavhengig av hvilken utdanning den spurte har. Når det derimot gjelder holdning til psykologen, er det ingen grupper som har en tilsvarende betydning.

Når folk oppfordres til å vurdere psykologene sammen med andre profesjonelle grupper, f.eks. med hensyn på hvem som har mest menneskekunnskap, får egenskaper som bosted og utdanning en viss betydning. Det samme gjør enkelte holdninger, særlig politisk oppfatning. Derimot religiøsitet spilte liten rolle i denne forbindelse.

En nærmere undersøkelse av hvordan oppfatninger av psykologprofesjonen kunne knyttes sammen med andre holdninger, viste at det i profesjonens omgivelser eksisterer to ulike idésystemer som i oppfatningen av akkurat denne yrkesgruppen griper over i hverandre og virker sammen. Det er for det første en generell profesjonsvelvilje, og for det andre en mer politisk preget sosial-liberalisme eller kultur-radikalisme. Det siste kom til uttrykk bl.a. ved at de som stemte Sosialistisk Folkeparti og Venstre hadde en særlig positiv oppfatning av psykologene, mens svarene fra Høyre, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti var mer negative.

I forholdet mellom psykologprofesjonen og omverdenen, gir verdier et bedre grunnlag for samhandling enn sosioøkonomiske egenskaper. Dette medfører imidlertid en del problemer. Verdier er ikke-synlige egenskaper og støtte på et slikt grunnlag kan ikke så godt oppfattes av psykologene. Dette verdigrunnlaget kan aldri erstatte det å ha skikkelig støtte fra en bestemt, avgrenset sosial gruppe.

Et resultat av psykologenes særegne profesjonaliseringsprosess er dessuten at de ble stående uten noen særlig medansvarlige i maktapparatet. Psykologene ble på mange måter en tilleggsprofesjon, som stort sett fant arbeid innenfor andre profesjoners institusjonelle rammer. De supplerer lærerne i skolen, legene i helsevesenet og juristene i rettsvesenet. At psykologene mangler en slik institusjonell ramme betyr også at de står svakere overfor personer og grupper med en negativ holdning.

Forholdet mellom psykologene og andre profesjonelle yrkesgrupper bærer preg av at møtet som oftest foregår på de andres territorium, i institusjoner og organisasjoner som disse eldre og mer veletablerte profesjonene identifiserer seg med. Konfrontasjonen har visse felles trekk enten den foregår i sykehuset, rettsapparatet eller skoleverket. Psykologens posisjon er langt mer diffus og uklar enn den de andre profesjonene har i det samme systemet. Ofte kommer de til å oppfatte seg selv som et kritisk element, og sin oppgave som en stadig spørsmålsstilling omkring selve institusjonens eller organisasjonens mål og eksistens. Betraktet fra denne synsvinkelen er det naturlig at det har vært enkelte spenninger og konflikter mellom psykologene og naboprofesjonene.

I den første fasen av psykologenes profesjonaliseringsprosess gav juristene, lærerne og teologene i sine tidsskrifter uttrykk for forskjellige oppfatninger av psykologene. Ofte var reaksjonene negative. Vi finner imidlertid også positive kommentarer, som når lærere i skolepsykologen så en som kan frita dem for ansvaret for de vanskelige barna.

En spørreskjemaundersøkelse blant studenter i teologi, jus og ved lærerskolen viste imidlertid jevnt over en nokså bred velvilje overfor psykologen. Særlig var lærerstudentene positive. Sett under ett hadde

lærerstudentene en sterk respekt og ærbødighet for alle universitetsfag, dermed også psykologi. Heller ikke kan en si at studentundersøkelsen avslørte noe særlig spenningsforhold mellom teologi og psykologi. De aller fleste teologistudentene var av den oppfatning at teologi og psykologi utfyller hverandre. De betraktet psykologen mer som en medarbeider enn en konkurrent, og følte seg på ingen måte tråkket på tærne av "forkynnende" psykologer. Derimot synes det som om jus-studentene tviler mer på nødvendigheten av en psykologprofesjon. Etter deres oppfatning hender det nok at psykologen klusser med ting som ville gått bedre uten innblanding.

En del av spørsmålene som ble stilt til studentene var identiske med spørsmål brukt i den store survey-undersøkelsen. Studentenes svar falt ofte sammen med svarene fra andre med utdanning over gymnasnivå. En finner altså igjen at de som selv er profesjonelle, eller holder på å bli det, er de mest "profesjonsvennlige". De gir svar som mer enn hos folk flest støtter opp om psykologenes virksomhet som profesjon. Det viser seg med andre ord en nokså klar interprofesjonell solidaritet.

I de første fasene av profesjonaliseringsprosessen gav psykologene, og særlig psykologistudentene, uttrykk for en følelse av at de møtte nokså mye motstand og heller liten forståelse for det de drev på med. I 1969 hadde psykologistudentene fremdeles et temmelig dystert bilde av omgivelsenes reaksjon på dem. En sammenlikning mellom hva en gruppe psykologistudenter tror at den norske befolkning mener, og hva survey-undersøkelsen faktisk viste, avslører et nokså pessimistisk syn, og et inntrykk som stemmer lite overens med virkeligheten. Særlig gjelder dette spørsmål som angår psykologen som yrkesutøver. F.eks. mente de fleste (34 av 59) psykologistudenter at over 60% ville mene at psykologer klusset med saker som ville ordnet seg best av seg selv. I survey-undersøkelsen var det 14% som valgte dette svaret.

På spørsmål som mer angår psykologien, eller standpunkter knyttet til den, hadde de derimot større tillit til hva folk ville si og mene. Her forutsa de ganske godt svarene som ble gitt i survey-undersøkelsen noen måneder senere.

En intensiv intervju-undersøkelse viste samtidig at mange psykologistudenter hadde oppfatninger av faget og yrket, som innebar både liten tillit til utdannelsen og til at personer med denne utdannelsen skulle ha monopol på en bestemt type stillinger. Det bildet de hadde av sitt fag var ikke et som viste en yrkesgruppe nær opp til den maksimalt profesjonelle situasjon. Tvert imot syntest det som om de var mer interessert i en avprofesjonalisering.

Denne begrensede interessen for profesjonalisering, og den voldsomme overvurderingen av fiender og problemer, må sees på bakgrunn av to faktorer. For det første kan psykologene sies å ha en nokså løs tilknytning til maktapparatet. For det andre er den støtte de får fra folkeopinionen og fra andre profesjoner begrenset og dessuten lite eksplisitt artikulert.